ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА
ЛіМ
ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

16 мая 1997 г. № 20/3896 Кошт 3 000 руб.

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА

Шаноўныя чытачы, працягваецца падпіска на наш тыднёвік на другую палову 1997 года. Падпісацца на "ЛіМ" можна ў любым паштовым аддзяленні. Кошт тыднёвіка на паўгоддзе — 60 тысяч рублёў, на квартал — 30 тысяч, на месяц — 10 тысяч.

Наш індэкс — 63856.

І ўсе тут па-свойму шчаслівыя...

У Дзяржаўным тэатры музычнай камедыі Беларусі — прэм'ера: Яган Штраус, "Цыганскі барон". Класіка! Тая самая аперэтачная класіка.

Якая?

Тая, ад якой трапечуць сардэчныя струны меламанаў.

У якой "купаюцца" выканаўцы.

Драматургічныя недарэчнасці перакроеных-пераніцаваных лібрэта якой спаконвечна гарантуюць і недарэчнасці пастановачныя. Які б спанатраны рэжысёр за тую пастаноўку ні браўся.

Тая самая класіка, якая робіць урэшце ўсіх... шчаслівымі.

Каго?

Тэатр, які зазнаў аншлаг.

Публіку, якая адчула сябе не чужаніцай на вясёлым дураслівым фэсце.

Крытыкаў, якія атрымалі свежую спажыву для сваіх згаладалых пёркаў.

І, вядома ж, саміх аперэтачных герояў, якія набылі новае жыццё, новае аблічча на сцэне нашага тэатра.

А стварылі для іх гэтае новае жыццё, прапанаваўшы перанесці дзею "Цыганскага барона" з Венгрыі XVIII стагоддзя ў першую палову XIX, майстры свайго жанру і апантаныя мастацтвам людзі. Рэжысёр-пастаноўшчык Барыс Лагода (з нядаўняга часу — галоўны рэжысёр тэатра), музычны кіраўнік і дырыжор Аляксандр Сасноўскі, мастак-пастаноўшчык Яўген Ждан ды мастак па касцюмах Вольга Далонкіна, балетмайстар Ніна Дзячэнка, хормайстры Тамара Гуліна ды яе самаадданая памочніца Святлана Пятрова.

І яшчэ — артысты, сярод якіх Аляксей Ісаеў ды Людміла Станевіч, Арнольд Ранцанц ды Лідзія Кузьміцкая, Герман Казлоў ды Зінаіда Вяржбіцкая, Пётр Рыдзігер ды Ірына Скорабагатава...

Не ўсе яны, зразумела, змаглі патрапіць у аб'ектыў фотарэпарцёра. Але кожнага героя, кожны персанаж, кожную сцэнічную сітуацыю вы зможаце ўгледзець і абмеркаваць "у натуры", завітаўшы на прэм'еру. Калі патрапіце ў тэатр, вядома. Калі зможаце дастаць білет...

С. ВЕТКА

Фота Віт. АМІНАВА

Ад кола дзён

Тэма збліжэння Беларусі і Расіі паступова становіцца тэмай нумар адзін для сродкаў масавай інфармацыі абедзвюх дзяржаў. Чарговы ўсплеск цікавасці да інтэграцыі прыпаў на 14—15 траўня — тэрмін заканчэння абмеркавання Статута Саюза Беларусі і Расіі. На галовы грамадзян краін-аб'яднальніц абрынуліся новыя хвалі — проста цунамі! — фактаў, каментарыяў і... чутак. З усяго гэтага складваецца не надта прыемнае ўражанне, што ідзе палітычная гульня, ідзе гандаль... Не, ужо не суверэнітэтам, пра гэта размовы няма, — ідзе дробязнае выгандлёўванне, з выкарыстаннем шантажу, як з аднаго, так і з другога боку, нейкіх выгод. Не для народа — для чыноўнікаў, для вышэйшага эшалона ўлады. Прычым, да гэтай пары ніхто не ведае, які Статут урэшце будзе падпісаны...

ВІЗІТ ТЫДНЯ

12—13 траўня прэзідэнт Беларусі наведаў Украіну. Мэты паездкі, паводле афіцыйных паведамленняў, выключна эканамічныя. У першы ж дзень былі падпісаны дагавор аб дзяржаўнай мяжы між Беларуссю і Украінай. Падпісаны шэраг іншых важных міждзяржаўных дакументаў. Пра што ішла размова А. Лукашэнкі з Л. Кучмам пры сустрэчы адзін на адзін — мы даведаемся пазней.

КАМЕНТАРЫЙ ТЫДНЯ

Услед за А. Лукашэнкам прэзідэнт Расіі Б. Ельцын даў інтэрв'ю кіраўніку Расійскай тэлерадыёкампаніі М. Сванідзе, у якім, у прыватнасці, пракаментаваў і ход абмеркавання Статута Саюза Беларусі і Расіі. Пасля гэтага каментарыя сітуацыя выглядае яшчэ больш заблытанай. У новым праекце Статута, сказаў Б. Ельцын, улічана каля 1600 заўваг грамадзян Расіі, але канчатковага варыянта Статута пакуль няма. З'явіцца ён толькі пасля таго, як 22 траўня Б. Ельцын і А. Лукашэнка "сядуць на суткі, каб паправіць фармулёўкі". Б. Ельцын не ведае пакуль, як будзе называцца новая дзяржава, але ён лічыць, што гэта будзе **адзіная дзяржава...** Мяркуючы па гэтым інтэрв'ю, Масква працягвае "палохаць" А. Лукашэнку "шасцю губернямі", каб дабіцца нейкіх саступак.

ПРАТЭСТ ТЫДНЯ

14 траўня закончылася абмеркаванне Статута Саюза Беларусі і Расіі. З гэтай нагоды ў Маскве і Мінску адбыліся мітынгі, на якіх грамадзяне мелі магчымасць выказаць свае адносіны да запланаванага аб'яднання. У Мінску гэта быў мітынг пратэсту супраць "анексіі, аншлюсу, акупацыі Расіяй незалежнай Беларусі". У мітынгу, які адбыўся на пляцы Якуба Коласа, прыняло ўдзел да 5 тысяч чалавек. Пасля мітынгу моладзь наладзіла несанкцыянаванае шэсце да пляца Парыжскай камуны.

АБСУРД ТЫДНЯ

Судовыя ўлады Беларусі не змаглі прыгожа выйсці з абсурднай сітуацыі, што самі сабе стварылі пасля 15 сакавіка, калі за ўдзел у "несанкцыянаваным шэсці", прысвечаным дзяржаўнаму святу — Дню Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь, завялі крымінальныя справы супраць усіх былых спікераў парламента Беларусі і многіх народных дэпутатаў. Адным з апошніх, 13 траўня, судзілі С. Шарэцкага. І прысудзілі яму 5 мільёнаў рублёў штрафу — у чатыры разы менш, чым раней М. Грыбу... У гэты ж дзень "свае" 22 мільёны штрафу атрымаў дэпутат В. Шчукін. Разгляд "справы" дэпутата А. Лябедзькі зноў адкладзены...

СКАНДАЛЬЧЫК ТЫДНЯ

Знакамітая, прагрымелая на ўсю Беларусь "Барысаўская справа", якая стала прычынай падпісання прэзідэнтам Указа аб забароне распіцця спіртных напояў на рабочых месцах, займела свой працяг у Мінску, на Камароўскім рынку. 9 траўня, пасля ўдзелу ў святочнай дэманстрацыі, група кіраўнікоў "Камароўкі" накіравалася на рынак, каб адзначыць свята. За гэтым заняткам іх і заспела міліцыя... Падрабязнасці таго, што адбывалася ў той дзень на рынку, самыя супярэчлівыя. Рэакцыя афіцыйных улад на гэтыя падзеі (у адрозненне ад папярэдніх) — замаруджаная. Вядома толькі, што ў Мінгарвыканкаме створана спецыяльная камісія па расследаванні інцыдэнту.

ЗДАРЭННЕ ТЫДНЯ

У суботу, 10 траўня, прыблізна ў 10 гадзін раніцы больш чым на гадзіну быў перапынены рух паяздоў Мінскага метрапалітэна. Прычынай гэтага надзвычайнага здарэння стаў пажар на станцыі метро "Акадэмія навук", які быў выкліканы ўзгараннем электраправодкі. Пажарнікі хутка справіліся з агнём і дымам... Да сённяшняга адказнасць за ўзгаранне не ўзяла на сябе ніводная са шматлікіх тэрарыстычных арганізацый Беларусі... Прычыны пажару высвятляе спецыяльная камісія.

НАЗІРАННЕ ТЫДНЯ

На мінулым тыдні над Беларуссю зноў гулялі буйныя вятры. На гэты раз ад стыхіі пацярпелі Віцебшчына і Бабруйшчына. Зноў пашкоджаны лініі электраперадач, сотні жылых дамоў, гаспадарчых пабудоў, нанесены значныя эканамічныя страты. Бывалі падобныя з'явы — ураганы, смерчы — на Беларусі і раней. Але не так часта, не так "масава". Газеты пакуль займаюцца канстатацыяй фактаў, гаспадарнікі — падлікам страт, а вучоныя — маўчаць. А пара б ужо мець адказ на пытанне: выпадковасць гэта ці заканамернасць? Ці не стала прычынай моцных ветроў татальнае асушэнне балот? Бо менавіта вятры, як з'ява прыроды, ператвараюць квітнеючыя краіны ў пустыні.

ЗНАК ТЫДНЯ

Незвычайнае паведамленне прыйшло з суседняй Польшчы: сюды на лета не вярнулася пэўная частка буслоў, што зімавалі ў Афрыцы. Пакружляўшы некалькі тыдняў над Турцыяй і Балканамі, буслы павярнулі назад... Вучоныя сцвярджаюць, што такія з'явы не назіраліся ўжо не менш як сто год. Прычына называецца празаічная: позні надыход вясны... Да нас сёлета вясна прыйшла таксама позна. І, пэўна ж, беларускія лугі і балоты таксама дачакаліся не ўсіх птушак. Калі бусел не вяртаецца ў сваё гняздо, у народзе лічыцца гэта кепскай прыкметай. Які ж знак падаюць нам буслы?

З НАГОДЫ

Добрае было свята...

Дзень Перамогі — гэта, бадай, адзінае сапраўды народнае свята Савецкага Саюза. У гэты дзень нават тыя, хто не падзяляў савецкай ідэалогіі, адчувалі сябе савецкімі людзьмі. Дзень 7 лістапада (таксама свята) меў адбітак двухсэнсоўнасці — што ні кажыце, а "бяскроўны кастрычніцкі пераварот" спарадзіў крывавую грамадзянскую вайну; прычым сацыяльны лад, які пабудавалі па "ленінскіх запаветах", быў безумоўна не варты такіх ахвяр. "Міжнародная салідарнасць працоўных", якую мы святкавалі 1 мая, была чымсьці неакрэсленым, адцягненым. А вось Дзень Перамогі быў святам блізкім і зразумелым. Прынамсі, у Беларусі, бадай, не было сям'і, дзе нехта са старэйшых не ваяваў бы альбо не памятаў акупацыі.

Была і яшчэ адна акалічнасць, якая прымушала нас надаваць свяце Перамогі часам гіпертрафіраванае значэнне. Чалавек мае патрэбу ганарыцца Радзімай, між тым нам не надта было чым ганарыцца: нізкі жыццёвы ўзровень пры велізарных прыродных багацях, мілітарызаваная эканоміка, дыктатура КПСС пад выглядам "улада Саветаў". Таму і чапляліся мы за перамогу ў Вялікай Айчыннай, якая надавала нам вагі ва ўласных вачах. "Сусветная гістарычная місія" (яе найбольш яскравая праява — згаданая перамога) была для нас апраўданнем неўладкаванасці нашага жыцця. Такім чынам мы ратавалі свой гонар. Але доўгі час мы баяліся ўслых задаць пытанне, чаму пераможаныя жывуць лепш за пераможцаў?

На вайну, дарэчы, спісвалі ўсё. "У Мінску няма помнікаў дойлідства, бо ўсё было знішчана ў час вайны", — толькі спецыялісты ведалі, што мінскія храмы разбураліся і ў пасляваенныя гады...

Стаўленне да вайны і Перамогі даволі крута змянілася ў канцы 80-х гадоў. Найперш таму, што нарадзілася пакаленне, для якога вайна была не кавалкам жыцця, а проста гісторыяй. У іх ужо не было эмацыянальнай сувязі з падзеямі 1941—1945 гадоў, таму ім было працей разважаць адцягнена, лягчэй называць рэчы сваімі імёнамі. Ды і ўвогуле, здалёк усё бачыцца не так, як зблізку. Грамадству стала вядома пра сакрэтныя пратаколы "пакта Молатаў — Рыбентроп", крытычнаму пераасэнсаванню падвергліся дзеянні савецкага вайсковага кіраўніцтва, загаварылі пра велізарныя, нічым не апраўданыя ахвяры і, можа, самае галоўнае — стала зразумела: не было ў гады вайны той міфічнай згуртаванасці народа вакол КПСС і савецкай патрыятычнай ідэі. Унутры вайны айчыннай была вайна грамадзянская.

Дэмантажом Савецкага Саюза і аб'яднаннем Германіі пад Другой сусветнай вайной была падведзена рыса. Але не ў Беларусі. У нас паранейшаму прыгадваюць вайну, каб палахаць людзей чарговым нашэсцем з Захаду, каб усе прымалі яны пашырэнне НАТА на ўсход як пагрозу ўласнай хаце. Вайну прыгадваюць, каб аб'явіць патрыятычную апазіцыю, незалежнікаў увогуле, нашчадкамі "гітлераўскіх паслугачоў"; абразіць нацыянальную сімволіку, бо ў час вайны ёй карысталіся калабаранты.

На апошнім "рэферэндуме" было прапанавана Дзень незалежнасці ператварыць у Дзень рэспублікі і перанесці на 3 ліпеня — дзень вызвалення Мінска ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Зрабіўшы прыемнае ветэранам, пераважная большасць якіх не ўспрымае нават слоў "суверэнітэт, незалежнасць", улады абразілі моладзь. Цяпер для патрыятычнасці моладзі 3 ліпеня стаіць у адным шэрагу з новабээсэсэраўскай сімволікай.

Свята Перамогі губляе свой пачатковы сэнс. Моцна змяніўся кантынгент ветэранаў. Сярод іх усё менеей людзей з баявымі ўзнагародамі, усё больш — з юбілейнымі медалямі. Людзі пацішу паміраюць, але ветэранаў менеей не становіцца. Бо яшчэ Кебіч распачаў паняцце "ветэран Вялікай Айчыннай вайны" на баевікоў Арміі Краёвай, акрамя таго, зараз нароўні з франтавікамі ветэранамі лічацца тыя, хто ў часе вайны служыў у НКВД. 9 мая адзін дзед на плошчы Перамогі расказваў мне, што, лежачы ў рэспубліканскім шпіталі ветэранаў, ніяк не мог высветліць у некаторых хворых, на якім фронце яны ваявалі. Як высветлілася потым, служылі ў НКВД. "Гэтыя не толькі з партрэтам Сталіна на дэманстрацыю пойдуць — хутка Берыю панясуць!"

Пабачыўшы ля Вечнага агню купку ветэранаў пад бел-чырвонабелым сцягам, тыя, што са "Сталіным", заварушыліся: "Где правоохранительные органы?!"

...Свята памірае, калі яго не святкуе моладзь. Паміраe, як стары чалавек. 9 мая на афіцыйнай імпрэзе на плошчы Перамогі "ад моладзі" была толькі тусоўка з транспарантам "Камароўскі рынак" і з партрэтамі прэзідэнта...

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

АНОНС

Зачароўвае хараством

Да 115-х угодкаў народзін Янкі Купалы Дзяржаўны Літаратурны музей Песняра сумесна з музычным вучылішчам імя Глінкі наладзілі літаратурна-музычную вечарыну "Купала і музыка".

Вершы і паэмы Янкі Купалы настолькі мілагучны і песенныя, што ўсе маглі б быць пакладзены на музыку. Цудоўная нізка Купалавых твораў заўсёды зачароўвае сваім хараством. Вершы Песняра простыя і напеўныя, мудрыя і філасофскія... Кожны сапраўдны паэт пачынаецца з роднай мовы і матчынай песні. Музыка, увайшоўшы ў мастацкую свядомасць Янкі Купалы, зрабіла вялікі ўплыў на яго творчасць, шчодра аздобіла паэзію не толькі мастацкімі сродкамі, але і ярка акрэсленай музычнай выразнасцю.

На пачатку 20 стагоддзя творчыя сувязі і сяброўства звязвалі Янку Купалу з Мікаласам Чурлёнісам, Станіславам Шымкусам, Людамірам Рагоўскім. Дарэчы, апошні ў 1910 г. напісаў музыку да славутага верша Купалы "А хто там ідзе?", які на золаку 20 стагоддзя стаў гімнам нацыянальнага адраджэння беларусаў. З імем Янкі Купалы звязана зараджэнне і развіццё беларускай савецкай музыкі. Паэзія Янкі Купалы зрабіла значны ўплыў на творчасць беларускіх кампазітараў некалькіх пакаленняў. Палымяная творчасць Янкі Купалы адкрыла перад беларускімі кампазітарамі багацце, непаўторны каларыт, прыгажосць, сакавітасць, мілагучнасць роднага слова. Глыбокае разуменне і веданне беларускай народнай песні, паэзіі і далі магчымасць кампазітарам старэйшага пакалення стварыць шэраг рамансаў, песень, опер, кантат на творах Янкі Купалы. З вялікай адказнасцю звярталіся да творчасці паэта знакамітыя музыкі Уладзімір Тэраўскі, Самуіл Палонскі, Леў Ямпольскі, Пётра Падкавыраў, Якаў Прохараў, Віктар Белы, Рыгор Пукст, Мікалай Чуркін, Яўген Цікоцкі, Мікалай Аладаў, Генрых Вагнер, Юрый Семяняка, Уладзімір Алоўнікаў, Анатоль Багатыроў...

У 60—80-я гады з'явіўся цэлы сузор'е зорны россып імёнаў таленавітых кампазітараў, што з вялікай адказнасцю ставіліся і ставяцца да напісання музыкі па творах Янкі Купалы. Гэта Яўген Глебаў, Дзмітрый Смольскі, Ігар Лучанок, Сяргей Картэс, Віктар Помазаў, Кім Цесакоў, Эдуард Зарыцкі, Людміла Шлег, Віктар Войцік, Валеры Іваноў, Уладзімір Мулявін, Уладзімір Буднік, Алег Чыркун, Валянціна Сярых, Марына Марозава і яшчэ вялікая колькасць таленавітых постацей у музыцы. У 1973 годзе купалаўская "Спадчына" (муз. Ігара Лучанка) у Японіі, у Токіо атрымала Міжнародны вялікі спецыяльны прыз.

Не менш папулярная сёння ў народзе песня, словы якой напісаў Уладзімір Някляеў, а музыку Уладзімір Буднік. Яе зараз называюць па-рознаму: "Янка Купала", "Веснавыя званы", "Сейбіт ідзе".

Музыка заўсёды прываблівала і прывабліваe да сябе зусім юнае пакаленне талентаў, імёны якіх, безумоўна, мы яшчэ пачуем. Падрастаючае пакаленне па-свойму ўваходзіць у музычны свет, пасвоеасабліваму яго асэнсоўвае і ўспрымае. На вечарыне гучалі песні на словы Купалы, выступалі навукоўцы музея, паэт Сяргей Панізнік прачытаў верш-прысвячэнне "З Купалам у сэрцы". Перад прысутнымі выступіў лаўрэат міжнароднага конкурсу, ансамбль цымбалістаў "Залатая струна" пад кіраўніцтвам Ганны Полесавай. У выкананні ансамбля ўпершыню прагучаў твор Іосіфа Жыновіча "На беларускім вяселлі". У выкананні народнага хору музычнага вучылішча адбылася прэм'ера песні на словы Янкі Купалы, музыка Алеся Рашчынскага "Вольны вецер налеў вольных песень табе...". І гэтая песня гучала як найвялікшая музыка, як гімн адраджэння і абуджэння Беларусі.

Людміла ДАВІДОЎСКАЯ

Будзе больш... музычны?

Змяніць шыльду давядзецца ў хуткім часе Дзяржаўнаму тэатру музычнай камедыі Беларусі. Таму што будзе ён перайменаваны ў Мінскі музычны тэатр. Пэўна ж, старая назва не надта пасуе афішы, на якой за 25 гадоў працы творчага калектыву з'яўляліся не толькі музычныя камедыі, але і класічныя аперэты, і мюзіклы, і сур'ёзныя творы для юных гледачоў. А знакамітая пастаноўка оперы Г. Даніцэці "Viva la Mamma!"! А набыткі балетнай трупы, якая за апошнія сезоны аформілася ў самастойны гастрольны калектыў!

Словам, як зазначыў на сустрэчы з журналістамі ды крытыкамі дырэктар Дзяржаўнага тэатра музычнай камедыі Р. Бузук, ёсць імкненне захаваць усё лепшае, што напрацавана ў музычна-сцэнічным жанры за гэтыя гады, і, адважыўшыся на наватарскі пошук, рассунуць межы звыклага "амплуа" папулярнага сярод мінчукоў тэатра.

Мінскі музычны тэатр абяцае пашырыць рэпертуарны дыяпазон, абнавіць акцёрскі склад (у тым ліку і шляхам запрашэння яркіх выканаўцаў з-за мяжы), пашырыць кола сталых гледачоў.

Што ж, дай Бог, каб са зменай шыльды зрабілася тут узорнай музычная культура: і на сцэне, і ў аркестравай яме, і ў асяроддзі публікі. Перадумовы для гэтага, здаецца, неблагія...

С. Б.

ВІНШУЕМ!

Прэміі прафсаюзаў

Прэзідыум Савета Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі прысудзіў прэміі 1997 года ў галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і самадзейнай творчасці з наданнем звання лаўрэата, уручэннем Ганаровага знака, Дыплома і грашовай узнагароды:

I. За творы прозы і паэзіі.

МАЛЯЎКУ Мікалаю Аляксандравічу, паэту — за зборнік вершаў "Ручнічок на крыжы".

II. За музычныя творы і канцэртна-выканальніцкую дзейнасць.

ЗАРЫЦКАМУ Эдуарду Барысавічу, кампазітару — за песенны цыкл "Пад родным небам";

КАРАНТУ Георгію Аляксеевічу, канцэртмайстру — за творчы ўклад у пастаноўку оперных спектакляў у апошнія гады і падрыхтоўку канцэртных праграм.

III. За работы ў галіне тэатральнага- і кінамастацтва.

ЖДАНОЎСКАМУ Міхаілу Андрэевічу, кінарэжысёру — за дакументальны відэафільм "На каждый звук есть эхо на земле".

IV. За творы жывапісу, скульптуры, графікі і прыкладнога мастацтва.

БАЎТРУК Зарыне Уладзіміраўне, мастаку (пасмяротна) — за серыі керамічных работ: дэкаратыўныя пласты "Сумерки", дэкаратыўныя пасудзіны "Фламинго", дэкаратыўныя збаны "Ирисы".

V. За работы ў галіне журналістыкі.

ЕКЕЛЮ Леаніду Сямёнавічу, журналісту — за цыкл нарысаў, прысвечаных людзям і праблемам сённяшняга дня;

БЯЛЕЦКАЙ Лiліі Эдуардаўне — спецыяльнаму карэспандэнту, ДАВІДОВІЧ Алене Анатольеўне — каментатару, ЖУК Ірыне Іванаўне — каментатару, РАБЧУКУ Юрыю Мікалаевічу — старшаму рэдактару радыёпраграмы "Прамень" рэспубліканскага радыё Нацыянальнай дзяржтэлерадыёкампаніі Рэспублікі Беларусь — за падрыхтоўку і выпуск інфармацыйна-аналітычных радыёперадач сацыяльна-эканамічнай накіраванасці.

VI. За актыўную работу па развіцці народнай культуры і самадзейнай творчасці.

ІВАНОВАЙ Стэле Станіславаўне — дырэктару Мінскага абласнога цэнтра народнай творчасці; КУНДЗЕ Леаніду Антонавічу — дырэктару Брэсцкага абласнога Палаца культуры прафсаюзаў.

VII. За высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (сярод дарослых самадзейных калектываў).

Народнай харавой капэле Рэспубліканскага міжсаюзнага Палаца культуры прафсаюзаў (мастацкі кіраўнік ШЫМАНОВІЧ Ларыса Андрэеўна, хормайстар АЎРАМЕНКА Валерый Лявонцьевіч).

VIII. За высокія дасягненні ў самадзейнай мастацкай творчасці (сярод дзіцячых самадзейных калектываў).

Узорнаму ансамблю танца "Зубраня" Палаца культуры "Аўтазаводзец", г. Мінск (мастацкі кіраўнік ГУТМАН Яфім Якаўлевіч).

Рыгор БАРАДУЛІН

Дурноты

Не выпрастаць!

Гарбатага спіной
Выпроствае магіла.
Гарбатага душой
Аніякая сіла!

Цнатлійка

Як крытычны ўзрост перасягне
Вечна маладая крытыкеса,
Прысягнуць гатова на сцягне,
Што яна цнатлівая,
Як прэса.

І састарэўшы...

Хлусня —
Кабеціна сторукая.
Паклёп гарцуе юнаком.
Стукач, і састарэўшы,
Стукае
Хоць у халодны дол
Кійком...

І справа й страва

Палітыка —
Такая справа,
Што славу
й ганьбу прынясе.
Палітыка,
Як тая страва:
Ледзь пакаштуеш —
Пранясе!

Дзякуй!

Скалгашваць, гулажыць,
Спяшацца ў жабрацтва,
Куляцца ў равы
Дапамагалі нам
З радасцю брацкай
Засланцы з Масквы.

Інтэграцыя

Два жабракі
Інтэгравалі торбы,
Іх за сваіх
Прыняў вярблюд двухгорбы.

Адкрыццё

Чужых глытаць
нясмачна дужа,
А вось сваіх зусім цікава,
Так думала ўдава удава,
Пакуль пераструўляла мужа.

Брэх

Вядома падбрэхічам,
Дзе зарыты
Сабака савецкай сістэмы.
І брэшуць на Сораса
АнтыСЭМіты,
Як на пляменніка
Дзядзькі Сэма.

Вядзе...

І, галаву згубіўшы,
Тулава
Карчуе на мяжы слупы.
Рашуча ў светлае мінулае
Вядзе бязногага сляпы...

Мала чырвані...

Лічаць —
Мала чырвані ў герані,
На няверных
Не шкадуюць сажы
Камуністы на тэлеэкране,
Як нудысты
На зімовым пляжы.

І я...

Ашчэрыў пашчу алігатар:
— І я таксама інтэгратар,
Усіх я ў жываце ратую
І незалежнасць гарантую!

Васяры

Калі майструюць восі
Васяры,
Яны і не падумаюць
Пры гэтым,
Што гэту вось
Загоняць ім сябры
У мейсца адпаведнае
З імпэтам.

ВЫСТАВЫ

Мастацтва заўтрашняга дня?

Выяўленчым мастацтвам у нас традыцыйна лічыцца трыяда "Жывапіс — графіка — скульптура". Таму выстава, што зараз працуе ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры, будзе ўспрынята многімі гледачамі як нешта, што мае да мастацтва толькі ўскоснае дачыненне. Між тым, гэта сапраўднае мастацтва. Мастацтва ХХ стагоддзя. Мастацтва — як адлюстраванне новых тэхнічных магчымасцяў, новых тэхналогій. Выстава мае назву "Святло і жывапіс". Арганізатары выставы — Галандскі фонд з такой жа назвай, Амбасада каралеўства Нідэрланды, прадстаўніцтва канцэрна "Філіпс" у Беларусі, англа-амерыканскі канцэрн "В. А. Т.", гандлёвая палата горада Эйндховена.

Творы мастакоў розных краін і часоў дазваляюць прасачыць, як на працягу стагоддзяў мянялася роля святла ў жывапісе і як эвалюцыя разумення святла мяняла жывапіс.

В. БОГУШ

На здымках В. Стралкоўскага — фрагмент экспазіцыі і графічны аркуш В. Вілнера (Расія) "Насы".

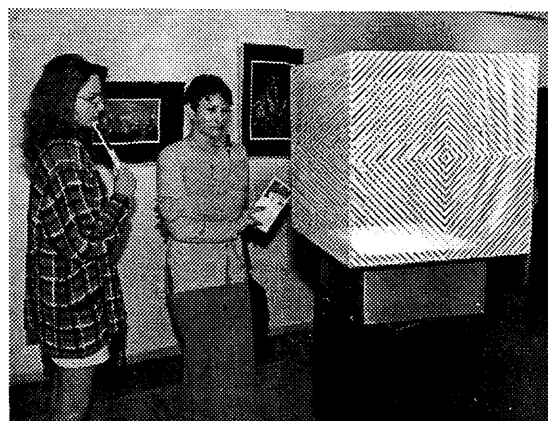

ЭКСЛІБРЫС

Шыпшына і ружа

"Застаюся". Людміла Рублеўская. "Выкраданне Эўропы". Віктар Шніп. "Тэмікс". Мінск, 1996.

Калі два паэты збіраюць свае вершы пад адной вокладкай кнігі, дык у чытача заўсёды ёсць спакуса параўноўваць гэтыя вершы, вызначаючы, чые лепшыя, а чые горшыя. Але ёсць і выключныя выпадкі, вось як у гэтай кніжцы, калі паэты — муж і жонка. Тады параўнанні наадварот становяцца цікавымі, хаця б таму, што вершы пісаліся ў адной кватэры.

Ёсць штосьці супольнае ў гэтых вершах, амаль як у дзяцей з адной сям'і. Не матывы, бо пішуць яны пра рознае, і не стыль, бо пішуць яны па-рознаму, і не паэтычны настрой, бо ён таксама ў паэтаў адрозны, а хіба што агульны дух творчасці, агульныя погляды на сённяшняе жыццё, якое за апошнія гады прынесла беларускай інтэлігенцыі столькі спадзяванняў і расчараванняў.

Аптымістычная вера ў "разумны" і нават "мудры" беларускі народ змянілася рашучым разуменнем разнароднасці і неадназначнасці гэтага народа. "Яны спачываюць і поўняць дамы юрлівымі снамі ды храпам", піша Л. Рублеўская. "Мая Айчына — ты мая Магіла. Як каменем мяне ты прыдушыла...", глядзіць В. Шніп шырока раскрытымі вачыма на тое, што робіцца навокал.

Але паэты жывуць не толькі ў сённяшнім "сумным свеце". І вось тут у іх у кожнага свой сусвет.

Увогуле, падаецца, што для Л. Рублеўскай сучаснасць у яе паэзіі — гэта тое, з чым чалавек мусіць прымірыцца, бо ён, на жаль, не выбірае час свайго нараджэння. Менавіта таму яна змушана жыць у гэтым часе, хадзіць у краму, адводзіць дзяцей у садок і рабіць па інерцыі ўсё тое, што робіць сённяшняя кабета. Але ў сваіх марах, у сваіх вершах яна жыве ў іншым часе і ў іншым вымярэнні, у сваёй творчасці ёй прыносіць найвялікшую асалоду вяртацца ва ўтульную для яе эпоху шляхецкага рамантызму. І вось яна размаўляе з Пані, якая "за вышываннем каляровым бавіць час у залачоных крэслах", а таксама з Невядомай паэткай, якая "не хацела жыць, як усе, а інакш не выходзіла, пэўна". Вось яна ходзіць па манаскай келлі, прыслухоўваецца да сябе і "не адчувае ні тугі ні страху. Адно — жаданне, каб застацца тут". Яна прыглядаецца да шыпшыны, і сумны настрой, характэрны для яе паэзіі, выплёскваецца з верша і зачароўвае чытача: "Мой дзікі агеньчык, запалены Богам самім. У белыя рукі паненак трапляеш ты рэдка".

Калі Л. Рублеўская любіць шыпшыну, дык В. Шніпу болей падабаецца ружа, якая ў яго "застылы выбух святла, да якога злятаюцца пчолы". І зорка ў паэта, "гэта ружа, ля якой як матылі лётаюць людскія душы". Лепшыя вершы В. Шніпа — гэта вершы самастойныя, не падказаныя, хай сабе і ўдалымі формастварэннямі іншых паэтаў. Найбольш арганічна падпарадкоўваюцца яму класічныя вершаваныя формы.

Быць прафесійным паэтам у наш час не проста, але лёс паэты, "нават калі зноў бізунамі заплоцяць", як піша Л. Рублеўская, сабе не выбіраюць.

Алесь БЯЛЯЦКІ

Альтэрнатыва журфаку?

Шэраг айчынных незалежных выданняў абвясцілі пра правядзенне цікавай акцыі пад назвай "Новае пакаленне беларускіх журналістаў". Газеты "Свабода", "Имя", "БДГ", "Свободные новости" і "Белорусская газета" звярнуліся да студэнтаў апошніх курсаў ВНУ ды іншых маладых людзей ва ўзросце да 30-ці гадоў, якія лічаць сябе здольнымі да журналісцкай працы, з запрашэннем на трохтыднёвыя курсы. Гэтыя самыя курсы будуць уяўляць сабою "сустрэчы ў рэдакцыях, практычныя заняткі, прафесійныя дыскусіі" з удзелам супрацоўнікаў рэдакцый памянёных выданняў і замежных экспертаў. У аб'явах пра гэта таксама гаворыцца, што "пасля курсаў і кароткатэрміновай стажыроўкі здольныя да журналісцкай дзейнасці людзі будуць запрошаны на сталую працу ў беларускія незалежныя СМІ".

Чаму гэта раптам незалежныя выданні распачалі пошукі новых маладых сілаў? Адказаць на гэтае пытанне мы папрасілі галоўнага рэдактара газеты "Свабода" Ігара Герменчука.

— Нам патрэбны рэпарцёры, — сказаў ён, — якія могуць і ўмеюць шукаць навіны і прафесійна, пажурналісцку падаваць іх на старонках газеты. Сёння падаецца малым пісаць пра тое, што навідавоку. З тых, хто мае журналісцкую адукацыю, толькі прыблізна 1/3 здольныя працаваць прафесійна. Аднак нават многія з гэтай адной трэці не хочуць працаваць на поўную сілу, яны імкнуцца тыя ці іншыя падзеі каментаваць самі замест таго, каб звярнуцца па каментарый да кампетэнтнай і вядомай у краіне асобы. Нельга быць задаволенымі кадрамі, якія рыхтуе для айчыннага друку факультэт журналістыкі БДУ. Мы запрашаем таксама і студэнтаў журфака на нашыя курсы, будзем іх вучыць...

Можна меркаваць, што пазіцыя іншых рэдактараў незалежных выданняў гэткая ж. Такім чынам, абвешчаная акцыя "Новае пакаленне беларускіх журналістаў" станецца ў пэўнай ступені альтэрнатывай факультэту журналістыкі. Агульнавядома ж, што здаровая канкурэнцыя спрыяе справе, а сучаснай беларускай журналістыцы, сапраўды, не стае свежай крыві.

А як ставіцца да наладжвання гэтых курсаў бок, што дае "класічную" журналісцкую адукацыю, — журфак БДУ? Дэкан факультэта спадар Васіль Вераб'ёў лічыць, што канкурэнцыя — гэта нармальная з'ява, але пяць гадоў універсітэцкага навучання ўсё ж значаць нешта, а за тры тыдні і без пэўнай базы ці можна стварыць хоць штосьці грунтоўнае?..

Кірыла ПАЗНЯК

ЧАСАПІС

"Вобразы мілыя роднага краю..."

Гэты паэтычны зваротак народнага песняра Беларусі Якуба Коласа да дарагіх сэрцу мясцін, што адорвалі не раз слыннае слова майстра смуткам і радасцю, стаў своеасаблівым лейтматывам творчай вечарыны, якая адбылася ў Доме-музеі паэта і прысвячалася 11-й сумнавядомай гадавіне Чарнобыля.

Гаворку па творах Якуба Коласа, сугучных грамадскай трывозе за чалавечы лёс у пагрозным свеце, пачала ўнучка паэта, старшыня дзіцячага фонду духоўнага і культурнага адраджэння "Сакавік" Марыя Міхайлаўна Міцкевіч. Яна хораша вяла лінію творчасці свайго славутага дзеда і чарнобыльскіх наступстваў, тонка дэкламуючы, высвечваючы падтэкст вершаў, урыўкаў з паэм "Новая зямля" і "Сымон-Музыка".

Марыю Міцкевіч годна дапаўняў яшчэ адзін вядучы — паэт Мікола Мятліцкі. Ён імкнуўся ўвязаць тэму "Якуб Колас і Чарнобыль" з сённяшнім днём паэзіі і памайстэрску гэта рабіў. Са сваімі вершамі выступілі паэты — лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь Раіса Баравікова, Анатоль Зэкаў, Антаніна Хатэнка, Яўген Хвалей. Атрымаў слова сын Якуба Коласа Міхась Канстанцінавіч Міцкевіч, які ўспомніў мясціны, дзе адпачывала сям'я паэта.

Нечаспадзяванкай з'явілася выступленне госця з Ірландыі Ліма Омэара, які вось ужо паўгода як выкладае англійскую мову ў ліцэі ў Лунінцы. Ён з болем апавядаў пра нашчадкаў тых, каго ў пачатку стагоддзя навучаў Якуб Колас.

Пра суадносіны пейзажаў у коласаўскіх творах з беларускай прыродай гаварыў мастак-жывапісец Уладзімір Сулкоўскі, які шмат карцін прысвяціў Наднямонню, радзіме паэта.

Арцём Шышкоў, вучань музычнага ліцэя, стаў на вечарыне своеасаблівым Коласавым Сымонкам. Яго ігра на скрыпцы зачаравала гледачоў і дазволіла хоць крыху забыцца на чарнобыльскую бяду. Арцёма дапоўнілі на піяніна праўнучкі Якуба Коласа Васіліна і Валянціна.

Затым адбылася прэзентацыя кнігі "Чарнобыль", якая выйшла на англійскай і французскай мовах у Аўстрыі. Яе прадставіла доктар біялагічных навук Інстытута генетыкі АН РБ Ружа Ганчарова.

На вечарыне, акрамя чарнобыльскіх перасяленцаў і аматараў паэтычнага слова Я. Коласа, прысутнічалі прадстаўнікі Міністэрства па надзвычайных сітуацыях РБ Іван Ціток і польскай амбасады Павел Пшэціхоўскі.

Яўген КМЕН, Мікола РАГОЗІН

"Зніч" запрашае...

19 мая а 19 гадзіне ў Канцэртнай зале філармоніі адбудзецца бенефіс вядомай актрысы Галіны Дзягілевай, мастацкага кіраўніка беларускага паэтычнага тэатра аднаго акцёра "Зніч", прысвечаны 50-годдзю актрысы і 30-годдзю яе творчай дзейнасці. У першым аддзяленні імпрэзы гледачы ўбачаць монаспектакль "Віленскія мроі", створаны паводле ўспамінаў Юльяны Вікан-Дубейкаўскай і вершаў Надзеі Артымовіч. Пасля прагучаць віншаванні ў адрас юбіляркі ад калектываў тэатраў, вядомых пісьменнікаў, музыкаў, артыстаў. Гледачоў чакае шмат цікавага.

22 мая а 16 гадзіне ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі ў рамках абанементных сустрэч "Тайна зніччага святла" адбудзецца сустрэча з паэтам Васілём Жуковічам. У імпрэзе бяруць удзел спевакі, кампазітары, музыкі, прагучаць новыя творы паэта, песні на яго вершы.

Н. К.

У "Змене"...

У Мінскім кінатэатры "Змена" з 12 па 18 мая дэманструецца мастацка-публіцыстычны фільм "Асабістая справа Ганны Ахматавай", створаны кінастудыяй "Ленфільм" у 1989 годзе да стагоддзя з дня нараджэння рускай паэткі Сямёнам Арановічам. Пачатак сеансаў у 14 і 18 гадзін.

ДЫЯСПАРА

Міраслаў Урбановіч мае 30 гадоў. Па сканчэнні сельскагаспадарчай акадэміі ў Ольштыне ён жыве і працуе ў вёсцы Ваські, што на польскім баку Белавежскай пушчы. Міраслаў — не актывіст нейкай беларускай арганізацыі. Ён — адзін з тых простых людзей, што складаюць беларускую супольнасць Польшчы, праблемам якой і была прысвечаная гутарка з ім нашага карэспандэнта.

"Нам наўрад ці можна будзе зайздросціць..."

— Як усведамілі сваю прыналежнасць да беларускага народа вы — грамадзянін іншай дзяржавы?

— Я нарадзіўся ў сялянскай сям'і, у лесе, бо мы і сапраўды напачатку жылі ў лесніча́ўцы, а толькі потым перасяліліся ў вёску, таксама каля Белавежскай пушчы. І я памятаю, як бацька, выпіўшы, паказваў на ўсход і казаў: "А чаму ж і Беларусі не быць незалежнай, як і Польшчы?". З гэтага ўсё пачалося. Тады, у гады майго дзяцінства, усе яшчэ гаварылі па-беларуску ці на беларуска-польскай трасянцы. У вёсцы большасць жыхароў былі праваслаўнымі — трэба разумець, што ў нашай краіне каталіцкасць азначае польскасць.

Я не хадзіў у пачатковую школу з выкладаннем беларускай мовы, хаця была ў нас і такая, але неяк не выпадала. Маім першым падручнікам стала "Ніва" — выдаваная па-беларуску ў Беластоку газета Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Не проста гаварыць па-беларуску, а вучыць мову я стаў пазней — у сярэдняй школе.

Але не школа вызначае прыналежнасць чалавека да народа. Над тым, хто я, мне даводзілася задумацца пазней, калі пасля школы я пераехаў у Беласток, дзе вучыўся ў тэхнікуме. Гэта быў час, калі ў Польшчы наспявалі вялікія перамены, і маладыя пазнавалі жыццё, праблемы грамадства і палітыкі... Здаралася, спрэчкі выклікалі не толькі погляды чалавека, але і яго паходжанне. І часам мне даводзілася вучыцца адстойваць ад нападак і тое, і другое.

— Як будуюцца адносіны з асяроддзем чалавека, які не толькі ведае пра сваю адметнасць, але і імкнецца яе захаваць?

— Не ўсе людзі гатовыя прызнаваць права іншых быць не такімі, як яны. Калі хочаш быць іншым, трэба быць гатовым абараняць свае перакананні. І мне даводзілася вучыцца гэтаму. У час майго студэнцтва ў акадэміі я гаварыў сабе: хай нехта мяне не любіць, абы не меў за нішто. Некага здзіўляла тое, што, напрыклад, па тэлефоне я гаварыў з сябрамі і сваякамі па-беларуску, некаму гэта не падабалася, але незалежна ад таго трэба давесці людзям: я — такі і іншым не буду. Тыя, хто думаў так, утваралі сваё асяроддзе...

Не ведаю, ці варта гаварыць пра гэта, бо ад сяброў у Беларусі я чуў, што з падобнымі праблемамі яны сутыкаліся і тут.

— Вы казалі аб стварэнні грамадскай арганізацыі?

— Неабавязкова. Я шукаў і знаходзіў людзей, блізкіх мне поглядамі, і гэтага было дастаткова. Тады, у 80-х гадах, адбыўся ўздым руху моладзі ва ўсёй Усходняй Еўропе, якая пачала вызваляцца ад камунізму. Гэта быў іншы час — маладыя мелі нейкія спадзяванні, бачылі нешта наперадзе, не так, як цяпер, калі штодзённыя справы і таннае віно прыбіваюць іх да зямлі. Мы не патрабавалі нейкай новай арганізацыі, бо і без таго былі разам — нас яднаў агульныя думкі і беларускае аб'яднанне студэнтаў. І ў БАСе і самастойна мы ўдзельнічалі ў розных акцыях, разам хадзілі ў рэйды, спявалі песні...

Дзякуючы таму, а таксама ўплыву такіх людзей старэйшых пакаленняў, як Юры Туронак, Алег Латышонак ды іншыя, стварылася не арганізацыя, а новая генерацыя беларусаў. Гэта важна — мець новае пакаленне не эліты і функцыянераў, а проста людзей, свядомых разуменнем таго, кім яны ёсць. Менавіта з гэтага пакалення і паходзяць многія дзеячы новых беларускіх арганізацый Польшчы.

— Тады, у 80-х гадах, новае пакаленне беларусаў не спадзявалася тут адбудаваць незалежную нацыянальную дзяржаву. А што падтрымлівала ваш рух?

— Канешне ж, не спадзяванні на дзяржаўнасць — аб гэтым мы і не думалі. Маладыя наогул мала што ведалі пра Беларусь — нейкія кантакты з ёй, спадзяванні на яе падтрымку, разуменне таго, што там адбываецца, мела старэйшае пакаленне. Мы ж папросту хацелі захаваць сваё "я". Час нашага далучэння да беларушчыны ўжо мінуў і мы хацелі захаваць набытае, захаваць сябе такімі, якімі мы ёсць.

— Беларуская дзяржава не мела ўплыву на фармаванне вашай свядомасці?

— Дзяржава — не. Толькі ў другой палове 80-х гадоў, ужо сфармаваўшы свой светапогляд і маючы нейкі досвед грамадскай дзейнасці, мы пачалі ладзіць кантакты з Беларуссю. Але яе ўрадавыя стуктуры не мелі да гэтага ніякага дачынення. Мы мелі выключна прыватныя сувязі з вашымі нефармальнымі беларускімі суполкамі — гродзенскай "Паходняй", мінскай "Талакой".

Беларускую свядомасць нам дала не Беларусь. Мы — грамадзяне Польшчы, але, памятаючы аб гэтым, маем уласную культуру, мову, веру... Нашую беларускасць стварыла і замацавала асяроддзе, у якім мы жывём і яго стаўленне да нас. А калі ўжо гаварыць пра нейкі вонкавы ўплыў, дык ён паходзіў не з усходу, а з захаду. Польшча стала свабоднай нашмат раней за Беларусь. Пасля знiцця "жалезнай заслоны" яе грамадзяне набылі магчымасць без перашкод кантактаваць з суайчыннікамі за мяжы. Гэта тычылася і беларусаў. У свой час пераважная большасць інфармацыі і літаратуры да нас трапляла з беларускіх асяродкаў Англіі, Канады, ЗША, а не Беларусі. Студэнты Варшаўскага універсітэта пісалі дыпломы аб творчасці таго ж Акулы ў час, калі ў Беларусі пра яе ведалі адзінкі.

— Што, прыехаўшы ў Мінск, спадзяваліся вы ўбачыць і ці апраўдаліся гэтыя спадзяванні?

— Магчыма, хтосьці з беларусаў замежжа, прыязджаючы сюды, спадзяецца ўбачыць Мінск — сталіцу беларускай дзяржавы, беларускі горад, у якім усе будуць яму радыя. Я бываў тут ужо не раз і таму здагадваўся, што ўбачу цяпер.

Праўда, часам рэчаіснасць пераўзыходзіць спадзяванні. Я памятаю, што савецкія мытнікі не зазіралі ў кішэні да маладых, адзіным багажом якіх былі пачкі беларускіх кніжак. Пра цяперашніх беларускіх мытнікаў такога не скажаш. Ды і на вуліцах сталіцы БССР я адчуваў сябе больш паэна, чым сёння.

Я бачыў рэчы самі па сабе вельмі неістотныя, але яны, на мой погляд, ёсць прыкметамі часу. Я бачыў, як удзельнікі мітынгу, што адбываўся ў Мінску, шчыльнымі радамі ішлі наперад, а ў той час міліцыянты і нейкія людзі ў цывільным хапалі тых, хто ішоў ззаду калоны. Чытаючы вашыя газеты, я бачу, што мільёны беларусаў знаходзяцца па-за межамі беларускага руху і выказваюцца супраць уласнай мовы і ўласнай дзяржаўнасці. Гэта з'явы аднаго парадку: вашы дзеячы рушаць наперад, не азіраючыся назад, мала абараняючы сваіх і не далучаючы да сябе чужых. Я чуў заклікі ў абарону мовы і дзяржаўнасці. Але як вы збіраецеся давесці вашай савецкай большасці, навошта ёй мова і дзяржаўнасць і што яны дадуць, калі беларушчына для простых людзей не азначае лепшага, больш заможнага жыцця?

— Беларусь выклікала ў вас расчараванне?

— Каб быць беларусам, мне непатрэбны ні чыясьці падтрымка, ні нейкі ўзор. Часам у сваёй вёсцы я чую словы: "Пра якую Беларусь ты гавораш? Паглядзі, што дзеецца ў Мінску!". Але каб заставацца беларусам, мне непатрэбна Беларусь.

Яна патрэбная для іншага — для нашай бяспекі. Калі ўсе будуць ведаць, што існуе моцная незалежная Беларусь, этнічных беларусаў у суседніх краінах ніхто і ніколі не папракне іхнім паходжаннем. Але калі гэтая дзяржава не будзе беларускай альбо знікне наогул — мы апынёмся ў небяспецы.

Калі ў 20-х гадах у вашай рэспубліцы ішла беларусізацыя, беларусы ў той жа Польшчы нешта мелі — іх, прынамсі, не саджалі па вязніцах. Але з пачаткам у БССР барацьбы з "беларускім нацыяналізмам" горш стала і па той бок мяжы. Тое ж самае можа адбыцца і зараз. Магчыма, гэта ўжо адбываецца і пачынаюць нас мець за нішто: на беластоцкай тэлевізіі ўжо ёсць складанасць з праграмамі, што робяць людзі з Беларускага саюза...

— Ці не спрыяюць часам фармаванню не карысцнай для іх грамадскай думкі самі польскія беларусы? Бо, як паведамляў друк вашай краіны, найбольшую падтрымку польскія левыя мелі якраз на Беласточчыне?

— Чаго мы можам чакаць ад сваіх палітыкаў? Адным папросту патрэбны нашы галасы. Другія, як людзі з SLD — Саюза дэмакратычных левых, — некалькі гадоў таму пілі гарэлку разам з вашым тагачасным кіраўніцтвам. Не думаю, што з таго часу іхнія прыхільнасці змяніліся.

У польскіх правых, у той жа "Салідарнасці" большасць беларусаў — простых людзей, работнікаў, вяскоўцаў — бачыць спадкаемцаў тых, хто выганяў іх з вёсак у час вайны. Шмат хто ўважае іх за польскіх нацыяналістаў і таму баіцца больш, чым камуністаў, якія дэкларавалі інтэрнацыяналізм. Таму левых у нас і сапраўды падтрымала цэлая нацыя. Іншыя погляды маюць хіба што маладыя, якія вучыліся ў буйных гарадах і самі як грамадзяне Польшчы бралі ўдзел у апазіцыйным руху. Але іх адносна няшмат. Старэйшыя ж людзі маюць іншы досвед. Для іх Польшча — гэта дзяржава польскага народа, якая бароніць найперш яго інтарэсы і ў якой трэба шукаць падтрымкі нейкіх палітыкаў, хай нават і малапапулярных.

— Вы гаварылі пра ўплыў на вашае становішча Беларусі...

— Шмат чаго для нас залежыць ад таго, хто апынецца з таго боку усходняй мяжы Польшчы. Калі гэта будзе беларуская дзяржава, тады нас падтрымае і наша. Але калі ваша краіна страціць сваю незалежнасць, а Польшча ўвойдзе ў НАТА, нам наўрад ці можна будзе зайздросціць.

Асіміляцыя нацыянальных меншасцяў адбываецца па ўсім свеце, але ў дачыненні да нас яе ўжо не будзе стрымліваць прысутнасць Беларусі. І я баюся, што на будучай польска-расійскай мяжы апусціцца новая "жалезная заслона" і адновіцца сітуацыя 30-х гадоў. Тады, апынуўшыся пад уціскам, беларуская меншасць радыкалізавалася, а скарысталі гэта ў Крамлі. Жадаючы аслабіць Польшчу, якая не хацела ўваходзіць у сферу ўплыву Расіі, тая дапамагала КПЗБ і Грамадзе. Калі заўтра Усход захоча ўкалоць НАТА, дык ён захоча зрабіць гэта ў Польшчы менавіта нашымі рукамі.

— Гэта — вельмі песімістычны прагноз.

— Я не вызначаю будучыню беларускага народа. Якой яна будзе, залежыць ад вас саміх.

Запісаў У. ПАНАДА

ЭСЭ

Ірына БУРДЗЯЛЁВА, Пятро ВАСЮЧЭНКА

Укрыжаваная Беларусь

Памяці Ігната Канчэўскага ахвяруем

ПУНКТ ZERO

Стасункі народаў з агульным людствам адбываюцца не бязладна, а згодна з сілавымі лініямі-шляхамі, вызначанымі Творцам, прыродай, гістарычнымі рэаліямі, матэрыяльнымі патрэбамі.

У смузе няпісанай гісторыі захавана нараджэнне магутнай транснацыянальнай вертыкалі "Поўнач — Поўдзень" — "з Варагаў у Грэкі", якая збольшага й сфармавала той гістарычны абсяг, у якім жылі нашыя продкі, знітаваныя са Скандынавіяй ды Пярэдняй Азіяй. Уздоўж гэтай вертыкалі і паўстала нашая першая дзяржава — Полацкае княства, тут узнялася новая вера, пісьменства, культура. Сілавое поле, звязанае з вертыкаллю, засталося і тады, калі сам шлях "з Варагаў у Грэкі" перастаў існаваць як гістарычная рэальнасць, абсечаны крыжакамі на поўначы і татара-манголамі на поўдні. Нават тады ўсходнеславянскія землі будуць аб'яднаны па вертыкалі, ад мора да мора, у Вялікім княстве Літоўскім у ягоныя зорныя часы.

Ад пачатку XIII стагоддзя, калі Беларусь пераарыентавалася на Заходнюю Еўропу, у жыцці нашых земляў праявілася новая сілавая лінія — гарызанталь, Захад — Усход. Ад гэтага часу яна будзе дамінаваць у нашых стасунках з еўрапейскім светам.

Дзве найважнейшыя лініі, што злучаюць землі і народы, перакрыжоўваюцца на Беларусі. Наша краіна апынулася ў цэнтры крыжа, або ў нулявой адзнацы каардынатаў, пункце zero, які ёсць усім і нічым, адвечнай канстантай.

Крыж і кола (адменнік памянёнага zero) абраныя ўсёй "нашаніўскай" літаратурай за ключавыя вобразы-сімвалы. Персанажы Купалы, ад "Адвечнай песні" да "Раскіданага гнязда" ды "Паязджанаў" тое і робяць, што нясуць крыж зямное працы й пакуты, а нядоля заварочвае іх шлях у замкнёнае кола. Гістарычны залом закрывае будучыню забранаму краю.

Малады настаўнік Лабановіч зведаў і пачуццё безвыходнасці ўнутры зачараванага кола абставінаў, спыніўся на крыжы дарог — "на ростанях", панёс і ўласны крыж першых пакутаў-выпрабаванняў — зняволення.

"СІНЯЯ-СІНЯЯ"

Ад беларускіх узвышшаў плывуць у процілеглых накірунках рэкі. Мяжа гаспадарстваў ад Балтыі ды Чорнага мора праходзіць, зноў жа, праз нашыя землі. "Сіняя-сіняя" назваў Уладзімір Караткевіч Беларусь у адным з самых шчымлівых сваіх апавяданняў. Сіняя ад безлічы крыніцаў і рэчак, азёраў ды балатоў з іх павольнай, нерухомай вадой.

Караткевіч назваў адну з вызначальных стыхіяў Беларусі — ваду. Разам з тым вада лічылася захавальніцай і правадніцай энергіі ды інфармацыі ў кожным фізічным целе. Тут, на гэтай "вільготнай" зямлі шмат што нараджалася, але непрыкметна, нягучна. Нараджалася, каб выразна і маштабна праявіцца на іншых землях.

Спашлёмся на даследаванне аднаго з аўтараў эсэ "рэвалюцыйнага" верша-маніфеста Цёткі "Мора" (артыкул "Вопыт вяртання да пачаткаў" у часопісе "Нёман", N 2 за 1997 год), дзе высвятляецца, што "мора" з ягонымі хвалямі, "бурапенай" ды русалкамі нагадвае пра мора Герадотава.

Мора зброіцца палкамі,
Шум русалак разбудзіў,
Запаліўся смок агнямі,
Неба чорны гнеў пакрыў.

Пра яго згадвае Здольнік з купалаўскіх "Тутэйшых": "мора мелі — называлася Пінскае, — але акупанты змяшалі яго з гразёй, дык засталося толькі Пінскае балота".

У вершы Цёткі разварушылася менавіта балота, якое памятае пра часы, калі было морам. Яно ж бурапеніць у "Энеідзе навыварат" В. Равінскага: "Бублілась, пенілась, шумела..." Бурленне балота — пасіянарны выбух, раптоўная актыўнасць нацыі, апанаванай, здавалася б, хранічнай апатыяй. Разбуральная моц абуджанага балота непрадказальная. Пра яе кажа Міхась Чарот у футурыстычнай паэме "Босыя на вогнішчы":

Чырвоны колер ціхіх хваль...
У іх відаць адбітак неба.
І з тых краёў, дзе смерць і баль,
Руччы крывавыя шле глеба.

Русалкі скачуць з лесуном.
Музыка грае — "бух ды бразь"!
І вось, хто спаў адвечным сном, —
Усплыў над возерам — "сам князь"!

А пачыналася так незаўважна, так ціха...

Спачатку яно шалясцела
Вельмі нясмела,
А потым лізнула аконца
Ціха, як сонца.

(Янка Купала, "Безназоўнае").

Ціхім быў бунт зацятага "чалавека на балоце", Васіля Дзятліка, які гэтак упарта чапляўся за ўпадабаны кавалак зямлі, "той, што каля цагельні".

Згвалтаванае балота ў "Нерушы" Віктара Казько помсціцца грандыёзнай паводкай, што нагадвае пра часы Ноя, а потым апакаліптычнай чорнай бурай.

Не ў першы раз заўважаецца, што беларуская ментальнасць хавае ў сабе архетып багны, дрыгвы. Адно сляпы або чужынец можа адмаўляць хараство балотнага краявіду. Рызыкоўна і выпрабоўваць вонкава спакойную, непрадказальную блакітную стыхію.

Варта ведаць адну ўласцівасць балота: на ім немагчыма што-небудзь пабудаваць. Але і дарэшты разбурыць немагчыма.

Энергія Герадотавага мора можа сплысці ў нетры Палесся, прыхавацца, як нячутна хаваецца ва ўласным панцыры палеская дрыгвяная чарапаха. Праз літаратуру, як праз ракавіну, чутны пошум памерлага мора. Але яно нагадвае пра сябе — і не толькі ў літаратуры.

Як ціха, амаль незаўважна пачыналася ў дамку па-над Свіслаччу ў 1898 годзе! Аж пакуль па ўсіх абшарах Расійскай імперыі і далей не разлілася "такая чырвоная паводка... такая, медЖду протчым, паводка, аб якой не снілася ні Фараону, ні Салямону..." (Янка Купала, "Тутэйшыя").

Каб ізноў жа ціха сунцца дзе-небудзь у нетрах Белавежскае пушчы.

Ў чарцы цёмнай і глыбокай
Плешча, пеніца віно;
Хмелем светлым і халодным
Калыхаецца яно".

(М. Багдановіч, "Возера").

Якую новую неспадзяванку свету абяцае "цёмная", "глыбокая", "халодная", "сіняя-сіняя"?

ВОКА ТАЙФУНА

На пачатку стагоддзя Ігнат Абдзіраловіч звяртаў увагу на нявызначанасць і няпэўнасць беларусаў паміж іншымі еўрапейскімі народамі. Не стаўшы фармальна ні народам Усходу, ні народам Заходняе Еўропы, беларусы захавалі, тым не менш, незалежнасць свайго духу.

Уласнай непраяўленасцю Беларусь нагадвае вока тайфуна: вакол усё бурапеніць, віруе, а ўсярэдзіне як быццам ціха. Суседзі актыўна "афармляюцца": набываюць выразнае культурнае, рэлігійнае, палітычнае аблічча; яно кідкае, выразна акрэсленае ды ўражлівае. Мы іншыя, бо ў цэнтры крыжа, на скрыжаванні каардынатаў. На нашай зямлі адбываецца своеасаблівая дыфракцыя ўсяго, што ёсць на перыферыі, і разам з тым нішто не дамінуе, не сінтэзуецца ў штосьці якасна новае. Цэнтр, zero, заўжды імкнецца да раўнавагі, а гэта — вонкавая недапраяўленасць, нявызначанасць.

У гэтым трагедыя і абранасць. Як быццам Творца на пачатку свету ўбіў некалькі "цвікоў" у энергетычнае поле Зямлі, каб стабілізаваць, зафіксаваць яго ў некалькіх кропках, не даць яму з'ехаць набакір. Тут адметны хранатоп, бо адзін з "цвікоў" — тут. Асноўная праява гэтай зямлі перанесеная з вонкавага на ўнутраны, схаваны ад вачэй план.

Грэючы душу ўспамінамі, вялікі ліцвін Адам Міцкевіч у лекцыях па славянскай філалогіі ў Пары дэ Франс так выславіўся пра сваіх суайчыннікаў: "Жыццё іх цалкам у духу. На зямлі іх гісторыя поўна смутку і жальбы". На Беларусі шмат чаго алагічнага, невытлумачальнага, непадуладнага сілагізму.

МЫ ЁСЦЬ

Самае алагічнае — тое, што мы ўсё-ткі ёсць. На гэтай крыжаванай зямлі на працягу апошніх пяці стагоддзяў гіне то кожны другі, то кожны трэці, чацвёрты. Чарнобыль пасыпаў радыяцыйным попелам галовы тубыльцаў — Уладзімір Дубоўка задоўга перад падзеяй упэўніваў: "Чарнобылем не зарасцеш". Неаднойчы ў нашае гісторыі здавалася, што колькасць людскіх стратаў пераваліла крытычную масу і пасля такога адрадзіцца немагчыма. Ніводзін з еўрапейскіх народаў на працягу такога доўгага часу не вынішчаўся гэтак сістэмна і бязлітасна, як мы.

А мы сабе сеем і сеем
Пшаніцу, і радасць, і кветкі;
Ачышчаным семем насеннем
Шчаслівыя нашы палеткі...

пісаў Купала ў 1938 годзе.

Мы існуём, як Караткевічаў заяц і куст калючага глогу насуперак нармальнай логіцы, упартыя і нязменныя аўтахтоны на працягу Бог вем колькіх тысячагоддзяў.

Нас не магло б быць як культурнага цэлага і пасля 300 год безупыннай амаль асіміляцыі, дэнацыяналізацыі. Безумоўна, яе вынікі балючыя, проста трагічныя, але Беларусь духоўна неўміручая. Беларуская меншасць даравала і даруе свае таленты літаратуры, выразніцы нацыянальнага духу. Хаця ў побыце пануе чужая мова, не хоча душа працаваць на ёй, выказваць запаветнае пазычанымі словамі. "Мова ж і ёсць адзежа душы" (Ф. Багушэвіч).

Калі працягваць "раслінную" сімволіку нашае зямлі, дык можна ўзяць за адпаведнік трыпутнік, што расце абапал бітае дарогі. Ён някідкі, рэдка зважаюць на яго, без жалю топчуць ды скубуць, а ён усё адно расце там, дзе ўжо нішто расці не можа.

БЕЛАЯ ПЛЯМА

"Народ, Беларускі Народ!" — у роспачы выгукнуў класік, і гэта быў не адно рытарычны вокліч, а й рытарычнае пытанне. Паміж тым, пытанне варта адрасаваць і той зямлі, на якой мешкаюць тутэйшыя.

Дык што ж гэта за зямля такая? Белая, недаследаваная тэрыторыя, Terra incognita, ды не дзе-небудзь у тропіках Афрыкі або ў амазонскае сэльве, а ў самым геаграфічным цэнтры стаптанай уздоўж ды ўпоперак, стомленай Еўропы. Беларусь — белая пляма ў сярэдзіне кантынента.

Белае — таксама zero ў колеравай гаме, непраяўленасць, адсутнасць колеру, але разам з тым і спалучэнне ўсіх колераў разам. Беларусь — недасяжная субстанцыя для рацыянальнага мыслення, яна адступае ў нязведанае вымярэнне, да яе трэба дайсці, даляць.

Максім Багдановіч у "Санеце" фіксуе гэтую прыхаванасць, непраяўленасць, недасяжнасць у вобразе-сімвале зерня, пахаванага ў гліняным начынні. Дайсці да гэтага зерня не лягчэй, чым да смерці Кашча ў яйку: трэба адолець пяскі пустэльні, раскапаць грабніцу, знайсці гаршчок, у якім дрэмле зерне з ягонай нявыдаткаванай жыццёвай сілай.

Беларусь не проста непраяўленая, белая краіна, гэта "зачараванае" царства; адно літаратары ды прарокі ад палітыкі калі-нікалі спрабавалі "расчароўваць" яго.

БЛАГОЕ НАЧАЛЬСТВА

Апокрыф ад Уладзіміра Караткевіча:

"...Бог падумаў, крэкнуў, але назад адбіраць не будзеш. Сапраўды, ёсць ужо яна, зямля. Лані бягуць — лес варушыцца. Рыба чаўны з вады выціскае. Дрэвы — да сонца. "Добра, — кажа, — зямля будзе — рай. А каб не занадта вы перад маім раем ганарыліся — дам я вам найгоршае ўва ўсім свеце начальства. Яно вам таго раю трохі збавіць дый пыхі трохі-трохі вам саб'е. Гэта вам для раўнавагі".

Вартаўнікоў не любяць нідзе і надзяляюць іх зневажальнымі мянушкамі ("бобікі",

(Працяг на стар. 12)

АД АЎТАРАЎ. Не варта патрабаваць ад гэтага тэксту стопрацэнтнай навуковай строгасці — большасць вядомых нам мысліцеляў не пільнаваліся яе. Жанр эсэ дапускае вольную гульню асацыяцый, літаратурныя алюзіі ды артэфакты ў якасці доказаў і моманты ірацыянальнага шчыравання. Мы дбаем пра тое, каб прыўзняць заслону над таямніцай беларускай душы ды лёсу Бацькаўшчыны.

Беларуская "Рунь" — у Вільні

У свой час старажытная Вільня сталася месцам нараджэння беларускай прэсы — менавіта там выходзілі першыя нацыянальныя газеты "Наша доля" і "Наша ніва". Але апошнія гады ў Вільнюсе, цяперашняй сталіцы суседняй літоўскай дзяржавы, беларускай прэсы не было чуваць, калі не лічыць адроджанай там "новай" "Нашай нівы", адразу заяўленай, як выданне інтэлектуальна-элітарнае. Але сёння ў літоўскіх беларусаў нарэшце ёсць свая газета — "Рунь". Ужо выйшла два яе нумары — газета задумана як штомесячная. Выхад першага нумара "Руні" быў прымеркаваны да гадавіны абвяшчэння незалежнасці БНР.

Заснавальнік і выдавец газеты — Таварыства беларускай культуры ў Літве, наклад — 1000 асобнікаў.

Старшыня Таварыства беларускай культуры Хведар Нюнька ў звароце да суайчыннікаў на першай старонцы "Руні" згадвае, што выданне падобнай газеты — набалелая праблема, і толькі нядаўна, пасля пэўных палітычных змен, беларусы Літвы атрымалі магчымасць актывізаваць сваё культурнае жыццё. Хаця і сёння ў складзе заканадаўчай і выканаўчай уладаў Літвы не маюць сваіх прадстаўнікоў. Таму на газету "Рунь" ускладаецца роля звязваючага звяна між беларускай грамадскасцю, уладамі Літвы і прадстаўнічымі структурамі Беларусі.

У першым нумары газеты таксама змешчаны артыкул пра заснаванне БНР, фотарэпартаж Сержука Вітушкі і Генадзя Жынкова пра Казюковы кірмаш, гутарка з міністрам адукацыі і навукі акадэмікам Зігмасам Зінкявічусам, артыкул — віншаванне юбіляра — спадара Лявона Луцкевіча, аднаго з самых вядомых віленскіх беларусаў, старшыні Таварыства беларускай школы ў Літве, якому споўнілася 75 гадоў. Алег Аблажэй знаёміць чытача са сваімі "Броўнаўскімі думкамі", дзеці з задавальненнем пачытаюць вершы і пацешкі ў "Дзіцячым куточку".

Другі нумар "Руні", красавіцкі, адкрываецца артыкулам прысвечаным чарнобыльскай трагедыі. Змешчаны там і шматлікія навіны з беларускага культурнага і палітычнага жыцця, у тым ліку пра святкаванне ўгодкаў БНР, дзейнасць беларускага культурнага таварыства горада Вісагінас, анонс гастроляў беларускага паэтычнага тэатра аднаго актора "Зьніч" з Мінска ды іншае.

Падпісацца на газету можна не толькі ў Літве, але і за яе межамі. Для гэтага трэба пералічыць невялікую суму грошай (5—10 долараў ЗША) на рахунак N 9121 LKB "HERMIS" в/к 260101730. Адрас рэдакцыі — 2001, Вільня, Жыгімонта, 12-3, тэлефон — 61-65-32. Думаецца, выдаўцы "Руні" будуць радыя падтрымцы сваёй высакароднай справы і супрацоўніцтву. Пажадаем жа газеце доўгага і плённага жыцця.

Н. К.

Віцебскі "Квадрат"

Дзесяць гадоў назад адзінаццаць віцебскіх мастакоў арганізавалі творчае аб'яднанне "Квадрат". У яго склад увайшлі Аляксандр Салаўёў, Аляксандр Дасужаў, Віктар Шылко, Аляксандр Сляноў, Аляксандр Малей, Таццяна і Юры Рудэнка і іншыя.

Днямі ў выставачнай зале Саюза мастакоў у Віцебску адкрылася юбілейная выстава членаў аб'яднання.

На здымку: юбіляры на адкрыцці выставы.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

ЗГАДКІ

Без чалавечнасці не будзе вечнасці

"Не з багоў мы — мы з Бягомля", — следам за Піменам Панчанкам і мне хацелася б паўтарыць, разам з ім загаварыць, "На карце ён — Бягомль, а людзі звалі Бегамлем: сяліліся ў глухіх лясах халопы беглыя". Сапраўды, калі хто-небудзь з аднавяскоўцаў (а я пражыла амаль усё сваё дзяцінства на Мсціжы, што за дваццаць кіламетраў ад Бягомля) ехаў у мястэчка, то казаў: "У Бегамля паеду" ці "Еду з Бегамля". І не толькі таму мне такая блізкая паэзія Пімена Емяльянавіча, што ў яго вершах чую блізкія назвы: Залессе, Плёсы, Крэва, Ваўча і Ваўкавыск, свой Мсціж і Арахі, якія — "трубяць боўдзілы" — "здаваць пара ў архіў", што чую гутарку майго краю, а яшчэ і таму, што паэзія яго прыцягальная сваёй шчырасцю, жыццялюбствам і абвостраным пачуццём справядлівасці чалавека, у якога за ўсё баліць душа і сэрца, які гатовы ўсе беды і няшчасці "закапаць у сваім сэрцы старанна", каб "толькі жонка і дзеці не перажывалі"...

На ўроках я выкарыстоўваю, каб паказаць і даказаць велічнасць і чалавечнасць паэта П. Панчанкі і яго паэзіі верш "Сэрца і крыж", які расказвае пра доктара-дзівака, што лячыў людзей лічы задарма, "дзе іншы ўрваў бы чырвонец, ён браў сарамліва пятак"... Любіў доктар, як і П. Панчанка, людзей. Пасля смерці папрасіў пахаваць яго ля вёскі. Аднавяскоўцы так і зрабілі. "І дзіва!

З вясны той журботнай
Пажары у вёсцы звяліся"...
...І мала хто знаў у народзе,
Што крыж навальнічныя беды
Ад стрэх саламяных адводзіў:
Што мёртвае сэрца
Людзей, як жывое, любіла,
Агонь на сябе выклікала,
Маланкі ў магілу лавіла.

Чытаючы апошнія радкі, я часта бачу, як вучні ледзь стрымліваюць слёзы, доўга сядзяць у задуменні, гатовыя нізка пакланіцца і доктару, і П. Панчанку, магчыма, перабіраюць у памяці, ці ёсць сярод іх знаёмых і блізкіх такія людзі, і ці змогуць яны самі, вырасшы, стаць такімі вось добрымі і шчырымі да астатку.

Пачынаючы з 1988 года, выкарыстоўваю на ўроках яшчэ адну маленькую, але крыштальна-чыстую крынічку — гэта віншоўку ад П. Панчанкі з нагоды жаночага свята 8 Сакавіка.

А пачалося ўсё вельмі даўно. Яшчэ ў школе завуч Ада Восіпаўна часта хвалілася тым, што сядзела некалі на адной лаўцы з "самім" Піменам Панчанкам, якога яны, дзеці, звалі тады проста Пімкам. Але да нядаўняга часу ні ў адной крыніцы (ці то ў часопісе, ці ў падручніку) пра тое, што П. Панчанка жыў на Мсціжы, не ўспаміналася. "Закончыў Бягомльскую сямігодку", — і ўсё.

І я, нарэшце, рашылася. Напісала, хвалюючыся, вядома, ліст паэту з просьбай задаволіць маю цікаўнасць, а таксама — разагнаць сумненні, праўда ці не, што на Мсціжы жыў, хадзіў па тых жа сцежках, што і я, Пімен Панчанка.

І што вы думаеце?

Толькі сапраўдны, адказны і вельмі добры чалавек, нягледзячы на сваю занятасць, мог напісаць мне (ну хто я яму? — унучка ўжо даўно забытых ім людзей?). Віншуючы са святам, ён напісаў падрабязна сваю біяграфію, пацвердзіўшы, што сапраўды ў 1931—1932 гадах вучыўся ў нашай школе, і што менавіта адсюль быў дэлегаваны на 1-ы злёт піянераў Беларусі. Вучыўся толькі на выдатна (тут я падкрэслена спыняю ўвагу вучняў). І не менш прыемна было прачытаць добрыя словы знакамітага паэта ў адрас маёй сціплай творчасці, што ў мяне "сапраўды ёсць паэтычныя здольнасці". Радасці і шчасцю майму не было межаў.

А праз два дні паштальён мне прынёс бандэроль. Па знаёмым почырку я не адразу паверыла, што гэта ад Пімена Панчанкі, пакуль не распакавала і не ўбачыла адзін з яго новых зборнікаў з цудоўным надпісам: "дарагой мсціжанцы". З гэтага часу я пачала прывыкаць да шчымліва-радаснага імені "мсціжанка", або "сяброўка па Мсціжы і паэзіі", бо роўна праз год 8 Сакавіка я атрымала яшчэ адну бандэроль са зборнікам "Горкі жолуд" — "ад усяго сэрца" такога славутага і добрага чалавека.

Вось прыблізна такі аповед пра чалавечнасць, шчырасць і бескарыслівасць, перамяжоўваючы вершамі, я вяду на ўроках пра Пімена Панчанку. А незадоўга да яго смерці прызналася вучням, што дужа хацелася б пабачыцца з ім, пакуль не позна, падзякаваць яму, што ён ёсць такі на нашай Зямлі, паглядзець у яго вочы, паціснуць руку ў знак сяброўства і — зноў жа — удзячнасці.

А вучні — яны заўсёды смялейшыя і непасрэдныя! — падштурхнулі мяне на паездку ў бліжэйшыя выхадныя. Не перадаць усіх пачуццяў па дарозе ў Мінск, на вуліцу Пуліхава. Паехалі са мной дзве дзяўчынкі з адзінаццатага класа. Адчыніла дзверы жонка паэта Зоя Кірылаўна. Яна ў гэты дзень спяшалася па нейкіх сваіх неадкладных справах: але затрымалася, гасцінна запрасіла, гукнуўшы ў суседні пакой: "Емяльянавіч, да цябе госці!" Аперадзіўшы нас, дапамагла яму сесці на канапе (дужа хварэў апошнія гады), сказаўшы, хто да

КНІГАПІС

...Пакінем коскі, пагубляем словы...

Мастацтва — гэта, безумоўна, праца, але вынік яе — свята: калі, паводле выслоўя Надзеі Артымовіч, "ніхто не знае цаны дараванай кветкі", ні той, хто дорыць, ні той, хто прымае. Дасканаласць — гэта поўня якасці, мяжа яе знікнення, "скону", і пярэйсця ў якасць іншую — танчэйшую (духоўную). У мастацтве сімвалам дасканаласці ёсць народная песня, з ейнаю нязмушана-гожаю знешняю прастатою і выключнаю, атамнаю дакладнасцю ўнутранай будовы: паспрабуй выкінь, ці дадай, ці перайнач хоць адзін гук. Шчасны між паэтаў, хто раз-пораз патрапляе ўзбіцца на блізкую хвалю.

Пакладу у кошык
велікодных яек,
завяжу хусцінкай
і вячыстым ранкам,
яснаю заранкай
панясу да царквы.

У гэтых простых радках Анжаліны Дабравольскай пяюць залатыя званы, і мастак сапраўды "непатрэбны карціне" — мастацтва быццам знікае, празрысцее да незаўважнасці і само перастае сябе заўважаць, саступаючы месца святу.

Паэзія Анжаліны, сабраная ў кнізе "Пазамежнасць", выдадзенай у Полацку, — зусім не тая прыгода, калі вершы з долу, з абы-якога "смецця", "не ведаючы сораму, растуць". Яна пачуваецца "дома" ў вобразе дрэва, якое роніць упару насенне й лісцё, "рассявае сябе па каліву", і давярае толькі ўзрушэнню, атрыманаму звыш, — не так уласнаму распростанаму голасу, як провідам спасланаму досведу; ёй хочацца, каб ейным спяленнем і перамяненнем кіраваў вышэйшы пачатак: "Божа, зрабі мяне зернем".

Даспелае, зерне выпадае з калыскі свайго перад-быцця і ляціць долу, назіраючы "перакулены" свет:

карону — у зямлю
карэнне — у неба

— "і мостам стаць між небам і зямлёю ...так дрэва — ўгору коранем — расце". Але ТАК менавіта й РАСЦЕ — угору коранем, каронаю ў зямлю — нябесны дуб у Выраю Вялесавай Кнігі, пракаветнае Дрэва Жыцця. Ці не да я г о прыпадабніцца жадае сыну юная маці ў цытаваных радках (прысвечаных Сыну)?..

Сапраўды, апроч улюбёных — "бясхібных" — "абрысаў дрэў на аркушы зямлі", рэдка якія знешнія праявы завалодваюць творчаю ўвагаю паэткі: "Я на аблоках погляд запыню"... Яе прыцягвае тое, што адбываецца "на мяжы існага і ўяўнага", — там, дзе, раздорваючы промні й пялёсткі, аблятаюць і ўспыхваюць ад сімвалічнага "Квету ліхтарні" начныя суквецці мрояў. Прастору гэтай "мяжы" насяляюць істоты і рэчы, так ці йначай прычынныя да "гучання і свячэння" (В. Седакова). Ранкам тут "пагасне ліхтар, але "вецер яму зайграе", а "усход падпяе"... — і па ланцужку "прыступак раяля", "клапанаў флейты", "трубаў аргана", "гукаў", "хваляў", нябесных валокнаў, трымаючы таямнічы келіх, нехта лёгкі й неназваны басанож узыдзе "у кола Бэтлеемскае зоркі". Відма ("Неслі келіх") струменіцца вакол узыходнага руху, на вастрыі якога — імклівая лёткая сутнасць, што стаецца сваёю ў вышах: свята? спеў? душа?.. а можа — сапраўдны анёл?..

Позірк ляціць туды, дзе Велікодную "яснаю заранкай"

У зіхатлівым ззянні
па-над купаламі
галубы віюцца.

— "І адхланне сэрцу ў прадчуванні смерці — Хрыстос уваскрэсе!"

Адкуль жа ў цябе, яска, гэтае "прадчуванне"?.. І адкуль табе ведама, што "Смерць — яснавокая панна, ...у вертаградзе райскім між птахаў-духаў, вучыць іх дзіўным спевам ды лашчыць крылы, гоіць расой чысцюткай ды ісціны зернем, выпраўляціме ў вырай"?..

Тут мы кранаемся п а з а м е ж н а г а. *Дар пазамежны* (па-санскрыцку *Dana paramita*; гэта загаловак цэнтральнага раздзела кніжкі) азначае, трэба думаць, не толькі дар паэтычны, і не толькі дар жыцця, але, верагодна, і той надзвычайны досвед, пра які выказвалася здагадка вышэй. І зноў жа, выпадае адно здагадвацца, якім коштам той досвед набыты — хай сабе й завецца ён "дарам". Ці не надмерналю напругаю чалавечага трывання дастаўся ён у час, калі "за шпітальнай фіранкай гайдаліся дрэвы", час, пра які так і сказана:

Я была па-за светам,
па-за сном, па-за вамі...

— у месцы, якое падалося "тэатрам абсурду" з дэкарацыяй знаёмага сквера ("Балада сквера"), дзе адна праз адну праступілі нятоесныя явы: страчанай надзеі (учора) і надзеі шуканае (заўчора), а таксама цяжка-ўсвядомнага сёння, дзе між нібыта ўсё тых самых "Бэзу і клёнаў, як і мы, шчэ зялёных, абламанай галінкай я знайшла цябе, сынку".

Ясна, што лірычнаму "я" паэткі выпала вельмі моцна параніцца аб "крышталёвыя краты" гэтага свету, якія міжволі давялося разбіць — каб апынуцца выштурхнутым са свае звыклай абалонкі — у абсягі духу. Тым болей уражвае, што дотык да "пазамежнага" не адкідае ў вершах ні ценю жаху альбо пратэсту. Наадварот. Вярнуўшыся ў свой дзень зямны, яна згадвае валадарства пяшчоты, бяздоннага святла і кахання, адносна якога тутэйшае ўцелясненне бачыцца "хвілінным супынкам", дзе можна хіба "перавесці дыханне, узяць шчырую ноту". З "пазасветным" досведам

яго. Кінулася ў вочы яе ласкавасць і руплівасць, гумарыстычнасць і разважлівасць, а таксама паміж жонкай і мужам такое ўзаемаразуменне, што пазайздросціць любы самы добры сем'янін. У час размовы пра Мсціж, Бягомль, настаўніцтва (дарэчы, Зоя Кірылаўна некалі вучылася на настаўніцу), мы даведаліся, што Пімен Панчанка шмат вершаў прысвяціў сваёй жонцы. А як жа! З першых дзён сумеснага жыцця яна — яго асабісты сакратар, і лекар, і дарадца, чулая, разумная спадарожніца па жыцці. "Колькі гора вычерпеў, Знаеш, ты адна", — прызнаецца ў адным вершы муж.

А колькі добрых слоў мы пачулі ад іх пра дзяцей і ўнукаў! У час гаворкі пра любімых блізкіх вочы іх цяплелі і праменіліся шчырай дабратой і шчаслівай радасцю. І ўвесь час то за парадай, то, паглыбляючыся ва ўспаміны, Пімен Емяльянавіч звяртаўся да Зоі Кірылаўны. Яна падавала кнігі з надпісамі ад славутых Івана Мележа і Якуба Коласа. У сваіх надпісах тытаны беларускай літаратуры прызнавалі ў маладым паэце талент і вялікія паэтычныя здольнасці. Пімен Емяльянавіч аж памаладзеў ад успамінаў, прыгадаўшы, відаць, шчаслівыя дэталі тых сустрэч. І яшчэ доўга ўзіраўся ў бісерныя почыркі пісьменнікаў, такіх дарагіх яго сэрцу.

А я цяпер угледаюся ў такі ж дарагі для мяне почырк свайго славутага земляка. І адначасова радуюся і смуткую. Радуюся, што лёс хоць на якую хвіліну даў мне сустрэчу з ім і з яго паэзіяй на ўсё жыццё. А смуткую, што так усё-такі рана згарэла яго няўрымслівае сэрца. Мімаволі прыгадваецца яго верш "Калі закоцiцца сонца", у якім перачытваю апошнія радкі:

Калі закоціцца сэрца,
Ніколі не ўспыхнуць зоркі:
Цябе адвязуць, закапаюць —
Ляжы век сляпы і глухі...
Заплачуць жонка і дзеці
Ды ўнукі — журботна і горка —
Астатнія ўмомант забудуць...

Бывае і такое, што ўмомант забываюць. Але не Вас, дарагі наш чалавек, сэрца якога, як таго доктара, праз гады ўратуе ад нягод.

Вера БУЛАНДА

(інačай, *празрэннем*) у душу ўваходзіць супакой, разуменне і дараванне:

Мы глінаю станем — ці амфарамі,
ці збанкамі.
І зноўку абпальваць будуць не богі,
а людзі.

Але ўжо ніколі не заслоніцца адлегласцю "светлы Хорам", што адкрыўся зроку,

А ў Хораме светлым —
харалы, санаты, прэлюдыі,
А ў Хораме светлым —
пяшчота, бяздонне, каханне.

"А ў Хораме светлым", як ласка, як лагодань, разлітая жыццядайная прысутнасць Маці Божае і Чалавечае, Нябеснае Валадаркі. Падобна як пра ікону кажуць, што гэта — малітва ў фарбах, так пра напісанае Анжалінаю хочацца сказаць, што гэта — абраз у вершах:

МАРЫЯ...
Харáство Тваé сурова.
Ласкавы погляд Твой
спрадвеку быў.
На вуснах —
непрамоўленае слова.
На сэрцы —
боль сусветнае журбы.

...Якое слова даражэйшае: непрамоўленае? прамоўленае? Часам пакутуеш, не знаходзячы слоў, каб штосьці выказаць. А бывае, проста забываешся іх шукаць, калі ў цішыні, напоўненай прысутнасцю кагосьці блізкага, доўжыцца размова-без-слоў, і пра магчымасць пераврацць яе гукам думаецца не больш, як пра магчымасць раптоўнага землятрусу:

Узор бясхібны графікі зімовай:
Галінаў сцені на марозным шкле.
Абрысы рассычаюцца ў святле.
(Пакінем коскі, пагубляем словы).
Спамінам пра аловак каляровы —
Галінаў сцені на марозным шкле.

(...А дрэвы, каб перамаўляцца, увогуле не маюць патрэбы ў словах.) Знакам такога сумоўя можа быць хіба знак прапацу, коска. То даверымся пяэйсцю гаворкі ў бязмоўнае рэчышча, "пакінем коскі, пагубляем словы", правядзём водгулле вершаў да сутоку з шолахам дрэў... і пажадаем Анжаліне бліскучых і нечаканых працягаў у жыцці і паэзіі.

Галіна ДУБЯНЕЦКАЯ

"Лістаю рэшткі дзённіка..."

І я паўтараю за маткаю:
— Дай Бог.

М. Танк.

Мы ніколі не ведаем, што чакае нас наперадзе, на жыццёвым шляху. Якія памылкі зробім, якія выпрабаванні нас напаткаюць? Гэты шлях кожны чалавек праходзіць па-рознаму, па-свойму, пакідаючы на ім частку сваёй душы, веры і страху, сумлення і надзеі. Паэт павінен пакінуць вершы...

Пасмяротны зборнік М. Танка "ERRATA" запалаціў мяне. Шукаў я, па звычцы, параўнання: ці то з даўно патухлымі зорамі, святло якіх усё яшчэ ляціць у Космасе, ці то з кветкамі, што прабіваюць мур мёртвых збудаванняў. А потым параўнанне прыйшло з саміх вершаў — палетак. Так. Менавіта ўласны палетак. Урабляў яго руплівы працаўнік шмат гадоў. Рэзаў чорныя скібы, засяваў надзеямі, сцярог ад непагадзі і крумкачоў. Розныя былі гады, розныя ўраджаі. І вось, падняўшы раллю апошні раз, пакінуў для нас плён працы сваёй. У яго слове чуюцца ўжо радасны покліч жней, пошум ветру ў калоссі, прадчуванне спакою. І грэх нам вялікі хоць каласок, хоць зернейка страціць у жнівень наш маркотны. Бо як жа жыць будзем да вясны?..

Таямнічы і традыцыйны Танк. Як хлеб, як грудка зямлі, як песня. Апошнія вершы, апошнія вёрсты шляху пазнання. Ён прайшоў да канца. Мы яшчэ ў дарозе...

Нам засталася Паэзія. Дзякуючы ёй, мы можам быць, як і раней, разам: Паэт, Паэзія і Чытач. І я пазнаю, бачу ізноў Яго:

Як мне сёння
У жыцці не хапае
Голасу, які папярэджвае.
Так і хаджу
З апаленымі далонямі,
Вуснамі,
Сэрцам.

("Жыжа")

Усё жыццё ён хадзіў апаленым (не апальным). Калі іншыя прывыкалі і грубелі, ён трываў кожны раз нанова, калі зноў — па жывому. І паэт застаўся верны сабе. Верны сваёй грудцы зямлі, хлебу надзённаму, Нарачанскаму краю, рукам бабкі Уляны, старым ранам, запаветным успамінам і вечнай красе. Даказвае ўпарта ўсяму жорсткаму свету тое, у чым даўно пераканаўся сам, — ёсць простыя справы і ісціны, на якіх трываецца Жыццё. І гэтыя каштоўнасці, як вечныя запаведзі, ізноў вытрымліваюць праверку часам. Ёсць для кожга свае святыні, таму часамі і не ведае, на што маліцца: на іконы, ці на каласы, убраныя ручніком. Таму і перапытваецца:

Калі ж мы пабачым на троне
Свайго
Гаротніка-Мазаля.

Так і не дачакаўся. Сэрца яго не магло схавацца пад панцырам мазаля, хоць працавала і за нас усіх.

Арыгінальны і знаёмы Танк. Бо сапраўдная арыгінальнасць знаходзіцца не па-за межамі звычайнага, а ўнутры яго. У вершы "Эх, каб меў" паэт з сялянскай усмешкай разважае, што толькі "адсутнасць" таленту у іншых чалавечых справах "спакусіла" на складанне "перагудак-баек". Парадаксальны Танк. У яго паэтычным свеце гармані чна жывуць сябры-ветэраны і птушкі, родныя дзед з бабкаю і такія ж родныя дрэвы, "карынфская ваза" і сціло (іх ажыўляе Паэзія), заклапочаныя сучасныя і далёкія ўспаміны.

Неспакойны і рашучы Танк. Хворы і стомлены, нярэдка на бальнічным ложку, усё ж не можа забыцца на праблемы іншых, няшчасці цэлых народаў, лёс роднай зямлі. Сэрцу не даюць спакою сучасныя братэрскія войны, жабраванне Духу людскога, дэвальвацыя прыгажосці. Радыеактыўнае свята выпраменьваюць радкі і словы пра выпрабаванне наша — Чарнобыль. Вобраз гэты набывае апакаліпсічнае гучанне. Параўнанні можна шукаць толькі ў Біблії, бо верыцца, што там ёсць адказы на многія цяжкія запытанні. У гэтым нязводным неспакоі феномен сучаснасці паэзіі Танка. Яна, як хлеб надзённы, існуе ў кожным дні, у кожнай хвіліне нашага часу і разам з тым застаецца для Будучыні.

Касмічны і клапатлівы Танк. Космас жа не толькі вакол нас, — ён і ў нас саміх: з раскрышаных успамінаў, аскепкаў пачуццяў, рэха сустрэч і расстанняў. І зборнік, як нейкая сістэма, яднае розныя вершы-планеты. Ёсць тут "Праўда" і "Бяссмерце", "Вяртанне" і "Прызанне", шмат іншых. На іх нараджаюцца думкі і малітвы, на іх жывуць, і ўсе яны з'яднаны адным —

Неразлучнымі
Толькі пакінуў нам Буда
Жыццё і смерць.

("Хоку")

Артыстычны Танк. З якой тонкасцю перадае ўсе адценні чалавечых і прыродных эмоцый. З якой вонкавай лёгкасцю яднаюцца ва ўжо звыклай для вернага чытача форме танкаўскага верлібра слова і думка, рэальнасць і мастацкі вобраз-прыдумка. Узнімаючыся па прыступках знаёма збудаваных радкоў, дыхаючы разняволеным рытмам ці абапіраючыся на традыцыйную строгасць у вершы, разам з паэтам ідзём да вяршынь пазнання. Тады глыбей разумееш і тое, што ведаюць іншыя:

Зямля,
у якой ляжаць бацькі іх,
А некалі і ім прытулак дасць, —
Не дарыцца нікому
і не прадаецца.

("Зямля")

Выратаванне і збавенне можна і трэба знайсці ў Паэзіі. Адказы на нашы пытанні пачуць у вершах, прадказанні нас саміх убачыць у вобразах і метафарах.

Невычэрпны і нястрымны Танк. Шмат чуем зараз пра "свабоду творчасці": то яе для некага няма, то бракуе некаму. Але ж, мусіць, пакуль у душы нараджаюцца вершы — ты свабодны, бо гэта цяжка адняць, астатняе — часовыя выпрабаванні волі і характару. Танк быў свабодным. Апошнім часам пасылаюцца атручаныя дзіды з боку сучасных максімалістаў, татальнае абвяржэнне "той" паэзіі. Калі ласка, васпане, прайдзіце хоць трошкі тым шляхам:

Калі пад смяротнай пагрозай
("Кажы." "Прызнавайся".
"Кажы".)
Ты скуты...

Гэта знакі танкаўскай біяграфіі, якія заўсёды прысутнічаюць у яго паэзіі. Не дзеля гонару, гэта — уласная праўда, "замініраваныя сцежкі ўспамінаў". Ідучы імі, лірычны герой правакуе боль і сум. Боль па страчаных сябрах, мінулых гадах, зніклых ідэалах. Сум у стасунках жорсткай сучаснасці. Далучыўшыся да паэта, мы да галоднае стомы блукаем з ім, маладым да беспрацоўным, па завулках Вільні і не заўважаем, што брыдзем ужо са старым і мудрым па мінскіх вуліцах "у пошуку ратунку-валідолу..."

Яскравы і з'едлівы Танк. Умее ўсё яшчэ ўсміхацца, верыць у жыццядайнасць гумару і агонь іроніі. Любіць пажартаваць, і з самога сябе таксама. Вершы "Цэнтр Еўропы", "Метамарфоза", "Усе прэміі і званні...", "Усё жыццё я не любіў растанняў..." вабяць тым, што герой іх не прымае эфектных поз. Ён толькі просіць сяброў замест песняўжальбаў прыпасці "пару анекдотаў, каб расказаць пры сустрэчы ў пекле потым..." Толькі не туды, зусім не туды палясцела Бессмяротная, вызваліўшыся з зямнога атачэння.

Малады, закаханы Танк. Магутнае і чыстае сваёй натуральнасцю пачуццё, як цунамі, зносіць новабудоўлі прымітыўных паслядоўнікаў фрэйдызму, эратызму і іншага. Якой жа жыццёвай сілай, паэтычным дарам і пачуццём густу трэба валодаць, каб праз усё жыццё тварыць светлы гімн каханню. Каб і за восьмым дзесяткам вёснаў быць разам з тымі, каго каханне робіць мастакамі, паэтамі, філосафамі і... самагубцамі:

Гляджу
Як расчэсваеш
Вадаспад сваіх кос
І не заўважаеш мяне, самагубца,
Якому, знаць, вызначыў лёс
У іх бруі
Захлынуцца.

("Самагубца")

Адкрыты і ашчадны Танк. Сяброўства — каштоўная рэч у нашым зменлівым свеце. Адкрыты заўсёды для пабрацімаў, ашчадны да іх пачуццяў. Тым больш цікавае творчае сяброўства, збліжэнне дзвюх паэтычных "планет". Яно ўзнікае, калі яднаюцца таленты.

У раздзеле "Дарожныя сустрэчы" змешчаны пераклады. Чытаючы іх, адчуваеш паяднанасць і знітаванасць. Служэнне Айчыне, ісціне і харастве — наканаванне любога творцы. Пераклады збліжаюцца з арыгінальнымі аўтарскімі вершамі як на ідэйна-тэматычным узроўні, так і на мастацка-вобразным. Не гаворачы пра тэхнічны бок справы, хочацца адзначыць заўсёдную танкаўскую зацікаўленасць працаю "сяброў па пяры". І, зрэшты, гэта таксама зроблена найперш для нас, чытачоў.

Усім згаданым кніга захапляе. Пераносіць нас у іншыя сусветы і вымярэнні. Зачытаўшыся, і амаль згубіў пачуццё часу і рэальнасці, але раптам глыбокай ноччу заплакаў мой сын, які нарадзіўся ўжо пасля смерці Паэта. Супакоіўшы яго, прыкрыўшы цёплай коўдраю, вярнуўся да кнігі. Магчыма, яна супакоіць мяне. Дачытаўшы апошнюю старонку да канца, адчуў, як вяртаюся да сябе самога. Толькі трошкі іншы, ачышчаны і захоплены, з верай, што ўсё будзе добра.

Галоўнае ж, што мы ў нашым свеце жывём разам з Паэзіяй, Прыгажосцю і Праўдай.

Таму паўтараю за Танкам: "Дай Бог..."

Анатоль РАМАНЧУК

Танк М. ERRATA. Мн., "Мастацкая літаратура", 1996

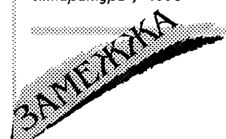

Прэзентацыя ў Варшаве

На пачатку 90-х гадоў беларус з Беласточчыны Ян Забродскі адчыніў у Варшаве славянскую кнігарню, вядомую зараз як Цэнтр прэсы і кнігі славянскіх народаў. Тут прадстаўлены кнігі, часопісы, газеты на беларускай, сербскай, чэшскай, украінскай ды іншых славянскіх мовах. Сістэматычна выдаецца і рассылаецца ў польскія і замежныя культурныя, навуковыя ўстановы праспект-інфарматар, што дазваляе зацікаўленым асобам аператыўна заказваць патрэбную літаратуру. Славянская кнігарня, беручы ўдзел у шэрагу навуковых, культурна-асветніцкіх мерапрыемстваў, актыўна садзейнічае папулярызацыі навуковай кнігі праз выязныя выставы-продажы. Папулярнасцю карыстаюцца традыцыйныя ўжо канферэнцыі, прэзентацыі новых кніг у самім Цэнтры.

Чацвёртага красавіка афіша Цэнтра запрашала на "сустрэчу з прафесарам, доктарам гуманітарных навук Янам Чыквіным, паэтам, перакладчыкам, старшынёй беларускага літаратурнага аб'яднання "Белавежа", аўтарам кнігі "Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа". Беласток, 1997". На Гагарына, 15 прыйшла беларуская дыяспара Варшавы, а таксама супрацоўнікі кафедры беларускай філалогіі універсітэта, студэнты, журналісты, перакладчыкі. Цёпла прывіталі прысутных дырэктар бюро па справах нацыянальных меншасцяў Міністэрства культуры Польшчы А. Бісяк, саветнік па культуры пасольства Рэспублікі Беларусь у Польшчы У. Сакалоўскі. Было адзначана, што выданне кнігі "Далёкія і блізкія", ажыццёўленае пры фінансавай падтрымцы Міністэрства культуры і асветы РП, уяўляе сабой значны факт культурнай супольнасці беларусаў і палякаў. Вёў вечарыну прафесар, вядомы вучоны-славіст В. Белаказовіч. Ён пазнаёміў прысутных з творчай біяграфіяй Я. Чыквіна, уважліва прааналізаваў галоўныя моманты кнігі пра беларускіх пісьменнікаў замежжа. Выданне вельмі зацікавіла даўняга сябра беларускай літаратуры Ч. Сэнюха (зараз ён перакладае "Новую зямлю" Я. Коласа), які выказаў намер зрабіць польскую "версію" кнігі. Станоўчая ацэнка працы Я. Чыквіна прагучала ў выступленнях супрацоўніка "Агляду праваслаўнага" М. Болтрыка, выкладчыкаў Варшаўскага універсітэта Н. Панасюк і інш. Напрыканцы Я. Чыквін адказаў на шматлікія пытанні, якія датычыліся не толькі ягонай творчасці і прэзентуемай кнігі, але і дзейнасці "Белавежы", агульнага стану вывучэння творчасці беларускіх пісьменнікаў замежжа.

П. С.

Паэт сталай думкі і маладой душы

Днямі ў рэспубліканскім Таварыстве дружбы і культурнай сувязі з замежжам адбылося ўрачыстае ўшанаванне паэта Сяргея Грахоўскага ў сувязі з 70-годдзем яго творчай дзейнасці. У святочна афармленай зале сабраліся замежныя госці і прадстаўнікі беларускай інтэлігенцыі: пісьменнікі, навукоўцы, мастакі, музыканты, сябры культурна-асветніцкіх суполак, студэнты. Вядучая вечара паэтэса Раіса Баравікова адзначыла, што з імем Грахоўскага звязаны адметныя і яркія старонкі нашай паэзіі, а многія яго творы ўвайшлі ў залаты фонд беларускай літаратуры. Першыя вершы Сяргей Іванавіч надрукаваў у 1926 годзе, а першую кнігу пад сімвалічнай назвай "Дзень нараджэння" выдаў у 1958 годзе, ужо пасля шматгадовай адсидкі ў сталінскім ГУЛАГу, сваёй рэабілітацыі і вяртання ў Мінск.

Творчасць Грахоўскага жанрава разнастайная і шматгранная. Ён піша вершы, паэмы, апавяданні, аповесці, эсэ, успаміны, крытычныя артыкулы, плённа працуе ў галіне перакладу, папаўняючы скарбніцу роднай літаратуры перакладамі паэзіі Блока, Пушкіна, Райніса, Лесі Украінкі, сучасных рускіх, украінскіх і замежных паэтаў. Міхаіл Дудзінцаў яшчэ ў 1983 годзе з удзячнасцю пісаў пра Грахоўскага: "У вогнішчы нашага неадольнага братэрства ёсць і яго агонь, яго цяпло і свет" ("Литературная газета", N 40, 5 кастрычніка, 1983). Таму невыпадкова лейтматывам вечара стала думка, што Грахоўскі сваёй творчасцю ўмацоўвае дружбу паміж народамі, у першую чаргу суседнімі, за што яго ведаюць і любяць не толькі на радзіме, але і ў Расіі, на Украіне, у Літве і Латвіі, у Польшчы і Балгарыі.

Юбіляра віталі народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль, саветнікі пасольстваў на Беларусі: балгарскага — Найдзен Вылчаў, расійскага — Сяргей Жытнікаў, украінскага — Тарас Асаўленка, а таксама намеснік міністра культуры РБ Валеры Гедройц, член-карэспандэнт АН Беларусі Генадзь Рымскі, заслужаны мастак Беларусі Яўген Ціхановіч, народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч, заслужаная артыстка Беларусі Ірына Шуміліна, старшыня прэзідыума Беларускага таварыства дружбы Арсен Ваніцкі і іншыя.

Янка Брыль прыгадаў сорак гадоў свайго знаёмства з Сяргеем Грахоўскім, якое спакваля пераходзіла ў сяброўства і якое ўмацоўвалі сустрэчы ў рэдакцыі "Вясёлкі" і падарожжы па Сібіры ў часе так званай хрушчоўскай "адлігі", калі людзі зноў пачыналі давяраць адзін аднаму.

Літаратурныя падарункі Сяргей Іванавіч атрымаў ад Н. Вылчава (ім стаў пераклад на балгарскую мову яго верша "Недапісанае") і ад Г. Рымскага (пераклад твораў паэта на рускую мову). Музычныя падарункі прагучалі ў выкананні У. Пузыні (дудка), І. Шумілінай (фартэпіяна) і Я. Скрыгана, унука вядомага пісьменніка (гітара). Я. Ціхановіч падарыў паэту свой мастацкі твор, а М. Захарэвіч прачытала яму эцюд "Слёзы".

Прагучалі таксама прысвечаныя Сяргею Грахоўскаму творы Пімена Панчанкі, Яна Скрыгана, Святланы Басуматравай, Петруся Макаля.

Студэнты Беларускай мастацкай акадэміі прачыталі вершы С. Грахоўскага і паказалі інсцэніроўку старой шатландскай песні ў яго перакладзе — "Апошні кароль", якая была ўспрынята з разуменнем і выклікала буру авацый:

Скачы, халоп, спявай, халоп,
На радасць каралю,
А калі не — падстаўляй лоб
Пад кулю ці пятлю.

Юбіляр прыкметна хваляваўся. Ён падзякаваў арганізатарам і ўдзельнікам імпрэзы за сяброўскую падтрымку і прачытаў свае новыя творы.

Ірына КРЭНЬ

Літаратурная сустрэча

адбылася ў чытальнай зале бібліятэкі Магілёўскага будаўнічага каледжа. Да чытачоў завіталі сакратар абласной пісьменніцкай арганізацыі Уладзімір Дуктаў і паэт Віктар Кунцэвіч. Яны расказалі пра асаблівасці літаратурнага працэсу на Магілёўшчыне, адказалі на пытанні прысутных. В. Кунцэвіч прачытаў вершы са сваёй кніжкі "Зваротныя масты", якая выйшла летась у выдавецтве "Полымя". Арганізавала сустрэчу выкладчыца беларускай мовы і літаратуры Вольга Казакова і супрацоўніцы бібліятэкі каледжа.

У. САСНОЎКІН

ПАЭЗІЯ

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

"Як сто гадоў назад..."

•

Час бязлітасны, злосны і горкі,
Хоць не зніклі паэты і зоркі.
Дык чаму ж іх не грэе святло?
Можа, сталася тое прычынай,
Што на небе начным
аблачынай
Шчасце раптам навек адплыло?
Ды не можа ніколі прапасці
Чалавечае простае шчасце.
І ніхто не сумее спыніць
Песню дрэваў,
птушыных гаворак,
Адзінокіх паэтаў і зорак,
І лістоты, што з дрэваў ляціць.

•

Струну крану рукой пяшчотнай,
І ёй, нарэшце, не зманю.
Каб адгукнуўся светлай нотай
І чыстай дзень, крану струну.
Як гэта робіцца ў музыкаў!
Ты толькі пальцам варухнеш,
І поўны свет чароўных зыкаў...
А мне струна: — Яшчэ кранеш?..
Баюся... І рука нямее:
А што, калі адчуе фальш,
Калі не выб'ецца надзея,
Нібы травінка праз асфальт?
Струна бязлітасна чакае,
І быццам у апошні раз,
Яе нясмела я кранаю
І моўчкі слухаю адказ.

•

Зноў адыходзіць мода. А за ёй
І ісціны старыя адыходзяць.
І ўжо былы кумір цяпер не ў модзе,
А чэлядзь зноў шукае бераг свой.
Ах, мода! Памяняюцца сцягі,
Апраткі і гарачыя прамовы...
А за акном у полі вечаровым
Як сто гадоў назад, прыходзіць цуд
Ад пацалунку ў сцішаныя губы,
Як сто гадоў назад, мой родны кут
Камусьці дарагі, камусьці любы.
Як сто гадоў назад... І кожны дзень
І кожны выбрык моды
хуткаплынный,
Нібы кругі на сцішанай вадзе,
ў якую мы усе ўвайсці павінны.

•

Чырвонай гліны пад рукой цяпло —
Нібыта лета праз мяне прайшло,
Нібыта восень са збанка я п'ю,
І з ёй надзею новую сваю.
І чую поціск незнаёмых рук,
Драўляных колаў шорганне аб брук.
І круг ганчарны. І стагоддзяў круг.

•

Я пакідаю вулкі і дамы,
Трамваі і праспекты пакідаю,
Бо ёсць бярозы, поўныя адчаю,
Што мерзнуць у палях сярод зімы.
Я хукаю азябла ў кулакі,
Прастую па лясах і бездарожжы,
Каб паглядзець аленяў асцярожных,
Што зніклі зноў на тым баку ракі.
Я пакідаю ваш абжыты свет,
Дзе цёпла так, што ўжо, здаецца, душна,
Дзе ёсць усё: і здрада, і двурушша,
Дзе б'юцца за чыны і кабінет.
Са скрухаю пачую, як рыпяць
За мною паўадчыненыя дзверы.
І зноў жыццё так хочацца пачаць,
Нібы на белым ватмане паперы.

•

Над халоднай зямлёй
у празрыстай імжы
Нейкі дзіўны агеньчык мігціць
і дрыжыць.
То ён далей, то бліжай,
то побач нібы.
І яго не заўважыць хіба што сляпы.
Хто ж адтуль, з адзіноты,
зноў знак падае,
Хто сігналы пяшчоты
мне выслаў свае?
Значыць, нехта жадае,
каб я не зблукаў,
Каб сцяжынку сваю
я праз ноч адшукаў.

Каб мяне не скрылі ні морак ні зло,
Каб прарваўся праз цемру туды,
дзе святло.

•

Галіне Булыцы

Ланцугі кавалі кавалі,
Ланцугоў заўсёды не хапала.
І агнём гарачага металу
Лёсы чалавечыя плылі.
З іх не кожны свой пакінуў след,
Знікаю на вечным небе згінуў.
І стаім мы сёння на руінах
Ланцугоў, нібы чужых планет.

•

На тонкай нітачцы паміж
Сусветным злом і дабрынёю
Трымаю слабаю рукою
Пахілены самотны крыж.

Пісьмёнаў вечныя значкі,
Як кладкі праз аблог залеўны.
І паглядае з-пад рукі
Сусвет, спахмураны і гнеўны.

І што казаць, пра што крычаць,
Дзе выйсце з суму і адчаю?
Я крыж трымаю. І пячаць
Маўчання вусны мне сціскае.

•

Я ў ветра хацеў спытаць,
Як ён пазнае мяне
Ля сцішанага акна
У восеньскай гамане,
Чаму ён пад грозны свіст,
Пад хмараў уладны ўзмах
Уносіць кляновы ліст,
Што быў у мяне ў руках,
Чаму ён прадзьме наскрозь
І выстудзіць мне душу,
І ўсё, чым на свеце ёсць,
І ўсё што ў сабе нашу?

•

Агеньчык дрогкі і ў цябе ў руках,
Дзе воск і ладан, дзе спакой і спевы.
Ён праз стагоддзі, морак і залевы
Не згаснуў і не перайшоў у прах.

У нас дзве свечкі. Я тваю здаля
Убачыў, каб аднойчы запаліцца,
Каб у імкненні радасным адкрыцца,
Каб зноў намацаць
пакручасты шлях.

Гараць дзве свечкі.
Быццам дзве сястры,
Два лёсы, дзве душы і дзве пяшчоты,
Дзве зоркі ў небе і дзве адзіноты,
І дзве сасонкі ў залатым бары.

З ПОШТЫ

Анатоль ШУШКО

Яшчэ раз пра веру

Леаніду Галубовічу

Няхай прамоўклі дні і вечары,
І досвіткі — прадвесніхі світанняў.
А ты гарыш, агонь святла, гарыш
Шчымлівай узаемнасцю жаданняў.

Не чорнае усходу пачале.
Не скрушнае трываласці аснова.
З нас кожнаму належыць адбалець
Хваробай непрамоўленага слова.

Бо ты гарыш, агонь жыцця, гарыш:
І споведзю, што мкне да ратавання,
І ведамым, што крушацца муры
Няверʼя узаемнасцю жаданняў.

Успаміну

Не развееш усё, што язмінам цвіло.
Сэрцу соладка, ясна, трывожна.
Не аспрэчыш таго, што жывое,
хоць было
У табе, успамін. Падарожны!
Ты з усім, як вясна,
праз мінулае мкнеш.
Непаўторнае сонца для ЗАЎТРА.
Не забудзеш, не здрадзіш,
не праміне́ш...
О, быццё майго крытык і аўтар.

Матулін запавет

Сцеражы сваё шчасце,
бо яно не пажыткі.
Спатыкнуцца і ўпасці
лепш на сцежцы, што ў жыцце.

З ёй свядома ты дома.
Для блуканняў пазбыты.
Найраднейшы, вядома.
Па-бацькоўску — забыты.

Як гарлачык чакаеш,
хоць душа не пустая,
напаўнення. Не Каін —
Брата ў кожным вітаеш.

Сцеражы сваё шчасце.
Беражы сваю сцежку.
Спатыкнуцца і ўпасці
не зважы на узмежку.

•

— З табою поплеч дзень пры дні.
Няўжо табе не надакучыў?
— Ты, як ручай, к рацэ прынік.
Ты — хваля, што цалуе кручы.

— З табою поплеч дзень пры дні.
І праганяць мяне не станеш?
— Спляліся нашы карані.
І ўжо расплесціся не ў стане.

Імпрэсія

Гэтулькі ўва мне святла,
Любая,
Што забыў, як ты была
Згубаю.

Гэтулькі ўва мне вясны —
Крэўнасці, —
Што забыў пра гора-сны
Рэўнасці.

Гэтулькі ўва мне цяпла
Роднага,
Што забыў, як ты знайшла
Роўнага.

Рознае у нас было,
Ветлая,
Каб аднойчы, ды знайшло, —
Светлае.

ПРОЗА

СКЕРЦА ДЛЯ ПЕРАБІТЫХ ПАЛЬЦАЎ

Галіна БАГДАНАВА

РОСПАЧ

ГЭТЫ ДАЎНІ ўспамін спадарожнічаў ёй з самага маленства. Як жаданы сон. Як мроя. Як яе ўласны праобраз зямнога раю. Колькі разоў, калі клалася спаць, Алена Карніцкая заклікала яго, той вечар, тую ноч, тую музыку...

Месяц яшчэ не выплыў і ў цемры жылі толькі гукі... Хрумкае, точыць хату шашаль. Цікаюць за сцяною ля печы ходзікі. А яна ляжыць у ложку пры вакне і слухае. Вось рыпнулі палавіцы, шафа. Гэта дзед. Зараз над фіранкамі трывожным пытальнікам завісне месяц і ён зайграе...

Скрыпка імкліва ўздыхнула і аддалася... І смычок вывеў з ейных прагных, нацятых у чаканні жаданага дотыку струнаў адну-адзіную, самую высокую ноту... І гэтая нота стала сцяжынкаю ў рай, у мелодыю, поўную чакання, тугі, невыказнае пяшчоты і ласкі...

І столь растала. І яна ўбачыла неба, затканае безліччу зорак, якія падміргвалі, гаманілі, клікалі, узносілі яе да нябёсаў... У той глыбіні, у той вышыні не было болю, тугі, роспачы. Там панавала месячная, сонечная светласць...

— Інтэлігентнага чалавека заўжды выдаюць рукі, — па сваёй настаўніцкай звычцы не раз, і не два, шмат разоў паўтараў ёй дзед, ейны адзіны, любы дзед Ларывон, — Рукі... Рухомыя, імклівыя, лёгкія.. Яны — знак вечнае, несыходнае прагі пазнання, вечнае прагі дасканаласці. Кім бы ні быў чалавек, дзе б ні жыў, дзе б ні працаваў, колькі б яму ні было гадоў, ніхто ніколі не зможа спыніць яго на гэтым шляху...

У дзеда Ларывона былі шурпатыя, змазоленыя, але сапраўды вельмі лёгкія, інтэлігентныя рукі... Як хацелася б зараз прыпасці да іх, пацалаваць, вярнуць тую музыку...

Дзед Ларывон настаўнічаў яшчэ да вайны. Вёў літаратуру і спевы, а потым усіх, хто хацеў, вучыў іграць на скрыпачцы. А яшчэ ён марыў, марыў пра той час, калі ягоную скрыпачку, і ягоны смычок возьме ў рукі сын, Сымонка, якому ў 41-ым якраз ішоў пяты гадок. Гэтая ягоная мара, гэтая ягоная светлая мроя трымала яго, ратавала і калі ў першыя ж дні трапіў у акружэнне, а потым у нямецкі палон, ратавала і ў нямецкім, і ў савецкім лагеры... Ратавала ў гнойную, смярдзючую спёку, і ў слотнае восеньскае разводдзе, і ў скрушны, пякучы мароз... Ён марыў пра тое, як будзе вучыць Сымонку іграць нават тады, калі зразумеў, што адмарозіў сабе пальцы... "Тое, што я ўжо не сыграю, сыграе мой сын... Мой Сымонка... Як яны там з Маняй?.. Гаруюць...", — думаў ён і зноў марыў...

Маня не прадала, схавала ад немцаў, зберагла ягоную скрыпку ў высланым пунсовым аксамітам футарале... А Сымонку... Сымонкавы пальчыкі не зберагла... У яе быў урок... Апошні ўрок апошняй чвэрці першай мірнай вясны. І ўсміхаліся, убраныя шчодраю квеценню сады... Яна адпусціла Сымонку, і ён збег з суседскімі хлапчукамі да рэчкі. Там у сваёй, толькі ім вядомай хованцы яны раскруцілі знойдзеную недзе ў полі, пакінутую, падораную ім вайною страшную, д'ябальскую цацку...

Бабахнула так, што не пачулі нават як яны крычалі. Суседскіх хлапчукоў — насмерць. А ў Сымонкі не стала пальчыкаў. Трох на левай і аднаго на правай руцэ. Ён так і не навучыўся прыгожа пісаць.

Маня не перажыла. Дачакалася свайго Ларывона і згасла. А Сымон, хоць і выўчыўся на электрыка, і жаніўся, і дачка ў яго нарадзілася, яна, Алена нарадзілася, так і не змог знайсці сабе месца... Усё некуды рваўся, ляцеў. Ці то прыгнятала яго віна перад суседкаю: яе ж сыночкі загінулі, а ён вось жывы... Ці то перад бацькам, які пісаў яму: "Прыеду, навучу іграць на скрыпачцы"... А можа гэта была ўсё тая ж невыказная прага пазнання, прага дасканаласці? Завербаваўся, з'ехаў разам з жонкаю на Сахалін. А малую Аленку кінулі з дзедам.

Алена памятала іх вельмі цьмяна. І маму, і бацьку. І фотакарткі засталіся такія ж пажоўклыя, цьмяныя, з абадранымі (ці гэта мышы іх абгрызлі?) краямі. Вось бацька, у пінжаку і чобатах, сядзіць ля плота, схрысціўшы на грудзях рукі, так, што пальцаў зусім не відаць. А побач мама, яшчэ з касою, у стракатай квяцістай сукенцы і чорненькіх туфліках на абцасах. У яе рукі вольныя, прыгожыя... Яны прыязджалі з Сахаліна. Прывезлі цэлы слоік чырвонай ікры і кляшню краба...

А потым у Аленкі застаўся толькі дзед Ларывон і ягоная музыка. Ён перажываў, пакутаваў з-за таго, што не можа іграць так, як іграў да вайны. Адмарожаныя пальцы не слухаліся, ледзь даганялі мелодыю. І ён браў скрыпку толькі па начах, калі, як яму здавалася, ніхто яго не чуе. І хоць Аленка яго прасіла, так і не навучыў яе іграць...

Калі дзед памёр, яна, ужо студэнтка філфака, хацела пакласці скрыпку разам з ім у магілу, але нешта яе тады стрымала, а можа, проста рабіць гэта на людзях пасаромелася. І карычневы футарал, высланы пунсовым аксамітам, здавалася, назаўжды стаў для дзедавай скрыпкі труною. Памёр гаспадар і памерла ягоная музыка. Тая самая, з якой пачыналася ейнае, такое жаданае, мройнае бяссонне... Яна везла гэтую маленькую карычневую труну ў Мінск, у інтэрнат, дзе яны жылі з мужам, і плакала ад уласнага бяссілля, ад бяссілля ажывіць дзедаву музыку...

У Аленінага мужа, хоць ён вучыўся на фізіка, таксама былі вельмі лёгкія, музычныя пальцы. І не мог жа ён з такімі пальцамі жыць з ёю ў інтэрнаце... І яна ўспрыняла як наканаванае тое, што аднойчы ён перайшоў жыць да сваёй зусім юнай яшчэ лабаранткі, якая ў свой час скончыла музычную школу і па вечарах іграла яму Шапэна. У яе, Алены, застаўся сын, у гонар дзеда названы Ларыкам, і маленькая, высланая пунсовым аксамітам труна з дзедавай скрыпачкай, з дзедавай музыкай.

Яны з Ларыкам дачакаліся і атрымалі нарэшце сваю ўласную, цэлыя два пакоі, кватэру. На самай ускраіне горада, з відам на ахуганыя параю трубы і голае поле, але ж сваю, уласную... Алена надта не перажывала ад таго, што ў іх з Ларыкам была ўсяго адна канапа, раскладушка ды стол з зэдлікамі. Кнігі яна расставіла ў радок уздоўж сцен. Для посуду прынесла некалькі каробак з-пад бананаў. Адзежа змяшчалася ў шафах, якія былі ў калідоры. Што ж паробіш, калі за тыя грошы, якія бацькі калісьці, прыехаўшы з Сахаліна, паклалі ёй на кніжку, цяпер можна было купіць хіба што "Снікерс". Яна любіла сваю работу, любіла студэнтаў, якім натхнёна расказвала пра Максіма Гарэцкага і Алеся Гаруна, па творчасці якога і абараніла кандыдацкую дысертацыю... Яна, вядома, пакутавала ад таго, што не можа як след уладкаваць свой побыт, купіць сабе і Ларыку патрэбныя кнігі... Але з ёю жыло, яе жывіла тое даўняе мройнае бяссонне. І яна чамусьці верыла, што яно калі-небудзь можа паўтарыцца, што скрыпка, а з ёю і музыка паўстануць з труны...

Яна верыла ў гэта, хоць у новым доме панавалі зусім іншыя гукі. Спачатку суседзі зверху, усе, паверх за паверхам, клалі паркет, свідравалі сцены, шклілі балконы, потым пачалі выбіваць на кухні дзіркі пад халадзільнікі... І манатоннае пастукванне ды дрынканне змянілася гучнымі аўтаматнымі чэргамі, ад якіх дрыжэлі сцены і вокны, і ў вентыляцыйны люк ляцелі цэмент і нават бетон... Аднойчы яна ледзь паспела адцягнуць, захінуць Ларыка — вялізны кавалак выпаў разам з вырванаю жыўцом сеткаю вентыляцыі і бумкнуў проста ў рукамыйнік... Было ўражанне, што жывеш на нейкай вечнай будоўлі, і людзі ні ўночы, ні ўдзень не прагнуць цішыні, не прагнуць музыкі, а гэтым дрынчаннем і грукатам, як алкаголем ці грубым рокам прагнуць заглушыць свае душы. Да яе таксама заходзілі майстры, але яна на іхнія прапановы толькі паціскала плячыма. На кухні ж, калі суседзі сваімі халадзільнікамі перакрылі вентыляцыю, стала не прадыхнуць. Калі нехта смажыў рыбу, ці пёк бліны, увесь дым расцякаўся па іхняй кватэры, вокны пацелі, і нават шпалеры адставалі ад сцен. А ў нішах на халадзільнікі ўжо паставілі відэамагнітафоны, якія зранку да позняй ночы паказвалі адны і тыя ж фільмы. Шпіён прыходзіў да прастытуткі. І яна гнюсавым голасам перакладчыка разоў пяць паўтарала: "Не-ет. Я туда не пойду-у..."

Ларык спаў. А яна мусіла слухаць п'яную лаянку і сабачы брэх знізу, потым пачыналі падаць паліцы ці тумбачкі зверху, і дзіця надрыўна крычала: "Ма-маа!", а п'яны мужчына патрабаваў: "Но-ож! Прынясі, дзетачка, нож!" Назаўтра ўночы пэўна ж той самы мужчына дрыляваў сцяну і вешаў паліцы на месца. А ўдзень усё глушыў суперметалік... Потым хтосьці купіў дрэваапрацоўчы станок і ўжо, здавалася, нават сцены пачалі курчыцца ў сутаргах...

Але Алена ўжо не зважала на ўсё гэта, бо яе Ларыка, хоць ён яшчэ і хадзіў у дзіцячы садок, прынялі ў музычную школу. І дзедава скрыпачка ўсё ж паўстала з труны, са свайго высланага аксамітам ложка. І пад імклівымі Ларыкавымі пальчыкамі мелодыі, адна прыгажэй за другую, быццам самі зляталі са смычка на струны, са струнаў на смычок... І зноў скрыпачка не магла ніяк нацешыцца, наталіцца жаданым рэхам... "У вас незвычайна адораны хлопчык..." — сказаў Алене сівы, задумлівы скрыпач і параіў паступаць у музычны ліцэй.

І вось аднойчы, калі Ларык са сваёй, з дзедавай скрыпачкай вітаў сонца, што выплывала з-за лесу, самай светлай і чыстай мелодыяй, і Алена пазнала яе, гэтую мелодыю, пазнала тую сваю, самую жаданую сцяжынку ў рай, у дзверы пазванілі.

Гэта быў сусед зверху. Яшчэ даволі малады, але ўжо нейкі азызлы, зарослы шчаціннем, з вачыма, у якіх люстравалася пустэча. Яна пазнала ў ім майстра, які некалькі разоў набіваўся да яе зрабіць нішу пад халадзільнік. Ці гэта ёй толькі падалося? Прынамсі, ён быў у такім самым зялёным спартыўным касцюме з пунсовымі лампасамі. Патыхаючы перагарам, сусед захрыпеў:

— Эта ваш клоп усё врэмя скрыпіт? Еслі не перастанет, рукі паадбіваю! Все саседзі жалуюцца! Я вас прадупраджаю!

Яна зніякавела. Яна не ведала, што казаць. Хоць магла ж нагадаць яму і пра начныя сваркі, і пра дзіцячы крык, і пра тое, што літаральна ўчора ён ці ягоная жонка ледзь іх не залілі. Цякло нават з выключальнікаў. І кнігі яшчэ зараз сушацца на батарэях... Але яна маўчала. І больш за ўсё на свеце баялася, каб Ларык, які стаяў за яе спіною са скрыпачкай, і ўсё чуў, не расхацеў займацца музыкай. Яна проста зачыніла дзверы і, пракаўтнуўшы крыўду і боль, паклала пад язык валідол. А потым папрасіла Ларыка сыграць ёй яшчэ раз...

Ларык здаў экзамен, і адзін з выкладчыкаў запэўніў яе, што яго абавязкова прымуць у ліцэй. Яны зайшлі ў магазін купіць торт, але была чарга, а Ларык захацеў, даруйце за падрабязнасці, у прыбіральню. І яна, першы раз у жыцці, дала яму ключ і адправіла яго дадому аднаго. Ларык мог бы дабегчы да іхняга чацвёртага паверха і пешкі, але ён пэўна ўжо ледзь цярпеў, і выклікаў ліфт, у які ўслед за ім заскочыў (гэта ж трэба гэткае ракавое супадзенне) іхні, той самы, азызлы сусед зверху ў зялёным спартыўным касцюме з пунсовымі лампасамі... І настаўляючы свае мутныя, чырвоныя вочы, патыхаючы перагарам, загырчэў:

— Я жа прадупраждал тваю мамашу. Я жа вас прадупраждал, што еслі будзеш яшчо скрыпець...

Калі яна, вясёлая, з торцікам, падышла да сваіх дзвярэй, Ларык бледны, з заплюшчанымі вачыма, сядзеў, падціснуўшы свае худзенькія, вострыя каленькі, на бетонным падлозе. Ягоныя рукі, ягоныя пальчыкі, усе ў крыві, бездапаможна звісалі долу. Белая сарочка, камізэлька, шорцікі і нават аксамітны "матылёк" — усё было запырскана крывёю. Побач пры дзвярах ляжаў расчынены футарал са скрыпачкай... Таксама ліпкі ад крыві...

Пакуль прыехала "хуткая", выклікаць якую Алена бегала ў тэлефон-аўтамат, Ларык спачатку сам, потым з ейнаю дапамогай памыўся і пераапрануўся. Бедны, ён так і не паспеў у прыбіральню...

Ларык дрыжэў, трымцеў і маўчаў... Ні слова не казаў пра тое, хто яго так. І толькі доктару, строгаму, іранічнаму барадачу, ужо ў бальніцы, прызнаўся, што дзядзя-сусед заціснуў яму пальчыкі ў футарал і стукнуў па ім нечым важкім. Алена, пачуўшы, страціла прытомнасць...

— Чаму ж ты не крычаў?! Чаму не крычаў?! — пустым, нікому цяпер непатрэбным рэхам па пустой цёмнай кватэры гуляла, білася аб голыя сцены, аб голую падлогу, аб столь з лямпачкамі без абажураў, камяком перасядала ў горле ейная роспач...

І тады яна ўстала,і не чакаючы, пакуль выплыве месяц, вобмацкам адшукала, уставіла патрэбную касету, уключыла магнітафон. І на ўсю кватэру, на ўвесь дом, на ўвесь свет загучала тая самая музыка, мелодыя, якую яна чула ад дзеда, і якою Ларык вітаў узыход сонца... Яна паспела, запісала яе цішком на магнітафон... Ларык іграў дзедаву мелодыю...

І дах паплыў. І яна зноў апынулася ў сваім уласным доме, у сваім уласным палацы... І зоркі засвяцілі ёй проста ў вочы. І сярод іх была адназіная, тая самая, з якой пачыналася ейная сцяжынка ў рай...

Нехта званіў у дзверы, нехта біў па батарэі, а яна не чула. Яна бегла па сваёй, толькі ёй вядомай сцяжынцы. Яна бегла да свайго дзеда Ларывона, яна бегла да свайго Ларыка. І ніхто ніколі не супыніць яе на гэтым шляху...

ЛіМ ЧАСАПІС

Каб развіваліся традыцыі

Неардынарнае рашэнне прыняў Лепельскі гарвыканкам, аб'явіўшы 1998 год Годам традыцыйнай культуры. Складзена разнабаковая праграма зберажэння і развіцця народных традыцый. Пра яе рэалізацыю можна меркаваць па цікавым культурным жыцці горада. Так у школе мастацтваў адкрылася абласная выстава народнага мастацтва Віцебшчыны. А Лепельскі раённы Дом культуры запрасіў моладзь горада на дзівосна маляўнічую праграму "Дзяўчына краса — дзявочая каса", падрыхтаваную па абрадах.

На здымку: адзін з фрагментаў праграмы.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

Прысвечана Чарнобылю

У Палацы мастацтваў адкрылася выстава "Чарнобыль, боль, надзея", на якой прадстаўлены жывапісныя работы мінскага мастака Сяргея Давідовіча, а таксама фотаздымкі, дакументы і іншыя сведчанні падзей тых трагічных дзён. Выстава прысвечана адзінаццатай гадавіне чарнобыльскай катастрофы.

На здымку: мастак Сяргей Давідовіч каля сваіх работ.

Фота Мікалая ПЯТРОВА, БЕЛТА

Добрушскі фарфор

Высокатэхналагічнае абсталяванне для Добрушскага фарфоравага прадпрыемства, якое раней выпускалася толькі ў Расіі, узамен маральна састарэламу зроблена на Баранавіцкім станкабудаўнічым заводзе. Фармовачная і ліцейная лініі былі куплены за рублі, а прадукцыю, якая выраблена на іх, можна з поспехам прадаваць за валюту.

На здымку: на абмеркаванне мастсавета вынесена чарговая распрацоўка добрушскіх майстроў.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

МУЗЫКА

"А будучыня ў нашай школы ёсць..."

ТАК ЛІЧЫЦЬ ЛАЎРЭАТ МІЖНАРОДНЫХ КОНКУРСАЎ СЯРГЕЙ МІКУЛІК

У штодзённым кругабегу жыцця прад кожным чалавекам мільгаюць твары. І, на жаль, мала сярод іх такіх, якія прымусілі б звярнуць на сябе ўвагу разумным, глыбокім, цікавым поглядам, здольным выпраменьваць святло і асаблівую цеплыню.

Ды мне пашанцавала, таму што маім субяседнікам стаў менавіта такі чалавек, чалавек мастацтва. Сяргей Мікулік — піяніст, педагог, выкладчык Беларускай акадэміі музыкі. Нядаўна ён пабываў на XIII Міжнародным конкурсе піяністаў у г. Порто (Партугалія), дзе атрымаў званне лаўрэата.

Два настаўнікі дапамаглі яму дасягнуць сталасці, садзейнічалі фарміраванню мастацкага светапогляду і густу піяніста, увялі ў цудоўны свет гукавых вобразаў.

— У першую чаргу я ўдзячны Ірыне Аляксандраўне Цвятаевай, — гаворыць Сяргей Мікулік, — у якой вучыўся і ў музычным ліцэі, і ў кансерваторыі. Усім, што ўмею, я абавязаны ёй. Пасля была асістэнтура-стажыроўка ў Маскоўскай кансерваторыі ў знакамітага педагога, аднаго з найвялікіх піяністаў сучаснасці Таццяны Нікалаевай. Гэта, безумоўна, пакінула значны след у маім жыцці.

Як мяркуе сам піяніст, яму пашанцавала, бо не давялося зведаць стракатасці зносін з рознымі настаўнікамі ў перыяд творчага станаўлення, што, на жаль, ужо замацавалася ў сістэме нашай музычнай адукацыі, і ад гэтага яна нясе дужа сур'ёзныя мастацкія страты.

Палітра конкурсных выступленняў С. Мікуліка дастаткова разнастайная. Што было да конкурсу ў Партугаліі? Ён удзельнічаў у спаборніцтве піяністаў 1992 г. у Манрэалі, дзе атрымаў восьмую прэмію, яшчэ раней стаў лаўрэатам першай прэміі на юнацкім конкурсе імя Б. Сметаны ў Градцы-Краловым. Было нямала выступленняў на розных конкурсах, адборах — як гаворыцца, з пераменным поспехам. У кожным разе ўдзел у конкурсе, на думку С. Мікуліка, мае і адмоўныя, і станоўчыя бакі.

Адмоўнае ў тым, што многія піяністы, вандруючы з аднаго конкурсу на другі, граюць у асноўным адну і тую ж праграму. На жаль, з-за мінімуму часу для падрыхтоўкі ўзнікае абмежаванасць рэпертуару. Зноў жа, момант спаборніцтва часта адцягвае ўвагу ад менавіта творчых, музычных задач.

Аднак у конкурсах нямала станоўчага. Па-першае, ён дазваляе мабілізаваць сілы на значныя мастацкія здзяйсненні. Па-другое, сустрэча з музыкантамі самых розных напрамкаў, школ, нацыянальнасцей, знаёмства з новымі людзьмі, з новымі творамі, — усё гэта дае значны вопыт піяністу.

Я распытала Сяргея Аляксандравіча, ці цяжка прыстасоўвацца выканаўцу да розных раяляў у розных аўдыторыях. Высветлілася, што І. Цвятаева свядома прывучала сваіх выхаванцаў з маленства іграць на любых інструментах, адразу ж выпускаючы на сцэну, без папярэдняй рэпетыцыі. І ў працэсе ігры неабходна было імгненна прыстасавацца да інструмента. Гэта дае нямала і выхоўвае прафесіяналізм.

Выбіраючы ж рэпертуар, кожны выканаўца улічвае асаблівасці свайго "амплуа". Арыентавацца трэба на імёны тых кампазітараў, якія больш поўна раскрываюць талент артыста, адлюстроўваюць яго творчай індывідуальнасці. Найбольш блізкай па духу і змесце аказалася для Сяргея Мікуліка руская музыка: С. Рахманінаў, С. Пракоф'еў, М. Метнер. Аднак ён стараецца іграць самую розную музыку, уключаючы ў рэпертуар творы Р. Шумана, Ф. Шапэна, Ф. Ліста, а таксама В. А. Моцарта, Л. Бетховена, Ф. Шуберта.

Працэс працы над канкрэтным творам, які кожны музыкант перажывае асабіста, па-свойму, пачынацца можа па-рознаму.

— Бывае, што ніколі не чуў і не ведаеш твора ні ў чыім выкананні, — расказвае піяніст. — Ставіш ноты і пачынаеш глядзець. Нешта адразу адкладваецца, за гэтае "нешта" чапляешся і ўжо ад гэтага адштурхоўваешся ў выкананні. У гэтым працэсе адзінай схемы няма. Бывае, ведаеш музыку на слых, і застаецца толькі адпрацаваць тэхніку. Але іншым разам мастацкі вобраз выспявае яшчэ да таго, як музыка захавалася, адклалася ў выканальніцкім апараце. Бывае наадварот: спачатку твор вучыш, а потым шукаеш нейкі вобраз. Безумоўна, я знаёмлюся з рознымі інтэрпрэтацыямі, што нярэдка дапамагае. Іншым разам доўга не можаш знайсці тое, што табе блізка. Дзесьці пачуў нейкіх пару нот з усяго твора і разумееш, што гэта — тое, над чым так доўга біўся і што шукаў, або — наадварот: чуеш і разумееш, што вось гэтак ты іграць не будзеш ніколі.

Ну, а ці ведае мастак задавальненне ад уласнай працы?

— Час ад часу, — працягвае С. Мі-

ТЭАТР

"Нас і так прыцісну́ў час..."

Яшчэ ў 70-я гады моладзь аддавала перавагу кіно і літаратуры перад тэатрам. Аднак менавіта моладзь заўсёды была адной з самых прадстаўнічых груп тэатральнай аўдыторыі. У другой палове 90-х яе актыўнасць падае.

Арыентацыя на сцэнічнае мастацтва звязана з высокім узроўнем адукацыі і агульнай культуры, сямейнымі традыцыямі, некатором мінімумам мастацкага вопыту і эстэтычнай падрыхтоўкі. Раней у грамадскай свядомасці лічылася прэстыжным наведваць тэатр — гэта сведчыла пра далучанасць да эліты. Ранейшыя сістэмы каштоўнасцей цяпер размыты ці моцна змяніліся. Сацыялагічныя даследаванні сведчаць пра рэзкую перавагу рацыяналізму, прагматычных арыентацый у маладзёжным асяродку, патрабаванняў да матэрыяльна-побытавай уладкаванасці жыцця, якія пасоўваюць на другі план самарэалізацыю, культурнае развіццё. Нестабільнасць грамадскага жыцця, камерцыялізацыя мастацтва, жорсткі ўціск масавай культуры ўплываюць на размеркаванне вольнага часу моладзі, па-свойму пераарыентуе ў мастацтве. Тэатр сярод усіх маладзёжных прыярытэтаў адсунуўся на апошняе месца (разам з выяўленчым мастацтвам).

Нягледзячы на значнае прадстаўніцтва моладзі ў глядзельнай зале тэатра імя Янкі Купалы, яна ўяўляе сабой і самую нестабільную аўдыторыю. Студэнты з'яўляюцца вядучай групай маладых гледачоў і прадстаўлены 19,5 працэнта складу глядзельнай залы. Характэрна, што 27,9 працэнта апытаных гэтай групы прыходзяць у тэатр упершыню. Тэатральная актыўнасць студэнцкай моладзі невысокая (1-3 наведванні на год і радзей (42 працэнты)). Толькі 15 працэнтаў можна аднесці да пастаянных наведнікаў тэатра з высокім узроўнем тэатральнай актыўнасці і стабільнай арыентацыяй на сцэнічнае мастацтва. Кожны другі выбірае пастаноўку мэтанакіравана, арыентуючыся перш за ўсё на беларускую драматургію. "Паўлінку" і "Ажаніцца — не журыцца" бачылі практычна ўсе. Гэтыя спектаклі падабаюцца амаль усім. Аднак частка апытаных адзначае рэжысёрскую заштампаванасць, навязлівы музычны фон ("Ажаніцца — не журыцца"). "Тутэйшых" і "Ідылію" называюць лепшымі спектаклямі рэпертуарнай афішы тэатра. У цэлым студэнты някепска арыентуюцца ў ёй, хоць глядзяць не ўсё запар (з выбранага — "Паўлінка", "Тутэйшыя", "Ідылія", "Ажаніцца — не журыцца", "Умовы дыктуе жанчына", "Ромул Вялікі", "Нежанаты мнагажонец", "Тапалёвая завея"). 46 працэнтаў апытаных абыякава ставяцца да рэпертуару; попыт на ўсе спектаклі аднолькавы — няважна як і кім пастаўлена п'еса, які акцёрскі склад яе выконвае. Уважліва сочаць за рэпертуарам купалаўскага тэатра 3,5 працэнта студэнцкай аўдыторыі, выпадкова апынуліся ў тэатры 14 працэнтаў анкетуемых.

Працяглы час найбольш значнай крыніцай інфармацыі пра тэатр і канкрэтную пастаноўку з'яўляецца для студэнтаў (як і для іншых груп гледачоў) меркаванне асяродку, атачэння (сябры, знаёмыя, родныя) — 43 працэнты апытаных. Тэатру важна "замацаваць" элітарных гледачоў, пашырыць гэтую праслойку, бо яны з'яўляюцца не толькі своеасаблівым каналам цыркуляцыі грамадскай думкі пра тэатр, але і эталонам правілаў паводзін, рытуальных зносін у глядзельнай зале. Тэатральную публіку ствараюць найбольш моцна інтэграваныя групы на аснове папярэдніх кантактаў (сяброўскія, сямейныя, прыяцельскія, прафесійныя і інш.). Гэтыя групы ўплываюць на індывідаў і ўрэшце ўздзейнічаюць на фармаванне аўдыторыі. Вобраз тэатра ў вачах элітарных гледачоў — лепшая рэклама для іншых груп гледачоў.

Варта адзначыць істотнае звужэнне элітарнай праслойкі гледачоў у рэальнай аўдыторыі тэатра (7 працэнтаў апытаных студэнтаў). Яны прад'яўляюць істотныя прэтэнзіі да рэпертуарнай палітыкі: "нецікавы рэпертуар", "адсутнасць новых пастановак у галіне нацыянальнай драматургіі", "слабая рэжысёрская работы ў пастаноўках рускай класікі", "рэпертуар недастаткова абнаўляецца (21,4 працэнта). Сам статус тэатра, на думку апытаных гэтай групы, абавязвае тэатр іграць ролю захавальніка і творцы традыцый беларускай культуры, адкрываць новыя імёны ў нацыянальнай драматургіі, глыбока асэнсоўваць сучасныя калізіі грамадскага жыцця, псіхалогію людзей, духоўныя пошукі, паказваць жыццё ва ўсіх яго супярэчнасцях і не на шкоду вялікім пачуццям, жыццю чалавечага духу. Цікавае іхняе стаўленне да класічнай спадчыны: з аднаго боку, яны выступаюць супраць кананізацыі класікі; з другога боку, не прымаюць "падмены", "сурагату", "уяўнай навізны", падпарадкаванасці "камерцыйнаму разліку", які разбурае чысціню і цнатлівасць мастацкай праўды, задумы аўтара. Лічаць, што класіку трэба "асучасніваць", але не да непазнавальнасці. Неабходна мера ў трактоўцы побыту, асяроддзя і характараў, ступені канкрэтнасці акцёрскай творчасці і г. д. Цікавае выказванне студэнта — будучага тэатразнаўцы, што "ні форма, ні вядучынства і маскараднасць, ні талент не даюць права апынуцца па іншы бок дабра і зла. Нас і так прыціснуў час. Нам патрэбны маральны ідэал, духоўны свет...", "не сурагаты мастацтва, а спектаклі, якія прымушалі б разважаць пра лёсы радзімы, пра нашы лёсы..." Відаць, крытэрыі творчай змястоўнасці, змястоўнай навізны заключаны ў сферы не столькі стылістычнай (хоць яна і важная), колькі духоўнай, маральнай, сацыяльна-гістарычнай.

Апытанне паказала, што кожны другі рэспандэнт прыходзіць у тэатр адпачыць, пазабаўляцца, наступныя пазіцыі ў апытаных належаць арыентацыі гледачоў на нацыянальную культуру (34,1 працэнта), акцёрскі склад (29,4 працэнта), мова (27,1 працэнта). Студэнтаў прывабліваюць таксама атмасфера сцэнічнага дзеяння, камернасць залы, культура стаўлення да гледачоў (21,3 працэнта). Мастацкі пошук калектыву і рэжысёрскія работы адцясняюцца на апошнія пазіцыі (або значнасць іх невялікая, або не адпавядае чаканням). На сцэне купалаўскага тэатра студэнты хацелі б бачыць у першую чаргу больш пастановак класічнай і сучаснай беларускай драматургіі, рускай класікі, сучаснай замежнай драматургіі. Гледачы прапануюць тэатру самы разнастайны пералік аўтарскіх імёнаў, чые творы ім хацелася б убачыць на сцэне (Купала, Крапіва, М. Гарэцкі, Ф. Аляхновіч, У. Галубок, У. Караткевіч,

кулік, — ты кажаш сабе, што зрабіў усё, што мог. Але цалкам ідэальнага выканання няма, таксама як чалавечы характар, погляды не стаяць на месцы і пастаянна змяняюцца. Тое ж — і ў выкананні самых выдатных піяністаў. Паводле іхніх запісаў розных гадоў цяжка сказаць, што лепш, што горш. Запісы розняцца паміж сабой, і ўсе можна назваць сапраўды геніяльнымі. Але ўсё гэта геніяльна зусім па-рознаму. Ніколі не дасягаеш такога моманту, калі гаворыш: "Гэта я буду граць заўсёды толькі так і ніколі інакш". Часам ты застаешся задаволены выкананнем, але на трэці-чацвёрты раз сыграеш зусім інакш. І цяжка будзе сказаць, калі больш удала.

Сяргей Мікулік сумяшчае выканальніцкую дзейнасць з педагагічнай. Але ці не перашкаджае яна творчаму росту выканаўцы? На думку майго суразмоўцы — і так, і не. Часу сяды-тады бывае шкада. Разам з тым, праходзячы агромністую колькасць рэпертуару, ён часта рэкамендуе студэнтам творы, якія сам не выконваў, і ў працэсе заняткаў узнікае жаданне і самому іх выканаць.

— Такім чынам я і сам "праходжу" гэты твор, — удакладняе Сяргей Аляксандравіч, — і ўжо ведаю, што мне трэба будзе тут зрабіць, калі вазьмуся за гэтую музыку. Вобраз у мяне ўжо выспеў, і застаецца чыста тэхнічны бок працэсу.

Ну, а калі казаць пра беларускую фартэпіянную школу як пра з'яву... Сяргей Аляксандравіч мяркуе, пра такую з'яву сапраўды можна гаварыць, і, мабыць, менавіта таму, што ўзровень піянізма і яго развіцця дастаткова высокі ў нашай рэспубліцы. Многія з беларускіх выканаўцаў могуць паспаборнічаць з піяністамі рускай і іншых нацыянальных школ. Але гаварыць пра якія-небудзь асаблівасці піянізма і творчых індывідуальных поглядаў, уласцівых менавіта беларускай піяністычнай школе, мабыць, пакуль цяжка.

— Тое, што мы разумеем, як правіла, пад гэтым паняццем, — руская фартэпіянная школа, французская, нямецкая, — павінна абапірацца на глыбінныя вытокі, — лічыць ён. — Але будучае, я думаю, у беларускай фартэпіяннай школы ёсць.

Таццяна САКАЛОЎСКАЯ

К. Чорны, В. Быкаў, А. Міцкевіч, М. Гогаль, М. Астроўскі, А. Пушкін, У. Шэкспір, Т. Ман, Б. Шоу, Ю. О'Ніл і г. д.).

Рэйтынг купалаўскага тэатра ў рэальнай аўдыторыі дастаткова высокі — першае места ў шкале пераваг тэатраў г. Мінска, далей — опера і балет (30 працэнтаў апытаных), музычная камедыя (25 працэнтаў), "Хрыстафор" (16,7 працэнта), Альтэрнатыўны (Малы) тэатр (10 працэнтаў), Маладзёжны тэатр (10 працэнтаў), "Вольная сцэна" (8,3 працэнта), Рускі тэатр (6,7 працэнта), тэатр-студыя кінаакцёра (1,7 працэнта).

Для патэнцыяльнай студэнцкай аўдыторыі (апытанне студэнтаў г. Мінска) найвабны Нацыянальны акадэмічны Вялікі тэатр оперы і балета, далей ідзе Дзяржаўны тэатр музкамедыі, а купалаўскі тэатр — на трэцім месцы.

Нельга не ўлічваць з'яўленне ў канцы 80-х гадоў тэатраў-студый з іх нястомным пошукам новых мастацкіх рашэнняў, эксперыментаваннем, творчым энтузіязмам, мабільнасцю — яны ажывілі тэатральнае жыццё і прыцягнулі ўвагу гледачоў. З'яўленне студыйнага руху, адкрыццё новых тэатраў паўплывала на працэс перапамеркавання глядацкай аўдыторыі, і ў нейкай ступені яны складаюць канкурэнцыю прафесійным тэатрам. У гледачоў, арыентаваных на нацыянальную культуру, з'явілася магчымасць выбару, бо тэатры "Вольная сцэна", "Дзе-Я?" — нацыянальныя (рэпертуарная афіша заснавана на беларускай драматургіі). Тэатральнае жыццё ўскладнілася і вымагае стварэння ўласнага непаўторнага выбару адметнага рэпертуару, нястомнага мастацкага пошуку, новай стратэгіі фарміравання аўдыторыі. У цяперашняй рэальнай сітуацыі важна захаваць сваіх элітарных гледачоў і пашыраць сферу ўплыву сярод іншых глядацкіх груп.

Кожны трэці мінскі студэнт усё ж прыходзіць у тэатр. Новыя пастаноўкі не застаюцца незаўважанымі ў студэнцкім асяроддзі: арыентацыя на нацыянальную культуру, мову, беларускую драматургію садзейнічае гэтаму. Тэатру неабходна асэнсаваць гэта і як мага зменшыць адлегласць паміж тым, што абвяшчаецца, і тым, як на самай справе розныя глядацкія групы сябе паводзяць. Відавочна, што купалаўскі тэатр недастаткова выкарыстоўвае свае творчыя магчымасці, асновы духоўнай культуры нацыі, каб адрадзіць гістарычную памяць і каб прапагандаваць нацыянальную культуру.

Валянціна ІЎЧАНКА, кандыдат філасофіі

ЗГАДКІ

Дасканаласць пачыналася з яго

СПОЎНІЛАСЯ 90 ГАДОЎ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ НАРОДНАГА АРТЫСТА СССР ІОСІФА ЖЫНОВІЧА

Новае, на прафесійнай аснове, жыццё беларускіх цымбалаў пачалося з іх вясельнага звону на сцэне ДБТ-І (тэатр Янкі Купалы). 1922 год. Сюды быў прыняты ў якасці артыста Іосіф Жыновіч. Гэты тэатр акцёраў-самародкаў стаў альма-матэр і для хлапчука з вёсачкі Арэшкавічы, што згубілася сярод стогадовых дубоў, паўнаводнай Свіслачы, лугоў Міншчыны.

Народная артыстка Беларусі Ірына Ждановіч успамінала: "Хлопчык прыйшоў у лапцях, яго паслухалі і прынялі. Ён быў надзвычай дапытлівы, успрымальны і таварыскі. Усіх ён паважаў і нікога не цураўся".

Самотнае жыццё было не для ягонай натуры. Ён цягнуўся да людзей. Менавіта ў тэатры Іосіф Жыновіч фарміраваўся як творчая асоба — сярод такіх, як сам, адораных прыродай, надзеленых "божымі іскрамі". Выключныя здольнасці Юзіка прыцягвалі ўвагу неардынарных людзей. Яны далікатна, у меру сваіх сіл, накіроўвалі яго, надаючы веры ў прэстыжнае будучае на той час яшчэ непрыкметнага на сцэне інструмента, без якога тым не менш не абыходзіўся ніводны народны фэст і людская гулянка.

У тэатры ён чуў, як скрыпач Л. Марковіч іграў папулярныя п'есы Крэйслера "Цудоўны размарын", "Мроі кахання"; "Мазурку" Вяняўскага ды інш. Цудоўная музыка клікала да яе спасціжэння. А яму, падлетку, трэба было пачынаць з азоў, бо настаўніка-музыканта побач не было. Ён, маючы "шалёны" слых, мог бы сходу "пакласці" ўсе тыя п'есы на цымбалы. Але яму было не па душы "злізванне", капіраванне чужога. Ён не спяшаўся. Перагортваў старонкі кніг. І такт за тактам, адпаведна свайму разуменню, паступова складваў уласную трактоўку музычнай п'есы, каб абгрунтавана, пераканаўча прадставіць слухачу. Ён "паспяшаў павольна", крок за крокам прасоўваючыся да авалодання тэорыяй музыкі, гісторыяй і г. д.

Іосіф быў гатовы многае спасцігаць саматугам і на працягу ўсяго жыцця — быць першапраходцам. У яго не было трывог, адчаю і змарнаваных гадоў. Ён верыў людзям, бо тады шанавалі такія паняцці, як сціпласць, сорам, гонар, сумленне, грэх. Яму пашанцавала жыць сярод спагадных людзей.

Іосіф прадоўжыў адукацыю ў мінскай школе N 11 (цяпер N 42). Тут Стась Шушкевіч і Юзік Жыновіч, як члены рэдкалегіі, пад кіраўніцтвам А. Бабарэкі, выпускалі насценную газету. Юзік спрабаваў складаць музыку. Ягоны аднакласнік, потым вядомы пісьменнік С. Шушкевіч, расказваў: "Вучыліся разам у працоўнай, паказальнай школе пры Белпедтэхнікуме. Удзельнічалі ў самадзейнасці, выпускалі газету на беларускай мове. Упершыню я пачуў цымбалы ў музычнай майстэрні. Калі ўвайшлі туды, то Юзік пачаў гутарыць з майстрам. Я ўбачыў цымбалы невялікага памеру, не вясковыя. Юзік сеў і зайграў. Такога я ніколі не чуў! Гэта было вельмі прыгожа! Я напісаў вершы, якія неўзабаве Юзік паклаў на ноты, і твор выканала наша аднакласніца на вечарыне..."

Са школьных гадоў Іосіф асабіста ведаў аўтара паэмы "Сымон-музыка". З 1924 г. у ягоны клас Якуб Колас прыводзіў на практыку навучэнцаў з Белпедтэхнікума, дзе працаваў. Колас сам сядзеў на ўроках А. Бабарэкі, удзельнічаў у іх абмеркаванні.

Пазней Жыновіч вучыўся кампазіцыі ў В. Залатарова і М. Аладава. Ён успамінаў: "Рашаў задачы па гармоніі, пісаў фугі і асабліва любіў сачыняць матэты. Тады настаўнікаў па цымбалах не было".

У пакоі чыгуначніка (блізка ад вакзала), дзе кватараваў Іосіф, стаяў раяль. Ён падбіраў і граў адным пальцам народныя мелодыі, а потым пачыналіся экзерсісы. Яго колішні сусед, пісьменнік У. Юрэвіч расказваў: "Юзік іграў так шмат, што не было спакою ўсяму завулку".

Пачыналася новая эпоха ў жыцці цымбалаў ды іншых народных інструментаў. Пасля таго, як дыяпазон "вясковай альтушкі" быў узняты на актаву вышэй і вынайдзены групы малатковых струнных цымбалаў, пакладзеных, як казалі вынаходнікі, на "раяльны лад", цымбалы ўзыходзяць на сцэну і ў ансамблі, і сола.

Імкнучыся дасягнуць напеўнага і моцнага гуку, Жыновіч выдаляе траскучасць і брынканне свайго "дзедаўскага" інструмента. У першым, нямым, беларускім фільме, музычнай энцыклапедыі таго часу, "Лясная быль" або, як называў яго Жыновіч, "Грышка-свінапас", знятым Ю. Тарычам у 1926 г., мы бачым у руках Іосіфа ўдасканаленыя ім малаточкі з завітком, падшытыя знізу калматай скурай.

На рэканструяваных цымбалах загучалі не толькі вясёлыя танцы, а і трагічныя ляманты і галашэнні. Цымбалам даступны лірыка, падобная на пацевы брызу, і насычанае развіццё вобразнай драматургіі. Яны здатныя выявіць пакуты вернай Сольвейг, закаханай Тоскі, партызанкі Алесі і страсць Далілы...

Мара Жыновіча — разняволіць народныя інструменты, накіраваць у новае рэчышча прафесіяналізм і дасягненні майстэрства праз шырокую сетку асветніцтва, сёння сталася рэальнасцю. Ім быў закладзены падмурак цымбалазнаўства — навукі пра цымбальнае мастацтва. Створаная Жыновічам першая ў гісторыя "Школа для беларускіх цымбалаў" дагэтуль застаецца асноўным дапаможнікам у авалоданні найдасканалымі "ноу-хау", апрабаванымі не адным пакаленнем музыкантаў. Стваральнік "Школы..." нібы ўручыў усім ключы да разгадкі таямніц прыгажосці гуку. І зрабіў усё, каб сур'ёзная, складаных формаў музыка стала здабыткам простага люду. Трэцяе выданне "Школы..." перакладзена на беларускую мову і адрэдагавана Т. Сяргеенка і В. Лучанок.

Удасканаленыя Жыновічам і майстрамі цымбалы зрабіліся класічнай мадэллю, узорам беларускага канцэртнага інструмента. Яны — адзін з музычных сімвалаў дзяржавы Беларусь. Непаўторны голас роднага нашага краю.

Зоя НАСЦЕНКА

Іосіф Жыновіч. 1967 г.

Заняткі ў кансерваторыі. 1964 г.

З Ігарам Лучанком у час працы над новым творам. 1975 г.

Сярод вучняў. 1964 г.

Выстава "Трэугольніка"

У віцебскай музычнай гасцёўні адкрылася персанальная выстава работ выкладчыкаў вучылішча мастацтваў Алены Гаршковай, Васіля Негіна і Дзмітрыя Сянько. На суд гледачоў прадстаўлена каля 40 жывапісных палотнаў, якія аб'ядналі іх аўтараў у групу "Треугольник".

На здымку: Васіль Негін, Алена Гаршкова і Дзмітрый Сянько на адкрыцці выставы.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Квецень сонечных промняў

У рамках рэспубліканскага фестывалю нацыянальных культур у Мінску прайшоў першы Форум музычных культур народаў Беларусі "Квецень сонечных промняў". Мерапрыемствы форуму ўключылі ў сябе — адкрыццё мастацкай выставы "Свет вачамі дзяцей", конкурс малюнкаў на асфальце, канцэрт фальклорнага ансамбля "Дударыкі" і навукова-педагагічную канферэнцыю "Узаемадзеянне і ўзаемаўзбагачэнне нацыянальных музычных культур народаў Беларусі".

На здымку: на мастацкай выставе "Свет вачамі дзяцей".

Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА, БЕЛТА

Лепельскі Дом рамёстваў

Пяць гадоў працуе ў Лепелі Дом рамёстваў. Трынаццаць відаў традыцыйных беларускіх рамёстваў развіваюцца сёння тут. І, на шчасце, знаходзяць тых, каму цікавыя — ткацтва, разьба па дрэве, ганчарная справа, вышыўка. У шматлікіх гуртках, што дзейнічаюць у Доме рамёстваў, навучаюцца дзеці і дарослыя. Амаль 250 жыхароў Лепеля наведваюць гэтыя гурткі.

На здымку: Алеся Пасмурэц і Дзяніс Салаўёў займаюцца ў гуртку керамікі, якім кіруе Марына Віктараўна Сайчанка.

Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛТА

Укрыжаваная Беларусь

(Праця́г. Пачатак на стар. 5)

"лягавыя" й да т. п.). Згадаем таксама навелу "Сабачая служба" Ядвігіна Ш. Гістарычны фатум пастанавіў зверхнікам на Беларусі быць яшчэ й вартаўнікамі — пры запаветнай зоне, зоне zero, каля ўкрыжавання. То ж бо яны мусілі быць не адно гаспадарамі, але й цэрберамі, і нават памяркоўныя й дальнабачныя паміж імі не заўжды карысталіся любоўю народнай, як засведчыў класік:

"Я паглядзеў туды, куды глядзеў ён. Над галерэяй, у акне на рагу палаца, я ўбачыў змяты страшны твар чалавека, які ўчапіўся пальцамі ва ўзорныя краты акна. У вузкіх вачах гэтага чалавека нават дурань заўважыў бы розум, іскру божую, жвавасць. Але я заўважыў у іх яшчэ нешта. Гэта была зайздрасць, страшная чалавечая зайздрасць да таго, хто ехаў на ганебным, падобным на труну возе.

Гэта быў Салега.

І раптоўна па ўсім замкавым двары, па ўсіх пераходах раскаціўся дзікі, страшны па сіле голас, якога палохаліся ў бітвах ворагі.

— Леў! Леў! — роў голас.

І ў таго, хто роў, грыва, якую развейваў вецер, падала на лоб. А на падзёртых голых грудзях ляжала прыгожая сляпая галава.

— Леў, ты стаў лісіцай! Калі будзеш ваўком — памрэш, як сабака.

Кінуўся твар у акне. Яму засталося толькі кідацца і зайздросціць. Ён жа не мог так" (Ул. Караткевіч, "Сівая легенда").

Яны, благія беларускія зверхнікі, таксама былі палоннікамі зоны zero, ведалі паралізуючую, фатальную сілу, уздзеяння якой вытлумачыць не маглі.

Іншыя, недальнабачныя, цішыню ды зманлівы спакой на ўкрыжаванае зямлі лічылі сваёй асабістай заслугай і напраўду ператвараліся ў тое, пра што крычаў голас з "Сівой легенды". Або ў штось горшае, пра што выказаўся Гервасій Выліваха:

"Выліваха крэкнуў:

— Колькі разоў сабе казаў: не звязвайся з начальствам, не чапай, Гервасій, дзярма.

Ладдзя зарагатала".

Іншым разам халодную кропку спрабуюць разагрэць з дапамогай чужой ідэалогіі, споўненай нязвыклым для гэтага краю імпэтам, безразважлівасцю. Зона zero моўчкі і амаль абыякава пракаўтне новую ідэалагему, як каўтала і старыя, так, што і следу не застанецца на спакойнай паверхні.

ТУТЭЙШЫ ЧАЛАВЕК

Цягам доўгіх стагоддзяў чужынцы ўздымаюць пыл на нашых дарогах, і ў спешцы нічога ведаць не ведаюць і не хочуць ведаць ні пра нашую зямлю, ні пра нашых людзей. Для іх Беларусь, як для Усходняга ды Заходняга вучоных з "Тутэйшых" — нешта празрыстае, "прыдуманае" ці то нацыяналістамі, ці то бальшавікамі, якаясьці фатамаргана. Ах, як жа яны дзіваваліся, калі аб гэтае празрыстае балюча набівалі гузы, як, прыкладам, пад Сіняй Вадой, Грунвальдам, у беларускіх лясах падчас войнаў апошняга стагоддзя. Літоўскае войска пад сценамі Масквы, змаганне з крыжакамі ды з крымчакамі, паўстанні дзеля незалежнасці — усё гэта было.

Ды разам з тым, кінуўшы вока на тутэйшых, часам можа падацца, што ў пару найвялікшых гістарычных узрушэнняў сядзеў мужык-беларус на ўзбочыне дарогі і меланхалічна глядзеў, хто там яшчэ сунецца.

Рана або позна да фатальнай недапраяўленасці дадаўся інстынкт самазахавання тутэйшага. У рэшце рэшт, ці мала тут сноўдаецца набрыдзі ўсялякай, а кожнаму насустрач выскокваць ды пытацца: "Хто такі й чаго табе трэба?" — моцы не хопіць. Жыццё навучыла: усе яны гэтымі ж дарогамі й сыдуць, а ён, тутэйшы, заўсёды тут, каля свайго крыжа. Слова "тутэйшы", па-за тым трагічна-саркастычным значэннем, якое надаў яму Купала ў сваёй апошняй п'есе, у першым значэнні ёсць дастатковай самаідэнтыфікацыяй чалавека, які жыве ў зоне zero. Гэта астатнім, хто блукае вакол, трэба дапасоўвацца да тутэйшай прасторы, выдумляць сабе найменні, а нам у гэтым ніякай патрэбы няма.

Згадайма, як называе сябе тутэйшым Мацей Бурачок, калі яго спыняюць каля вёскі казакі і пытаюць: "Хто ты ёсць?" А той адказвае:

"Тутэйшы" кажу я, свой чалавек,
Сын бацькі свайго, а бацька дзяцей,
Тут і радзіўся, тут жыву век,
Юркам зваць бацьку, я дык Мацей.
Вунь дзе і хата, і выган, і сад:
Там жэнец мая жонка,
а тут гарэць брат..."

(Францішак Багушэвіч, "Хрэсьбіны Мацюка").

Гэта ягоны свет, ягоны мікракосм, а тлумачыцца варта было б казакам. Поўнае значэнне слова "тутэйшы" (у сэнсе нацыянальнай прыналежнасці й веры — уніяцкай) вядомае адно Мацею, але ён нічога не збіраецца тлумачыць. А казак, для якога "тутэйшасць" абсалютна недасяжная катэгорыя, ажно заходзіцца да злосці.

Хто ж ён — гэты тутэйшы, які жыве на гэтай белай зямлі?

ЯГОНЫ ДОМ

А ён асабліва нічога не будзе вам тлумачыць, пераконваць у нечым, а як будзеце больш настойліва дапытвацца, дык і ў хату сваю не пусціць. Дзіўная ў яго хата, парадаксальныя адносіны да яе.

Бедна ж мая хата расселася з краю
Між пяскоў, камення, ля самага гаю.
Ля самага бору, на беражку лесу:
Ніхто тут не трапе,
хоць бы з інтарэсу.

(Ф. Багушэвіч, "Мая хата")

"Кепска мая хата, падваліна згніла, і дымна, і зімна", — зацягне Мацей Бурачок далей. Суседзі, шкадуючы мужыка, будуць запрашаць яго ў новую багацейшую хату, навыперадкі прапаноўваць новы дом альбо "общежитие". Але гаспадар зацята трымаецца гэтай уяўнай беднасці. Нават калі б гвалтам адарвалі ад гэтай хаты, усё адно вярнуўся б і зрабіў такую самую. Што было з Лявонам Зяблікам, калі змушалі яго "кінуць тую хату, скуль бацьку і матку на магілкі вывез"? Засліўся на ўласным надворку.

Што гэта, любоў да ўласнай беднасці? Патрыятызм? Але патрыятызм не ёсць любоўю да ўласнае галечы, а жаданнем пазбыцца яе. Мужык-гаспадар ізноў нічога не патлумачыць, што ж там унутры, якое такое зерне схаванае, хата замкнёная, а мы бачым яе звонку, вачыма суседзяў, паводле выгляду, формы. А форма — ніякая, някідкая, шэрая.

Гаспадар хіба што абмовіцца адным словам наконт свае хаты: "а яна мне міла". Слоўца-адтулінка, слоўца — шчылінка паміж бярвеннямі, што дазваляе нам зазірнуць унутр.

"Міла" — слова, сагрэтае пачуццём, міла бывае душы і сэрцу. Там, усярэдзіне жытла, душы гаспадара міла, утульна, камфортна. Гэта — поўная неадпаведнасць нецікавай шэрай формы і ўнутранай высокай сутнасці.

Як тут не згадаць біблейскае: "Усявышні не ў рукатворных бажніцах жыве". Міцкевічава: "Жыццё іх цалкам у духу. На зямлі іх гісторыя поўная смутку і жальбы". Караткевічава: "На Беларусі Бог жыве". Ён жыве ў душах, душах-хатах. Адчуванне Бога ў сваёй душы, вернасць Божым ісцінам — вось што схавана ад суседскіх вачэй унутры хаты-душы. Тутэйшы, які жыве на гэтай зямлі, "рэчы ў сабе", ёсць сам "рэччу ў сабе". Ён арыентаваны на "ўнутранае", на духоўны пошук. Ягонае стаўленне з Богам — не артадаксальнае, а бадай што свойскае, ягонае адчуванне сакральнага — бадай што панібрацкае. Бог не адчуваецца недасяжным, далёкім, а тутэйшым, бо ён — тут.

"Хрыстос нарадзіўся на вашым двары", — спяваюць калядоўнікі, пераходзячы ад адной хаты да другой, не багацейшай з выгляду. Тутэйшаму лёгка ўявіць, як на гэтым надворку, у гэткіх яслях нарадзіўся Збавіцель.

У свядомасці тутэйшага лёгка разыгрываецца містэрыя сатварэння свету, гісторыя ўкрыжавання Сына Божага і ягонага ўваскрасення, новага прышэсця ды Страшнага Суда — у тутэйшых, зямных праявах. Юда, што здрадзіў Збавіцелю, вешаецца ў тутэйшых партызанскіх пушчах на асіне. Хрыстос прызямляецца ў Гародні, а Саваоф, які ў фінале рамана пра мужыцкага Хрыста, нагадвае тутэйшага заможнага і гасціннага гаспадара.

Тутэйшы адчувае сваю трагічную абранасць цераз блізкасць да крыжа як сімвала пакутаў. Містэрыя ўкрыжаванага Збавіцеля часта атаясамліваецца ў яго з уласнай укрыжаванасцю, уласным цярпеннем. Ваякі, што дзялілі Еўропу, праляталі цераз Беларусь з ашклянелымі ад шалу вачмі, не зважаючы, што пераступаюць цераз крыж. Беларусь і сёння пачуваецца цэнтрам гістарычнае дзяльбы, плацдармам барацьбы за новую Еўропу.

"Горад тут пуп дарог", — прачытваем нават у вершы сучаснага паэта-"бумбамлітаўца" Сержука Мінскевіча. Паліндром можна расчытваць і з хваста ў галаву — усё адно "пуп дарог". Меў рацыю і Несцерка, калі ў адказ на пытанне "Дзе пуп зямлі?" смела торкаў кіем сабе пад ногі: "Тут". Адно сёння Беларусь укрыжаваная не толькі на скрыжаваннях дарог — яшчэ й на газавай трубе, па якой перацякае блакітнае паліва.

"ШТО ТУТ БУДЗЕ ЦЯПЕР?" —

такое пытанне задаваў і задае сёння кожны, хто з трывогай думае пра Беларусь. Адказвае мудры Купала вуснамі сваіх мудрых палешукоў з паэмы "Над ракою Арэсай": "Нічога не будзе".

Не знікне родная мова, па памiранне якой казалі дзесяткі і сотні год таму, а яна жыла, насуперак усім законам, паводле якіх нараджаюцца й паміраюць мовы.

"Не загіне краю родны", "чарнобылем не зарасце", бо тут — асуджаны на неўміручасць, прынамсі, да тае пары, пакуль "не пагаснуць зоры ў небе".

Хай гэта будзе малым суцяшэннем для тых, хто прыйшоў у роспач ад таго, што тутэйшае быццё марудней, чым у кагосьці з суседзяў, паварочваецца да слушнага ладу.

Беларусы — не зломкі ды не ізгоі ў свеце; Беларусь не апране на сябе рызманой адвечнай выгнанніцы-жабрачкі. Беларусы таксама хочуць жыць, як усе людзі пасьпалітыя, і, без сумліву, будуць церабіць да гэтага жыцця ўласны шлях.

Але не трэба дзівіцца, што ў гэтай белай краіне палітычны ківач (маятнік) можа надоўга застыць у недарэчнай пазіцыі, а вектар грамадскага жыцця схіліцца ў непрадказальны бок. Дзейнічае глыбінная, невыказная анамалія. У зоне zero духоўная, сацыяльная актыўнасць грамадства чымсь прыгаломшаная, хаця ў нейтральных варунках яна непазбежна б і хутка прывяла да пасіянарнага выбуху.

"Гэта фаталізм", — з упэўненасцю пракажуць апаненты. Магчыма. Але гэты фаталізм не адмаўляе творчага, стваральнага пачатку беларускае душы, якая працівіца, як можа, несpрыяльным абставінам. Ну, а калі сцвярджаюць пра непераадольную расколіну, хібу ў душы беларускай, ад якой усе беды, — ці гэта не фаталізм? Калі вучаць, "што мы не ёсць мы, што мы нейкае нешта, якое абы накарміў, як быдлё, дык і сыта будзе" (Я. Купала, "Тутэйшыя")? А гэта ўжо фаталізм без прасветліны, пры якім не пабачыш святла напрыканцы тунеля.

Мы, аднак жа, верым.

ЗНЯЦЦЕ З КРЫЖА

"Ліючаяся форма", паводле Абдзіраловіча, — таксама шлях, але шлях, якім Беларусь павінна прыйсці сама да сябе, атаясаміцца з сабою. "Цярпець" і "пакутаваць" у беларускай мове — тое ж самае. Цярпенне, шлях да сябе — той крыж, які Беларусь мусіць вынесці да канца.

Калі, якім чынам адбудзецца зняцце з крыжа?

Тут мы ўваходзім у хісткую, няпэўную зону гіпотэзаў і версіяў, цьмяных здагадак, дзе немагчымы адназначны, адзіна слушны прагноз.

Нам бачыцца, што спадзяванне Беларусі-нявесты на свой гістарычны пасад — не марнае. Адно не настаў яшчэ яе час. Як, памятаеце, у добрай старой кіназказцы пра Папялушку паводле Шварца? Усе персанажы — Сіняя Барада, Кот у ботах, Хлопчык з пазногцік — адгулялі ў сваіх казках і ціхенька дрэмлюць на чужым свяце. Беларусь-Папялушка яшчэ не адсвяткавала свой гістарычны баль. Або, як выказаўся класік марксізму-ленінізму, "не адспявала свае гістарычнае песні".

Шлях да сябе не будзе копіяй ці паўтарэннем чыйгосьці шляху; у кожнага ён адметны. Паўтараецца хіба што адно: перададоленне спакус, хвароб духу. Францыя адпакутавала на тры рэвалюцыі і банапартызм, Нямеччына адхварэла трыма рэйхамі ды маніяй сусветнага валадарання, Польшча перажыла стагоддзе гістарычнай настальгіі ды нэндзы.

Ніхто іншы не пройдзе наш шлях замест нас.

Беларускі шлях трэба не толькі прайсці — але і адолець, выцярпець, адпакутаваць. Бо канчатковая мэта — зняцце з крыжа.

Але канец шляху, маркуем, прынясе не толькі палёгку, але і страту.

Марудна, малазаўважна, але ключавыя зоны, цэнтры светабудовы мяняюць сваю канфігурацыю. Аднойчы Парыж перастане быць заканадаўцам сусветнае моды, а Нямеччына — інкубатарам філосафаў. За пройдзены шлях, за набыты спакой трэба расплачвацца.

Беларусь можа стацца добраўпарадкаванай, заможнай, але стомленай, дрэмлючай краінай. Яна верне вечнасці сваю таямніцу, размяняўшы яе на спакой. Але і гэта — няхутка. Пакуль што мы ў дарозе.

"Сяброў маіх цудоўныя абліччы..."

Пятро ВАСІЛЕЎСКІ

Неяк знянацку, па-ліхадзейску раптоўна, громам з яснага неба грымнуў патрабавальны напамінак: пара, браток, збірацца ў апошняе падарожжа. Прыйшоў час, як кажуць, "падбіваць бабкі".

Пара, дык пара! Куды дзенешся? Ды вось толькі "падбіваць" асабліва няма чаго. Бывае... І я лічыў бы сваё сціплае жыццё зусім няздатным, страчаным, калі б не пашанцавала мне на цудоўных сяброў, у якіх хапіла добрай волі і духоўнай высакароднасці, каб пераадолець тую заганную рэчаіснасць, у якой нам выпала жыць і працаваць...

Вось скупыя штрыхі да іх партрэтаў.

...Я стаю ля вакна ў маім утульным пакойчыку чароўнага пісьменніцкага прытулку Каралішчавічы. Ярка-чырвоныя камячкі спрытных снегіроў мітусяцца ў дрэвах, збіваюць з кашлатых верхавін іскрыстую снежную імжу. Бачу: пад'ехала таксі. З машыны, сгінаючыся сваёй высачэзнай постаццю, выбіраецца Янка Брыль. Падняўся па рыпучых, прамерзлых прыступках на высокі ганак, пашаркаў падэшвамі вялікіх ботаў, затым далікатна справіўся з візглівымі ўваходнымі дзвярыма — час быў ранні, а паэты і празаікі любяць паспаць, асабліва "совы", да якіх натхненне чамусьці прыходзіць толькі ўначы... Чую: Іван Антонавіч затрымліваецца каля маіх дзвярэй, яны асцярожна прыадчыняюцца, і магутная, мужыцкая рука працягвае стос газет.

Я здзіўлены. Пытаюся:

— Гэта мне?

Іван Антонавіч паблажліва пасміхаецца:

— Павінен жа я чымсьці прадэманстраваць сваю сімпатыю да цябе.

Я паспешліва бяру з пісьмовага стала важкі том — "Адкрыццё Індыі" Неру, працягваю кнігу Івану Антонавічу:

— Узаемна! У знак маёй сімпатыі...

Ён беражна бярэ ў рукі патрэбную яму кнігу — тады пісаліся нататкі аб падарожжы ў легендарную краіну Гандзі, Неру, Рэрыха. Працуючы над кнігамі пра свае вандраванні па белым свеце, Брыль больш за ўсё асцерагаўся верхагляддзя, трафарэтнасці. Таму, перш чым абнародаваць тое, што пабачыў на свае ўласныя вочы, ён грунтоўна вывучаў усё, што ўжо было напісана пра "аб'ект" яго цікаўнасці. Таму ён шчыра рады маёй "дапамозе".

— От дзякую, пане Васілеўскі! А калі яшчэ пазычыш паперы...

— Бяры ўсю! Мне не спатрэбілася...

— Што так? — Ён глядзіць на мяне з тонкай усмешкай. — Не пішацца? Бывае, бывае... А ведаеш, што раіў нашаму брату-"спісьвацелю" — гэта так па-чэшску... Пішыце, раіў Антон Паўлавіч, пакуль не паламаюцца пальцы. Так што — не шкадуй пальцаў, пане Васілеўскі! Перад абедам зайдзі да мяне... Нешта ж я прывёз з горада. Апетытныя кроплі...

Вось так мілагучным струменем трапечацца абаюдная наша сімпатыя, якой ужо шмат гадоў: пасляваенны лёс звёў нас, салдата і партызана, у славутым Доме друку — Брыль працаваў у сатырычным часопісе "Вожык", я — у "Сталинской молодежи" (тады ўсё было "сталінскае"...). У тыя гады пад латаным-пералатаным дахам архітэктурнага шэдэўра першых пяцігодак аб'ядналіся ўцалелыя пісьменнікі і журналісты, тут пісаліся творы, тут жа яны друкаваліся і абмяркоўваліся, тут жа атрымлівалі мы свае сціплыя ганарары. Гэта было сапраўднае пісьменніцкае братэрства. Дзіўная рэч! Цяпер у нашага брата шыкоўны Дом літаратара, першакласны прытулак "Іслач", а братэрства — няма... Такія вось метамарфозы жыцця.

Так, мы з Янкам Брылём старыя знаёмыя, сяброўства наша трывалае, як кажуць, стабільнае. Усё так. Але калі давялося мне назіраць тую лагоднасць і чысціню ўзаемаадносін Івана Антонавіча з Калеснікам і Міско, а пазней — з Алесем Адамовічам, дык зразумеў, што той пуд солі, які патрэбна сумесна з'есці, каб лічыцца закадычнымі сябрукамі, мною толькі распачаты. Гэты год наш агульны юбілейны: Івану Антонавічу — 80, мне — 75... Дарагі Янка! Нізка табе кланяюся, дзякую за тую інтэлектуальную і духоўную энергію, якой ты шчодра дзялішся з сябрамі, сяроду якіх, спадзяюся, і я не на апошнім месцы...

Незабыўныя нашы шпацыры звілістымі, утрамбаванымі сцяжынкамі каралішчавіцкага сасновага бору! А якія цікавыя, павучальныя бяседы чулі гэтыя карабельныя волаты-сосны! Можа, тыя словы перанялі птушкі, пераклалі на сваю мілагучную птушыную мову, і цяпер які год мрояцца нашы задушэўныя бяседы над векавым борам...

У тых нашых размовах не было для нас нічога забароненага, маглі гаварыць на любыя тэмы, нават на інтымныя. Аднойчы ў палоне душэўнай еднасці зацыкліліся мы на "сямейнай тэме". Іван Антонавіч са шчырай адкрытасцю падзяліўся: "Жонка ў мяне... цьфу-цьфу... разумная, разважлівая, руплівая, добразычлівая. Можна бясконца пералічваць яе станоўчыя якасці: шмат чытае і вельмі тонка, па-жаночы пранікліва аналізуе — дай бог нашым крытыкам! Ды што тут гаварыць... Люблю і паважаю я сваю надзейную спадарожніцу па жыцці. Але ёсць у нашых благаверных адна непераможная рыса... Вельмі ж любяць яны павучаць нас. Трэба гэтак, а не так, глядзі з той бок, а не ў гэты... Павучэнні гэтыя, канешне, маюць рацыю, часта яны вельмі трапныя — празорлівасцю і кемлівасцю бог нашых жонак не абдзяліў. Але, ты разумееш, якая закавыка! Хочацца брыкацца, чамусьці хочацца жыць сваім розумам..." І пра дзяцей: "Ведаеш, вельмі прыемна быць бацькам дарослай дачкі. Вось мая старэйшая ўжо студэнтка, можна сказаць, дзяўчо на выданні, а прыйдзе з заняткаў і спяшаецца да мяне... Смешна, разумееш... Лашчыцца як кацянё, як, бывала, маленькая... І нічога ад мяне не хавала, усе свае дзявочыя сакрэты выдавала — поўны, разумееш, давер. І вось гляджу я на сваіх дачок, на сына Андрэя і сэрцам радуюся: мая парода!"

Цікавыя былі яго меркаванні аб літаратурах, аб пісьменніках, і не толькі пра сваіх сяброў і калег — ён быў асабіста знаёмы з многімі славутымі літаратарамі ўсяго свету. Ён слушна і тактоўна, але бескампрамісна, глыбока і трапна аналізаваў творы празаікаў і паэтаў. На адным пісьменніцкім пленуме ён рабіў даклад аб стане беларускай прозы. Рэдка такія змястоўныя і разумныя даклады гучалі ў тыя гады з літаратарскіх трыбун. Даклад яго прагучаў з нязвыклай адкрытасцю, ён многіх ашаламіў і збіў з панталыку. Многім дасталося "на арэхі", у тым ліку і мне. Аўтарытэтны дакладчык ушчэнт разнёс маю наўдалую аповесць "Первопуток". Свой разгром ён пачаў так: "Трагікамедыя разгортваецца тут з калейдаскапічнай пацешнасцю". Ну, а які прыпеў — такая і песня: дакладчык не пакінуў на маёй аповесці жывога месца — добра пакачаўся! З той жа хірургічнай дасканаласцю было прэпарыравана ўсё напісанае да таго часу ў жанры прозы. Тыя, каго балюча крануў крытычны скальпель дакладчыка, былі пакрыўджаны — пісьменнікі народ ганарысты і ранімы: яны папракалі дакладчыка ў неаб'ектыўнасці, прэтэнцыёзнасці і нават зайздрасці. Гэта было смешна: чаго-чаго, зайздросціць Брылю было проста некаму. Але ён не чакаў такой агрэсіўнай рэакцыі і разгубіўся. Спытаў у мяне:

— Ты таксама зуб на мяне маеш? Я ж табе па-сяброўску больш чым другім калючак падсыпаў... Шчыра кажучы, можна ж было больш лагодна, без яхідства...

— А мне тваё яхідства больш за ўсё спадабалася! — шчыра прызнаўся я.

Брыль паглядзеў на мяне з іранічнай цікаўнасцю і не без яхідства заўважыў:

— Не сур'ёзны ты чалавек, пане Васілеўскі! — І раптам з іншым настроем дапоўніў: — А наогул, Пятрык, зайздрошчу я тваму аптымізму...

Тонкая гэта справа — навесці мост узаемаразумення паміж пісьменнікамі, не кажучы ўжо пра чытачоў. Адна калялітаратурная дама (дарэчы — доктар філасофскіх навук) здзекліва журыла: "Што ж гэта, Брылю ўжо няма аб чым пісаць, ці што? Выдае нейкія "абразкі", нахватаныя з запісных кніжак, ды яшчэ параўноўвае гэтыя фіцюлькі з сонечнымі праменнямі. Смешна!"

Бачыце, ёй смешна. Дык ці варта пераконваць вучоную амбіцыйную дурніцу, што гэтыя "фіцюлькі" і сапраўды сонечныя праменні, акумуляваныя ў мастацкіх вобразах магутнай выразнай сілы. Што гэтыя лірычныя мініяцюры — унікальная кніга. Па глыбіні псіхалагічнага аналізу, шчырасці і красамоўстве яна з'яўляецца ўзорам спавядальнай прозы. Кніга гэта ў адным шэрагу з "Жыццём Арсеньева" Івана Буніна і аналагічнымі творамі рускага Міхаіла Прышвіна, беларуса Якуба Коласа, украінца Сцяфаніка.

Брыль сцвярджае, што ўсе героі яго кніг маюць сваіх прататыпаў: "Ніхто не можа выдумаць чалавека" — вось літаратурнае крэда Майстра.

На адной з сваіх кніжак, падараваных мне, Іван Антонавіч пакінуў такі красамоўны аўтограф: "Дарагому сябру Пецю Васілеўскаму, з якім заўсёды добра".

Можа, і не вельмі сціпла пахваляцца, але ж гэта прызнанне самога Івана Антонавіча Брыля, з якім і мне заўсёды добра...

У гэтым годзе Алесю Адамовічу было б 70 гадоў.

Бог надзяліў яго светлым розумам, высокай маральнасцю, непадкупным сумленнем. Моцная воля, дакладная жыццёвая пазіцыя, мэтанакіраванасць — вось дамінанты духоўнага вобліку беларускага хлопца з вёскі Канюхі. Ён дасканала авалодаў накопленымі чалавецтвам ведамі ад антычных часоў да нашых дзён у галіне філасофіі і літаратуразнаўства, культуры і сацыялогіі. Выдатны празаік, эрудзіраваны крытык і вучоны-літаратуразнаўца, актыўны грамадскі дзеяч, мужны барацьбіт са злом, у якім бы абліччы яно ні панавала на зямлі, Алесь Адамовіч, між тым, самакрытычна і непрадузята адносіўся да самога сябе. Гэтыя высакародныя рысы яго характару дазвалялі яму вучыць другіх, быць добразычлівым дарадчыкам і кіраўніком — апошнія гады ён кіраваў знакамітым Інстытутам кіно, вёў курс у Маскоўскім універсітэце...

Я пазнаёміўся з Алесем адразу пасля вайны, калі ён ужо вучыўся на філалагічным факультэце нашага універсітэта. Нейкі час лічыўся і я студэнтам гэтага факультэта, здаў экстэрнам за тры курсы, ды драпануў у Маскву давучвацца. Адамовіч жа паспяхова скончыў вучобу ва універсітэце, паступіў у аспірантуру, абараніў кандыдацкую, а потым і доктарскую, і як ні стрымлівалі чыноўнікі ад навукі імклівую хаду маладога вучонага да вяршынь ведаў, быў абраны член-карэспандэнтам беларускай Акадэміі навук...

...Тэлефонны званок:

— Пятро! Прыходзь з Галяй на бліны. Будуць цікавыя людзі. Толькі не трэба ніякіх падарункаў! Дамовіліся?

Дамовіліся: не любіў Алесь усялякія юбілеі з іх традыцыйнай балбатнёю і таннымі падарункамі. А госці і сапраўды — людзі цікавыя, неадмерныя, неардынарныя. Тут Янка Брыль, калегі-вучоныя па акадэміі, знакаміты хірург, сам прэзідэнт Акадэміі навук (ён прыязна, па-сяброўску адносіўся да маладога вучонага, але не адзін ён "правіў баль" у савецкай навуцы), былыя партызаны — Алесевы лясныя пабрацімы. Некалі мы ўтрох: Аляксей Кулакоўскі, Алесь і я ездзілі па партызанскіх мясцінах, хадзілі па сцежках, на якіх захаваліся сляды юнага партызана Сашкі (так яго звалі тады) Адамовіча, плавалі на рыбацкім чоўне па славутым возеры Палік, якое сталася ў жудасную блакаду магілай карнікаў — паліцаяў і немцаў, у якім і не адзін партызан знайшоў свой апошні прытулак...

Пакуль гаспадыня і жанкі завіхаліся на кухні, рыхтавалі застолле, госці таўкліся ў кабінеце гаспадара. Уздоўж сцен — высокія паліцы, туга набітыя кнігамі. За шклом стэлажа фота: Уладзімір Высоцкі, Марына Уладзі і Алесь Адамовіч. Яны нешта ўважліва разглядваюць перад сабою, такія прыгожыя, разумныя і ўсе трое — таленавітыя, знакамітыя. Па некаторых знаёмых мне атрыбутах мяркую, што фота зроблена на здымках фільма па сцэнарыі Адамовіча. Заглядзеўся я на прыгажуню французскую кіназорку і... не стрымаўся, ляпнуў:

— Алесь, а калі б Марына раптам паклала вока на цябе? А што? Ты ж прыгажэйшы за Высоцкага...

Такія казусы здараюцца са мною, бо язык мой — вораг мой.

Брыль глядзіць на мяне, як на блазна, паблажліва пасміхаецца:

— Пане Васілеўскі, не шчыруй ты пад Мефістофеля. Не атрымліваецца ў цябе...

Крыху збянтэжаны маёй бестактоўнасцю, Алесь удакладняе:

— Тым больш, я не Фауст, і Марына — не Маргарыта. — І, спяшаючыся "змяніць тэму", Алесь выцягвае з кніжнай паліцы том. — Вось, чытаю пісьмы Флабэра... Разумны быў француз! Паслухайце: "Чтобы создать что-либо длительное, необходима твердая база: нас тревожит будущее, нас задерживает прошлое. Вот почему ускользывает от нас настоящее..."

Іван Антонавіч задуменна, быццам сам сабе, ціха кажа:

— Яно, гэтае сучаснае, выслізгвае, а нам, хлопцы, трэба ўчапіцца рукамі і зубамі. І трымаць, не выпускаць з рук! Бо без сучаснага не будзе і будучага...

Змястоўная гутарка завязвалася, ды тут пачуўся голас гаспадыні:

— Дарагія госцейкі, бліны на стале!

...Сустрэліся з Алесем на вуліцы, каля будынка акадэміі. Вечна юнацкі, мілы Алесеў твар пахмурны, заклапочаны. Чысты сакратаўскі лоб абсыпаны крапелькамі поту — спякотнае лета тое...

— Алесь, — пытаюся, — што здарылася?

Ён скасавурыўся ў мой бок яснымі, пранізлівымі вачыма:

— А нічога не здарылася! Ніякіх, разумееш, змен: усё застыла, акамянела... Ціш і гладзь, і божая благадаць...

Я ўсё ж устрывожаны:

— Нешта ж здарылася?

— Ды з маёй "Вікторыяй" носяцца, як з пісанай торбай. Ужо да самога Мазурава дастукаліся, а той зноў да Кузьміна адфутболіў, а Кузьмін — да Канавалава... Вось такі, разумееш, футбол на дзяржаўным узроўні. Хай бы прама сказалі: не пройдзе, друкаваць нельга... Дык — не! Гуляюць у футбол. Ніяк рашэння прыняць не могуць: быў "культ" ці не было? Можа, ён толькі прысніўся... І смешна, і плакаць хочацца...

— Лепш смейся, — прапаную я.

Мы ідзем у напрамку Алесевага дома. Гаворка наша змяніла свой накірунак — Алесь раптам ужо спакойна пытае:

— Ты верыш ва ўваскрэсенне Хрыста?

— Хрыста? Таго самага?

— Ну якога ж яшчэ?

Яшчэ не страціўшы надзеі, што пазбегну падвоху, на якія вялікі майстра Алесь, адказваю пытаннем на пытанне:

— А ты верыш?

— Хацеў бы верыць, хочацца верыць! — сур'ёзна гаворыць ён. — Такая, разумееш, акалічнасць: апостал Павел абяцае, што калі ўваскрэсне сын божы, дык перш-наперш ліквідуе ўсялякае начальства!

Я гляджу на яго недаверліва:

— Не можа быць...

Алесь прыпыніўся і пастукаў пальцам па маім ілбе:

— Апосталаў трэба чытаць, таварыш Васілеўскі. А ты аднаго Шамякіна чытаеш...

(Працяг на стар. 15)

Аўтару гэтых успамінаў, нашаму вядомаму празаіку і драматургу, ветэрану Вялікай Айчыннай вайны Пятру Васілеўскаму ўчора споўнілася 75 гадоў.

Нарадзіўся ён на Клімаўшчыне. У 1940 годзе, пасля сканчэння дзесяцігодкі, быў прызваны ў армію. Вайну сустрэў у Карэліі, там прымаў удзел у баях. З 1942 года — карэспандэнт армейскай газеты. Быў двойчы паранены. Пасля вайны працаваў у газеце "Сталинская молодежь", вучыўся ў школе-студыі МХАТа і інстытуце кінематаграфіі. Шмат гадоў працаваў рэжысёрам на "Беларусьфільме". Выдаў аповесці "Новый день", "Первопуток". Галоўны ж творчы набытак — у галіне драматургіі. З-пад яго пяра выйшлі п'есы "Год дзевяцьсот семнаццаты", "Чалавек вярнуўся", "Любоў, Надзея, Вера...", "Дзіўны дом", "Твой заўтрашні дзень" і інш. Як сцэнарыст і рэжысёр прымаў удзел у стварэнні многіх мастацкіх і дакументальных кінафільмаў.

"ЛіМ" віншуе Пятра Савельевіча з юбілеем, зычыць яму найперш здароўя, шчасця, новых творчых поспехаў.

Віцебск: вясна мастацкая

“Студэнцкую вясну” (ужо чацвёрты раз запар) сустракаў ды прымаў Віцебск — сёлета з 6 па 10 траўня. Яе склалі маладзёжны форум з выступленнямі ды абмеркаваннямі тэмы “Маладзёжныя грамадскія фарміраванні і дзяржаўная маладзёжная палітыка ў Рэспубліцы Беларусь”, а таксама навукова-практычная канферэнцыя “Моладзь у працэсе сацыялізацыі”. У першым, так бы мовіць, мерапрыемстве, бралі ўдзел усе, хто пажадаў; на канферэнцыі радзіліся й раіліся спецыялісты, навукоўцы. Традыцыйна прадстаўляліся творчыя калектывы навучальных устаноў (эстраднымі жанрамі, клубам вясёлых і знаходлівых, хорамі і да т. п.). Сёлета вянчаў праграму фестываль фестываляў “Віцебск мастацкі” — на пятачку перад Малевічавым УНОВІСам на вуліцы Праўды збіраліся прадстаўнікі прыгожых мастацтваў ды іхнія прыхільнікі... 9 траўня тэатралізаванае свята “Чалавецтва. Вясна. Перамога” распачало шэраг буйных і невялічкіх віцебскіх фестываляў ды пленэраў. Самым першым, вядома, будзе Шагалаўскі.

Н. К.

Нягледзячы ні на што

“Караль” Славаміра Мрожака ўвасобіўся ў прэм’ерны спектакль Мінскага абласнога драматычнага тэатра намаганнямі рэжысёра Венядыкта Растрыжэнкава, мастака Віктара Цімафеева і кампазітара Алега Залётнева, а таксама спрыяннем перакладчыка Івана Чаркаса і стараннем акцёраў Яўгена Іўковіча, Віктара Багушэвіча, Алега Чэчанёва і Аляксандра Пашкевіча. 29 красавіка маладзечанская сцэна і зала ядналіся ў сваіх пачуццях ад выканання і сузірання драматычнае клаунады (жанр спектакля)... прыстасавальніцтва, добраахвотнага даносу і саўдзелу ў злачынстве. Мрожак, як заўжды, верны сабе. Акцёры і на гэты раз — дакладныя, кідкія, і... абаяльныя. Нягледзячы ні на што.

Ж. Л.

На здымку: Віктар Багушэвіч (Дзядуля) і Алег Чэчанёў (Унук).

Фота У. МЯЖЭВІЧА

Кветкі на шоўку

Дзівоснай прыгажосці кветкі і птушкі, найтонкіх спалучэнняў фарбаў арнаменты і сцены храмаў пераносілі гледача ў свет незвычайны і непаўторны... Карціны здаваліся то падобнымі на крылы матылька, то на кавалачкі неба... А намаляваныя яны былі па шоўку... Выстава шаўкаграфіі — батыку — пад назвай “Вясна—надзея” адкрылася ў Беларускім мастацкім ліцэі пры Акадэміі мастацтваў Беларусі 24 красавіка. На ёй прадстаўлены працы выкладчыцы ліцэя Алы Свірыдэнкі і яе вучняў — Яны Моўчан, Алены Пацюшкі, Настассі Арцем’евай, Алесі Прэнц, Вікторыі Бараненкі, Таццяны Осіпавай, Вікторыі Касцючэнкі, Алены Куковіч, Алены Грэхавай і Аляксандра Кунцэвіча. А. Свірыдэнка працуе ў ліцэі ўсяго адзін год, але вынікі яе творчай і педагагічнай працы, прадстаўленыя на выставе, уражваюць — вучні сапраўды пераймаюць майстэрства сваёй выкладчыцы, кожны ў сваёй манеры, згодна прыродзе свайго таленту, ствараюць прыгажосць на шаўковых палотнах, натхняючыся не толькі экзатычнымі матывамі, але і вобразамі беларускай гісторыі і літаратуры. Думаецца, што батык, гэты унікальны мастацкі жанр, у айчынным мастацтве мае добрую перспектыву і багаты творчы патэнцыял.

Н. К.

ЗГАДКІ

Убачанае здалёк...

15 траўня Барыс Іванавіч Сачанка адзначыў бы свой чарговы дзень нараджэння. Але вось ужо амаль два гады яго няма побач з намі. Пайшоў ён з жыцця раптоўна, поўны планаў і задум. Так і не здзейсненых... Аднак ягоная самаахвярнасць, працавітасць, служэнне Бацькаўшчыне — не забытыя. І не толькі на Беларусі, але і далёка за яе межамі. Сёння мы друкуем згадкі пра Барыса Іванавіча тых, хто лічыў яго сваім далёкім сябрам — Вітаўта Кіпеля і Янкі Запрудніка.

ПАМЫСНАЕ СУПРАЦОЎНІЦТВА І СУМНАЯ, СУМНАЯ СТРАТА

Мы сустрэліся ўсяго некалькі разоў у Мінску. Крыху даўжэйшая ў нас была перапіска. Але хоць нашае знаёмства трывала коратка, было ў нас наладжана плённае супрацоўніцтва, на мой погляд, гэтак патрэбнае беларускаму адраджэнню, прагрэсу. І вось аб гэтым кароткім, на жаль, вельмі кароткім, працоўна-асабістым кантакце — жменька ўспамінаў-разважанняў.

Адзін з нашых супольных знаёмых сказаў мне напрыканцы 1980-х гадоў: “Вітаўт, Барысу Сачанку трэба абавязкова дапамагчы эмігранцкай літаратурай, асабліва мастацкай, даследніцкай, гістарычнай. Сачанка плануе азнаёміць, хоць трохі, грамадства на Бацькаўшчыне з дзейнасцю беларускай эміграцыі”. Слоў няма — для мяне гэта была свежая думка, ды яна супадала з маёй марай! Гадамі я марыў, як было б добра, каб нацыянальна думаючае грамадства на Бацькаўшчыне ведала, што робіцца ў галіне беларусікі на Захадзе. Вісела ж татальная заслона на сапраўдную інфармацыю, а дэзінфармацыя дасягала нечуваных памераў!

Не вагаючыся, я вырашыў Барысу Сачанку дапамагаць. Праз іншага нашага агульнага знаёмага і прыяцеля я выслаў Барысу Сачанку ладную пачку з кнігамі. Неўзабаве атрымаў я ад сп-ра Сачанкі такі адказ: “Не ведаю, як і дзякаваць Вам за нечаканы, дарагі, а галоўнае, патрэбны мне ў працы падарунак... Так, я мог з Вамі ўбачыцца, калі быў у Нью-Йорку і наведаў тую бібліятэку, дзе Вы працуеце. Быў захоплены тым, як падабрана там беларуская літаратура і асабліва слоўнікі. Хацеў пабываць я і ў Англіі, але мне было даручана кіраваць рабочай групай па падрыхтоўцы праекта Пастановы Савета Міністраў БССР па рэалізацыі Закона аб мовах. А становішча з мовай у нас Вы ведаеце, якое. Давялося ахвяраваць паездкай і сустрэчай з Вамі. Вам пра гэта пішу першаму, каб ведалі, чаму я не змог прыехаць у Англію”. І далей у лісце быў працоўны змест: як і што плануецца і патрэбнае ў працы.

Гэткі быў пачатак нашаму супрацоўніцтву. Я слаў спадару Сачанку, што ён прасіў,а таксама і тое, што я ўважаў патрэбным, каб было на Бацькаўшчыне. Наладзілася сістэматычная перапіска. Я выказваў свае погляды, даваў свае тлумачэнні, заўвагі, выпраўляў недакладнасці, фальш. Барыс Сачанка таксама рэгулярна пісаў. Ліставанне было вельмі рабочае, працоўнае. У адным з лістоў Барыс Сачанка пісаў: “Вельмі рады быў атрымаць ад Вас аж два лісты з адказамі на мае пытанні, кнігі, пасланыя мне... Заўтра вышлю Вам кнігу паэзіі Л. Геніюш “Белы сон” і сваю кнігу “Сняцца сны аб Беларусі”. Не судзіце сурова мяне за некаторыя недакладнасці і ацэнкі дзеячаў эміграцыі — тады, калі я пачынаў адкрываць неадкрытае, інакш было нельга: кніга не выйшла б. І так мяне некаторыя ў партыйных выданнях называюць ледзь не фашысцкім прыхваснем. Зараз я падрыхтаваў новае выданне “Беларускай эміграцыі”, дзе многае і папраўлена, і напісана па-новаму”.

Далей супрацоўніцтва развівалася глыбей. Барыс Сачанка быў рады атрымаць творы і дадзеныя пра А. Бярозку; я даслаў яму шмат камплектаў перыёдыкаў. Удакладніў шматлікія эмігранцкія псеўданімы, лёсы некаторых пісьменнікаў. У адным з лістоў Б. Сачанка пісаў: “Падрыхтаваў я і здаў у выдавецтва зборнік успамінаў “На суд гісторыі”. Дасылаю Вам яго змест. Можа, падкажаце, што варта было ўключыць, а я не ўключыў? Не асуджайце мяне вельмі! Я не ўсё ведаю, што было ў друку, а бібліяграфіі назваў у нас замежных выданняў няма... Што яшчэ (улучыць) — падкажыце ці — яшчэ лепш — дашліце, калі не палічыце з майго боку гэта нахабствам? — копіі некаторых матэрыялаў, бо пры ўсім маім жаданні сёе-тое ў Мінску не знойдзеш днём з агнём”.

І гэтак ліставанне і супрацоўніцтва ішло. Амаль заўсёды выбачаючыся, Барыс Сачанка прасіў матэрыялаў, а я што мог слаў, тлумачыў. Відавочна, што не заўсёды мы згаджаліся ў той ці іншай ацэнцы тае ці іншае падзеі, дзеяча. Але мы заўсёды знаходзілі супольны працоўны падыход ды найважнейшае, што мы на ўсё глядзелі з беларускага пункту гледжання. У гэтым, дабро для беларускай справы, і была аснова нашага супрацоўніцтва. Мне часам бывала няёмка, калі Барыс Сачанка выказваў мне падзяку, а мне здавалася, што гэта непатрэбна, “занадта”. Так было са зборнікам “На суд гісторыі”, які ён мне падпісаў: “Вітаўту Кіпелю з самымі добрымі пачуццямі і вялікай удзячнасцю за дапамогу. Каб не Вы, гэтая кніга ніколі не ўбачыла б свету”. Але і я дзякаваў Барысу Сачанку. Праз яго мы атрымалі ў ЗША амаль поўны камплект (арыгінал) “Нашай Нівы”. Атрымалі мы некалькі, на беларускім кніжным рынку рэдкіх, кніг як для БІНІМа, гэтак і для Нью-Йоркскае Публічнае бібліятэкі. Шмат з тых рэдкіх кніг, а асабліва “Наша Ніва” выстаўляліся ўжо на выстаўках.

Супрацоўніцтва стала яшчэ цяснейшым і канкрэтным пасля сустрэч у Мінску. Меў я нагоду і прыемнасць пабываць і пазнаёміцца (і ў Мінску, і ў Нью-Йорку) з сям’ёй Барыса Сачанкі. Аглядзець ягоную, сапраўды вартасную, бібліятэку (і з сваёй бібліятэкі ён мне падараваў вельмі цэнную для нашае сям’і і бібліятэкі кнігу!) ды таксама пазнаёміцца з вялікім калектывам супрацоўнікаў Беларускае энцыклапедыі. Знаёмства з працай энцыклапедыі было для мяне цікавым і карысным. Я пераканаўся і пабачыў спецыфічныя цяжкасці працы ў беларускай установе ў новых умовах: у шмат якіх дзялянках праца пачыналася амаль з нуля — не хапала даведнікаў, тэхналогіі. Але было жаданне тварыць аўтарытэтныя беларускія выданні. Я адчуваў сваім абавязкам у гэтай працы дапамагаць. У значнай меры — маё ўражанне — Барыс Сачанка быў рухавіком вялікага прадпрыемства, якому і ў заходніх умовах частавата не ўдаецца выжыць.

У колькіх гутарках з Барысам Сачанкам, прысвечаных энцыклапедыі, мы абодва жадалі, каб мінскія энцыклапедычныя выданні былі беларускія, з нацыянальным зместам, каб яны былі незалежныя, каб не трэба было “націскаць кнопку ў цэнтр”, а каб мы, беларусы, на месцы, без цэнзуры, вырашалі, што нашаму народу патрэбна. Я ўважаю, што на шляху нашага адраджэння, станаўлення нашае дзяржаўнасці нашыя погляды супадалі. І мы супрацоўнічалі.

І цяпер, калі не стала руплівага, адданага Беларусі працаўніка, перагледжу ліставанне з Барысам Сачанкам — і робіцца аж не па сабе, калі чытаю ў ягоным першым да мяне лісце: “Спадзяюся, што жыццё ў нас з Вамі будзе доўгае, і выпадак (пазнаёміцца) надарыцца!” Проста трагічны радок! Жыццё ў Барыса Сачанкі было жорсткае. Вельмі сумна. Нашая творчая думка шмат згубіла, мы ўсе шмат згубілі. Вечная яму памяць!

Вітаўт КІПЕЛЬ

СПАТКАННІ...

З Барысам Сачанкам маё першае спатканне адбылося завочна ў Злучаных Штатах у самым канцы 1957 года. Я працаваў тады ў Нью-Йорку карэспандэнтам мюнхенскай Беларускай рэдакцыі радыёстанцыі “Вызваленне” (пазнейшая “Свабода”). Пісаў рэпартажы пра амерыканскія справы, пра беларускае эміграцыйнае жыццё. Цікавіўся, безумоўна, падзеямі на Бацькаўшчыне, каментаваў іх у радыёгутарках.

Атрымаўшы свежы нумар газеты “Літаратура і мастацтва” за 14 снежня 1957 г., адразу ж зацікавіўся там вялікім артыкулам студэнта адзялення журналістыкі БДУ Барыса Сачанкі з праграмным загалоўкам — “Шанаваць родную мову”. Тэма роднай мовы ў перадачах Беларускае рэдакцыі “Вызвалення” (“Свабоды”) была, дый застаецца, адной з цэнтральных. Русіфікацыйны наступ на беларушчыну ў 1957 годзе быў ужо ў поўным гарце, і выступленне студэнта Сачанкі прагучала не толькі своечасова, але і смела. Свой артыкул пра недарэчнасці, якія тварыліся ў рэспубліцы (“Куды б ты ні паступаў... беларускай мовы і літаратуры здаваць не трэба... усе справы вядуцца толькі на рускай мове”.) Сачанка скончыў рэкамендацыяй: “Каб наша беларуская мова ўвайшла ў паўсядзённы быт усіх слаёў насельніцтва, думаецца, што першым практычным крокам да гэтага павінна быць увядзенне выкладання ва ўсіх навучальных установах рэспублікі на беларускай мове”.

Шмат пазней ужо, калі мы з Барысам пабачыліся ўпершыню, у 1991 годзе, ён казаў мне — і я яму верыў, — што гэты артыкул даваўся яму ў знакі праз усе наступныя дзесяцігоддзі. Хоць, праўда, і не перашкодзіў дайсці да адказных становішчаў.

Далейшыя спатканні з Сачанкам, таксама завочныя, расцягнуліся на 1960 — 1980-ыя гады. Імя ягонае часта траплялася на старонках літаратурных часопісаў, газеты “ЛіМ”, якія прыходзілі ў бібліятэку радыё “Свабода” ў Нью-Йорку. Мастацкіх твораў Барыса Сачанкі я чытаў няшмат, пра іх меркаваў больш паводле радыёгутарак Станіслава Станкевіча, які, жывучы ў Нью-Йорку, быў пазаштатным супрацоўнікам “Свабоды”. Станкевіч даваў пазітыўную ацэнку Сачанкавым творам. Прыкладам, у радыёгутарцы пра аповесць 1966 года “Апошнія і першыя” ён казаў: “Сіла мастацкае экспрэсіі галоўна ў тым, што аўтар, перадаючы духовы боль малога Ясіка (герой твора) з воддалі дваццацігадовай даўнасці ды пераплятаючы сваю споведзь собскім роздумам над трагедыяй усяго беларускага народа, нідзе і ў нічым не парушыў жыццёвае праўды” (перадача 11 лютага 1967 г.)

Затое Сачанкавай публіцыстыкай я цікавіўся даволі блізка. Бо і сам ёю займаўся. Уражанне пра ягоныя зацікаўленні і перакананні заставалася асветленае першым знаёмствам з ім праз артыкул у “ЛіМе” ў абарону роднай мовы. У публіцыстыцы найлепш, бадай, выявілася ягонае апантанае зацікаўленне беларускай культурнай спадчынай, якую пакалечыла і прыдушыла — пісьменнік гэта балюча адчуваў - бальшавіцкая догма.

Барыс Сачанка прабаваў прыбудаваць неяк да палітычнай сістэмы, у якой давялося круціцца, сваю беларускую справу, што ляжала яму на сэрцы. Ён ішоў менш-больш — іншага выхаду не бачыў — слядамі беларускіх нацыянал-камуністаў 1920-х гадоў, трагічная доля якіх вярэдзіла яму душу, трывожыла ягонае сумленне. Пра іх ён даволі рана ў сваёй даследніцкай працы пачаў думаць і пісаць. У артыкуле на тэму “Якой павінна быць крытыка?” Сачанка даволі празрыста і смела асудзіў “тую крытычную мітульгу, што заўсёды вілася і ўецца каля літаратуры” (“Маладосць” N 10, 1971). Тады ўжо ён разумеў выратавальную ролю гістарычнай памяці, ажыўленню якое прысвяціў апошнія гады свайго жыцця. Згадаўшы гады знеслаўлення “крытычнай мітульгой” (чытай: партыйнымі крытыкамі, тагачаснымі лукашэнкаўцамі) класікаў беларускай літаратуры, “нашу сённяшнюю нацыянальную гордасць”, Сачанка сцвярджаў: “Трэба помніць старое, каб не паўтараць памылак”. І тут жа выяўляў крэда свайго прынцыповага актывізму ў падыходзе да жыцця: “Не толькі час уплывае на людзей, але і людзі — творцы часу”. Барыс Сачанка імкнуўся быць “творцам часу”. Асцярожна, каб не трапіць у няміласць вартаўнікоў афіцыйнай догмы, ён трымаўся сваіх перакананняў. Гэта зырка выявілася ў ягоных “Думках уроссып”, надрукаваных у “ЛіМе” ў 1983 годзе, лейтматывам якіх была настойлівасць на праўдзе ды неабходнасць гістарычнай памяці.

Можа таму, што яму давялося ў часе нямецкай акупацыі Беларусі трапіць у якасці “остарбайтэра” ў Нямеччыну, у Барыса заўсёды было моцнае зацікаўленне жыццём беларускай эміграцыі. З часам ён пачаў спецыялізавацца на гэтай тэме. Ягоны партыйны статус даваў яму доступ да некаторых спецфондаў. Дый сам ён, будучы вялікім кнігалюбам, меў сёе-тое з беларускіх замежных публікацый. Эміграцыйная тэматыка знайшла месца і ў ягонай белетрыстыцы. Тут у нас з Барысам адбылася свайго роду дыстанцыйная перастрэлка вакол пытання пра характар беларускай эміграцыі. Нагоды для спрэчак былі

розныя. Гэтак, прыкладам, у жнівеньскім нумары "Маладосці" за 1984 год было змешчана ягонае апавяданне "Сцяпан Сцяпанавіч Замошка". Сачанкаў Замошка быў эмігрантам у Амерыцы перад тым як вярнуцца ў Савецкі Саюз, дзе з ім і пазнаёміўся аўтар апавядання. Замошкавы выказванні пра эміграцыю былі вытрыманыя, зразумела, у духу часу — трэба было асуджаць палітычную дзейнасць эмігрантаў. Але аўтар мусіў расказаць сёе-тое і з амерыканскага жыцця, з якім ён, пэўна ж, не быў абазнаны. Замошка ў Сачанкі крытыкаваў беларускае культурнае жыццё ў Амерыцы: "Нельга назваць культураю тыя гурткі мастацкай самадзейнасці, — казаў ён, — дзе танцуюць беларускія танцы і пяюць беларускія песні, часта пад сцягам чужой краіны і тымі, хто нават гаварыць пасвойму ўжо не ўмее". Гэта дало мне нагоду ў адной з радыёгутарак пагаварыць пра культурную дзейнасць беларусаў у Злучаных Штатах ды нагадаць майму апаненту, што дзецям з мяшаных беларуска-амерыканскіх сем'яў, якія танцуюць беларускія танцы, можна дараваць няведанне беларускае мовы, але куды горш выглядае, калі ў Амерыку прыязджаюць прадстаўнікі культуры з Беларусі і не ўмеюць гаварыць па-беларуску.

Сачанкава зацікаўленне эміграцыяй, даволі рызыкоўнае на свой час, не зважаючы на пэўную тэндэнцыйнасць ацэнак, што былі абумоўленыя і палітычнай кан'юнктурай, і асабістай неасведамленасцю, ладна паспрыяла сучаснай лепшай азнаёмленасці беларускага грамадства на Бацькаўшчыне не толькі з самой эміграцыяй, але і з тымі духовымі, дакументальнымі, мастацкімі ды навуковымі вартасцямі, якія эміграцыя перахавала і стварыла.

Улетку 1988 года двое маіх блізкіх ньюйоркскіх сяброў, нябожчык Коля Заморскі і прафесар Томас Бэрд, быўшы на Беласточчыне на нейкай беларускай культурнай падзеі, ці не на Купаллі, пазнаёміліся з групай пісьменнікаў з Беларусі, сярод якіх быў і Барыс Сачанка. Абодва вярнуліся ягонымі шчырымі прыяцелямі, пабачыўшы ў ім самаахвярнага патрыёта і адраджэнца.

Коля трымаў кантакт з Барысам, выслаў яму пасылку, тэлефанаваў, прасіў прысляць кнігі. Барыс адказаў лістом, датаваным 22 верасня 1988 года. "Жыву я паранейшаму, — пісаў, — шмат працую. Вынікі мае працы зможаш убачыць на старонках нашых часопісаў. Час сёння спрыяе праўдзе і справядлівасці". Адпісаць на ліст Коля ўжо не змог: злёг цяжка хворы ў шпіталь. Папрасіў мяне паслаць Барысу ліст ад ягонага імя. Я напісаў, але падпісвацца Запруднікам пабаяўся, не быў пэўны, ці не пашкодзіць Сачанку кантакт з "бебурнацам", падпісаў Паўлам Янкоўскім.

Першае вочнае спатканне з Барысам адбылося ў Мінску ў 1991 годзе ў часе майго побыту ў Беларусі пасля 47-гадовага чакання на магчымасць вярнуцца так, каб не ставіць сваякоў пад пагрозу з боку ўлады. Настаілі часы, калі агульным назоўнікам сталася беларускасць, а не партыйная прыналежнасць ці ідэалагічныя погляды. Сустрэліся мы з Барысам як старыя знаёмыя, заклапочаныя тымі самымі праблемамі выжывання нацыянальнае дзяржаўнасці, культуры, роднае мовы. Барыс шчыраваў на выдавецкай ніве. Ён узначаліў энцыклапедычнае выдавецтва, і руплівасць пра адраджэнне, працавітасць і арганізацыйныя здольнасці далі ў суме багаты выдавецкі плён у форме фундаментальных (хоць часамі і крытыкаваных за недахопы) выданняў.

Ад 1991 года ў нас былі штогадовыя спатканні. Бываў я ў ягонай запоўненай кнігамі хаце з гасцінным застоллем, у ягоным кабінеце, перапоўненым выдавецкімі планамі і спехам паспець зрабіць як мага больш. З удзячнасцю прыняў ягоную прапанову ў 1993 годзе выступіць з гутаркай перад рэдактарамі ачольванага ім выдавецтва.

Падзеі і палітычныя змены 1994 года Барыс успрыняў з вялікай трывогай за тую справу, якой самаадданa служыў. Баяўся найгоршага. І хто ведае, як гэта паўплывала на стан ягонага здароўя.

Ён мог яшчэ зрабіць шмат чаго карыснага. Але пражытага часу не змарнаваў. Наадварот. Плён ягонай творчай і арганізацыйна-выдавецкай працы стаіць сёння як помнік Барысу-Кніжніку. Тамы выдавецтва "Беларуская энцыклапедыя", што з'явіліся на свет ягонымі стараннямі, — гэта багатая крыніца ведаў, да якое будуць прыходзіць беларусы розных пакаленняў і розных перакананняў, каб даведацца пра скарбы свае зямлі і народа, пачарпнуць з іх веру ў неўміручасць Бацькаўшчыны.

Янка ЗАПРУДНІК

ПАМЯЦЬ

Ён вымагаў прызнання...

Яшчэ нядаўна мы бачылі Юру Кухаронка ў прэм'ерных спектаклях Тэатра юнага гледача: яго адухоўленага, узнёслага, захопленага сваёй справай Дырыжора, які запраўляў вясёлым музычна-казачным відовішчам "Кошчынага дому" паводле С. Маршака. Запомнілі і вожыка Нільса ў казцы "Ніхто не паверыць" паводле Я. Экхольма. Хоць персанаж гэты другарадны, эпізадычны, здаецца, зусім нявыйгрышны, а вось акцёр зрабіў яго прыкметным у спектаклі. Вожык двойчы з'яўляўся на сцэне і дзеці, якіх не так лёгка прымусіць слухаць тэкст, калі ён нічым не аздоблены — не суправаджаецца музыкай, скокамі, пантамімай, — уважліва яго слухалі...

Юры Кухаронак адышоў добрым, душэўным, далікатным... З тэатра. З жыцця.

Жыць уласна тэатрам і ў тэатры Кухаронак пачынаў у Гродне, у абласным тэатры, куды трапіў пасля сканчэння Беларускага тэатральна- мастацкага інстытута (курс В. Рэдліх, Ю. Сідарава, А. Карсакоўскага). Сыграў свае першыя ролі. Пайшоў служыць у армію. Вярнуўся ў тэатр...

Па-акцёрску спраўдзіўся ўжо на магілёўскай сцэне: яго зорная часіна — канец сямідзесятых. Сведчыць і згадвае пра тое Лізавета Катковіч, па тым самым часе вядучая актрыса Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра (услед за Ю. П. Міроненкам акцёры Л. Катковіч і Ю. Кухаронак у 1978 годзе пакінулі Магілёў і перайшлі ў Тэатр юнага гледача):

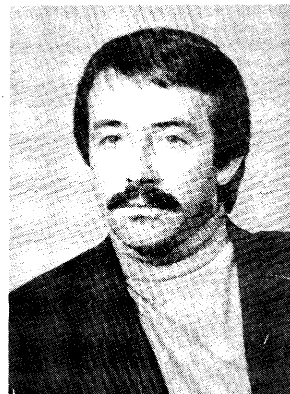

— Юрый — акцёр непаўторны. Ён імгненна ўбіраў у сябе ўсе меркаванні, усе заўвагі і пажаданні рэжысёра, вельмі гнуткі быў, меў вельмі важную і рэдкую для акцёра якасць: слухаць, разумець задуму рэжысёра і хутка яе ўзнавіць, перадаць, развіць. Вось ён выходзіць на сцэну, пачынае гаварыць — і настолькі ўсё лагічна, сцэнічна. І такі тэмбр голасу! Рухаўся цудоўна! Таленавіты чалавек. Прырода шчодра надзяліла Юру: дала яму голас, музыкальнасць, пластычнасць, акцёрскія здольнасці. І працавітасць.

У спектаклі "За ўсё добрае — смерць" М. Ібрагімбекава ён іграў Сабіра — гэта быў такі Сабір! Юра стварыў вобраз, як бы цяпер сказалі, "крутога" хлопца, які ад сцвярджэння культу сілы, праз жорсткасць, жахлівае, агіднае, праз пакуты і сорам, праз згрызоты сумлення ішоў да прасвятлення. Юра перадаваў найтанчэйшыя зрухі ў душы, ствараў надзвычай цэласны, глыбінны характар. Ну проста, як кажуць, карункі плёў у гэтай ролі. Дарэчы, у спектаклі ўсё было зроблена надзвычай тонка. А перад Ю. Кухаронкам — Сабірам — я проста схіляюся. Лічу, што гэта была сама дасканаласць. Спектакль ішоў, так бы мовіць, на адным дыханні. Я марыла іграць там хоць... забітага немца, толькі б быць на сцэне: кожную вольную хвіліну бегла ў тэатр на спектакль, каб яшчэ і яшчэ раз адчуць асалоду ад ігры Юры, ад спектакля. Дарэчы, яго глядзелі з аднолькавым захапленнем і дарослыя, і дзеці, а два першыя рады нязменна займалі прыхільніцы Юры.

Ён працаваў у спектаклях вельмі эмацыйна, кранальна, як чалавек працавіты і вельмі адказны. Хваравіта ўспрымаў няўдачы. Ён вымагаў прызнання.

Папершапачатку, калі Юра толькі прыйшоў у тэатр, я не прыняла яго. Як партнёрка блізка сутыкнулася з ім у спектаклі "Арфей спускаецца ў пекла" Т. Уільямса, дзе ён быў Вэлам, а я іграла Лейдзі. Ягоны Вэл быў жывы, кранальны, зямны, наш сучасны хлопец з вуліцы. І разам з тым меў вельмі чулую, балесную душу. Працавалі мы з ім вельмі цяжка. Напярэдадні прэм'еры Юрый Паўлавіч Міроненка сказаў, што ў спектаклі ёсць усё, нават паасобку Вэл і Лейдзі, няма толькі Вэла-мужчыны і Лейдзі-жанчыны, дык, маўляў, ідзіце і падумайце. І вось мы хадзілі-хадзілі, гаварылі-гаварылі, высвятлялі дачыненні... І ў спектаклі атрымаўся, як пісалі ў газетах, і рух думкі, і напал пачуццяў. Вэл Ю. Кухаронка быў здольны вярнуць да жыцця ўжо зняверанюю ва ўсім Лейдзі, вярнуць сваім высакародствам, сваёй самаахвярнай любоўю. Мы вельмі любілі гэты спектакль...

І ў жыцці Юра быў прыстойным, здольным на высакародныя ўчынкі. Яму можна было даверыць таямніцу. Ён быў сапраўдным сябрам на ўсё жыццё, верным, адданым рэжысёру, спектаклю. Мы раўніва ставіліся адзін да аднаго, да поспеху ў спектаклі, але калі каму з нас нешта пагражала, другі прыходзіў на дапамогу. Юра ніколі не быў здраднікам, заўсёды меў сваю думку і адстойваў яе. Ён не цярпеў, калі пры ім каго-небудзь зневажалі, знішчалі, прыніжалі. З магілёўскіх часоў у мяне захавалася пачуццё ўдзячнасці да Юры. Маладыя, мы ўсе сябравалі. Юра ўмеў нас усіх сабраць, паяднаць. І ўмеў не забываць, памятаць. Так было і ў Тэатры юнага гледача. На Радаўніцу мы заўсёды ездзілі на могілкі да Юрыя Паўлавіча Міроненкі (Юра збярэ, арганізуе).

Шкада, што ў Мінску мы не ўбачылі Юрыя Кухаронка ўжо ў той сіле, як на магілёўскай сцэне, хоць ролі, што ён сыграў у Тэатры юнага гледача, заўсёды былі зроблены прафесійна. Юра быў адданы партнёр на сцэне і ў жыцці. Любіў іграць у камедыях. Добра атрымліваліся ў яго характарныя ролі. Ён запамінаўся і ў невялічкіх эпізадычных ролях, як сантэхнік дзядзька Коля ў спектаклі "А ўсё-такі яна верціцца, або Гуманоід у небе мчыцца" А. Хмеліка. Юра прыцягваў да сябе ўвагу нават у масавых сцэнах. Вось у спектаклі "Песня пра Зубра" паводле М. Гусоўскага загаварыў ягоны Смерд (чалавек з натоўпу) і ўсё зрабілася ясным, зразумелым: так арганічна ўстаўляў і прамаўляў ён свае рэплікі. Нездарма ў адной з рэцэнзій на спектакль вылучылі яго безыменнага героя. Сыграў Юра і Васіля ў "Подыху навальніцы" паводле І. Мележа, і настаўніка Дзюйшэна ў "Першым настаўніку" паводле Ч. Айтматава, і Папа ў "Казцы пра Папа і яго работніка Балду" паводле А. Пушкіна. Быў ён Жухраем у "Як гартавалася сталь" А. Дударава паводле М. Астроўскага і Блазнам у "Пушкінскіх казках". І ўсё ж зорка Юры так і не ўзышла ў Мінску. Падкасіла, мабыць, смерць ягонага рэжысёра — Юрыя Паўлавіча Міроненкі. Творчая незадаволенасць засталася на ўсе далейшыя гады. Вельмі шкадую, што мы так і не здолелі ажыццявіць нашу мару: сыграць п'есу пра двух адзінокіх пакалечаных жыццём людзей. Напэўна, занадта позна мы пачалі пра гэта марыць. Трэба было раней, раней...

Д. СТЭЛЬМАХ

"Сяброў маіх цудоўныя аблічы..."

(Праця́г. Пачатак на стар. 13)

Я збянтэжаны:

— Ну не толькі Шамякіна... І Адамовіча...

— Чытай апосталаў! Біблія ў цябе ёсць? — Я ківаю: ёсць. — Шкада! Хацеў табе падараваць...

Прачытаў я апостала Паўла, сапраўды, пра начальства ёсць... Але не спадзеючыся на ўваскрэсенне Хрыста, Алесь Адамовіч, пакуль білася яго палымянае сэрца, рабіў Хрыстову справу — з адвагай і непасрэднасцю славутага ідальга Дон Кіхота змагаўся з начальствам, нягледзячы на рангі і пасады. Асабліва пасля Чарнобыля і Курапат атака Алеся на начальства пачалася з такой лютасцю і непрымірымасцю, што чыноўнікі ўжо тачылі зубы і чакалі зручнага моманту, каб укусіць...

І кусалі. За што? А за прынцыповасць і незалежнасць поглядаў, за дакладныя арыенціры, якія ён пракладваў у непрадказальнай, цёмнай сучаснай рэчаіснасці. Яго апаненты з вучоных-артадоксаў, пісьменнікаў-паслугачоў, карумпіраваных чынуш, сталіністаў і берыеўцаў віскліваі зграяй кідаліся на ненавіснага беларускага ідальга-гуманіста і міратворца. Барацьба была ўпартая, не пашкодзіла б Алесю Адамовічу мець для такой заклятай бойкі два сэрцы, а яно было ў яго адно...

У гэтым годзе Аляксею Кулакоўскаму споўнілася б 84...

...Мы з'ехаліся ў Мінску, пакінуўшы вайсковыя шпіталі, інвалідамі айчыннай вайны — нашы раны яшчэ не зарубцаваліся. Так здарылася, што і на працу мы ўладкаваліся ў "Сталинскую молодежь". Пасляваенны быт наш толькі складваўся і першыя свае творы мы пісалі ў рэдакцыйных пакойчыках, застаючыся пасля рабочага дня. Пісалі шмат, але друкавацца не спяшаліся. Ды не вытрымалі: Аляксей надрукаваў сваё першае апавяданне "Цімкава калясачка", я — "Колькаў голуб". Цікава: нашы першыя спробы ў прозе адрасаваліся дзецям... Пісалі мы ў тыя гады, як апантаныя, спяшаліся занатаваць на паперы ўсё, што перажылі на вайне, чым напаўнялася наша жыццё ў мірны час. Мы разумелі, што адной літаратурай не пражыць — да хлеба духоўнага патрэбна хоць скарыначка звычайнага хлеба, якую выдавалі па картачцы... Трэба было працаваць, атрымліваць нейкую зарплату. Тым больш, што ў Аляксея ўжо была вялікая сям'я: жонка, дзеці, старэнькая маці. Ён усё сваё жыццё быў заклапочаны і занепакоены матэрыяльным станам свайго існавання. Ён часта пра гэта разважаў:

— Цябе заўтрашні дзень не пужае, ніякіх у цябе пакуль што клопатаў... А мне — страшна! Можаш ты гэта зразумець, кіношнік? Без стабільнага заробку, без "хлебнай" пасады з маёй хэўрай хоць зубы на паліцу кладзі. А літаратура можа пракарміць, мабыць, толькі Ваню і Андрэя. Дык яны і працуюць! Але добра, што яны багатыя. Калі што, дык у іх заўсёды можна пазычыць...

Гэта праўда: Шамякін і Макаёнак заўсёды "выручалі" Кулакоўскага. А прыйшлося яму і літаральна класці зубы на паліцу пасля жорсткіх і бязглуздых наскокаў партыйных ідэолагаў на яго выдатны твор, бадай, лепшае з усяго ім напісанага — аповесць "Дабрасельцы". Тады яго пазбавілі магчымасці друкавацца, вытурылі з пасады рэдактара часопіса "Маладосць".

Сябры не пакінулі у бядзе Аляксея, дапамагалі яму, і ён, саромеючыся, прымаў гэту "гуманітарную" дапамогу. У той цяжкі перыяд свайго жыцця чытаў ён дзённікі Льва Талстога, і мне давялося ўбачыць адзначаныя ім радкі: "Прачнуўся і дзве рэчы сталі асабліва, абсалютна ясныя мне: тое, што я вельмі дрэнны чалавек. Абсалютна шчыра кажу гэта, і 2/ што мне добра б памерці, што мне хочацца гэтага..."

Мабыць, у той цяжкі час падобны запіс Аляксей мог бы зрабіць і ў сваім дзённіку, які ён акуратна вёў...

З гадамі напружанай працы за пісьмовым сталом вочы яго пачалі здаваць, з надыходам вечара пісаць было ўжо цяжка, ён нехаця адкладваў рукапіс і званіў мне:

— Выходзь! Сустрэнемся ля фантана.

Сустрэўшыся, мы выходзілі на бакавую алею. Часам маўчалі, але больш гаварылі — пра літаратуру, пра пісьменніцкія лёсы...

— Колькі развялося пасрэдных пісак, — гаварыў Аляксей з затоеным сумам. — Ходзяць у класіках, іх "апупеі" друкуюць мільённымі тыражамі, перакладаюць нават на кітайскую мову, адзначаюць прэміямі... А той жа сапраўдны класік Кузьма Чорны усё сваё кароткае жыццё пакутаваў. Кватэру — два маленькія пакойчыкі — далі яму перад самым канцом: скараціла яму жыццё турма... Вось такая, братка, пісьменніцкая планіда ў сапраўдных талентаў...

Хацелася мне суцешыць яго, але ведаў — не любіць ён, каб яго шкадавалі, быў ён шляхетны і ганарысты чалавек, ведаў сабе цану.

Зараз, ужо без яго, іншы раз думаю: а, можа, Аляксею пашанцавала, што не дацягнуў ён да гэтых "акаянных дзён"? Прабач, дружа, за такое кашчунства, але павер мне: нам, недабіткам вайны, ужо не пад сілу чарговы гістарычны катаклізм: пагібель усіх нашых ідэалаў, за якія мы пралівалі сваю кроў, падмена іх мярзотным Камароўскім рынкам — гэтым сімвалам "перабудовы". Добразычлівых, сардэчных, мужных і мудрых выцясняюць з жыцця злыдні і мярзотнікі: казнакрады, палітычныя авантурысты, хабарнікі, бандыты і мафіёзі, прастытуткі і агалцелае, хворае на галаву начальства, якога развялося — як сабак нярэзаных...

Вось як яно жудасна павярнулася, мой незабыўны дружа!

ВЕРСІЯ

"Як пісаў любімы мною А. С. Пушкін..."

"ЖЫЦЦЁ мае належыць народу", — прызнаваўся Янка Купала. І гэта былі *не толькі* гучныя словы. Выразнік народных дум і спадзяванняў жыў аднымі радасцямі і пакутамі з родным людам, усё ўспрымаў і на ўсё глядзеў вачыма народа. Нават прызнаваўся, што на пачатку сваёй творчасці больш захапляўся паэзіяй Лермантава і Някрасава, а не Пушкіна, бо яму здавалася, што рускі паэт пісаў пагардліва пра "чэрнь", а гэта не спадабалася і абражала песняра, які не адразу ўразумеў, што ў дадзеным выпадку меўся на ўвазе не народ, а тычыўся выраз свецкай арыстакратыі.

Купала непакоіўся за лёс свайго народа. Свабода роднай старонкі, шчасце роднага краю былі для яго даражэй за ўсё. За росквіт Беларусі пясняр палка змагаўся да кастрычніка 1917 года, аб гэтым жа хваляваўся і пісаў у гады грамадзянскай вайны.

Вядома, пасля трагічных для яго лістападаўскіх падзей 1930 года, калі паэта давялі да таго, што ён хацеў скончыць самагубствам, яму немагчыма было адкрыта абурацца таталітарным рэжымам, з ягонай дыктатурай насілля, з ягонымі кароткімі расправамі. Але не мог жа *вялікі* паэт — паэт народны — нічога не сказаць пра тое, што адбывалася ў ачмурэлай хлуснёй краіне. Чытаю і перачытваю яго вершы, паэмы і артыкулы 30-х гадоў. Усё здаецца ў іх светлым, жыццярадасным, здаецца, нішто не нагадвае таго жудаснага, што адбывалася вакол паэта. Але ніяк не верыцца ў тое, што Купала нідзе не выказаў сваіх сапраўдных адносін да таго адмоўнага, што бачыў, што не ўспрымала ягонае сэрца.

...Чытаю, перачытваю паэтавы творы, пільна ўглядаюся ў радкі, удумваюся ў іх сэнс, шукаю дадатковую існасць у падтэксце. Не, нічога не знаходжу. Усё здаецца светлым, радасным, сонечным і вясновым.

Але пачакайце, пачакайце... Штосьці прымушае мяне зноў і зноў вяртацца да невялічкага артыкула "Любімы паэт", напісанага ў 1937 (!) годзе да сотай гадавіны з дня гібелі Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна. У артыкуле Купала паведаміў чытачам пра тое, чаму ён больш за ўсё цэніць вялікага рускага паэта, чаму схіляецца перад ягоным магутным талентам. Але што гэта?.. Чаму высокаму мастацкаму майстэрству генія рускага слова прысвечаны ўсяго толькі два сказы: "Люблю я Пушкіна за яго прыгожы, чароўны верш. Люблю за яго багацце думак, за сюжэтнасць, за зразумеласць яго мовы для ўсіх — ад малога да вялікага", а асноўны пафас заключаны ва ўслаўленні пушкінскага свабодалюбства як вызначальнага для асабістых якасцей паэта, так і для характару ягонай творчасці. Сама структура артыкула з улікам ведання тагачасных грамадскіх фактаў, у тым ліку пра ганенні на Купалу, насцярожвае.

І пачынаеш разумець, што Купала, зацкаваны афіцыйнай уладай, у першую чаргу думаў аб тым, якой празмернай цаной, цаной уласнага жыцця, удалося песняру Расіі процістаяць варожаму акружэнню, абараніць сваю чалавечую годнасць і гонар. Купала здзіўляўся пушкінскай смеласці і грамадзянскай мужнасці ў супрацьстаянні імператару-самадзержцу, які валодаў каранаванай усемагутнасцю: "Ён не баяўся цароў і генералаў. Ён пісаў супроць імператара і яго прыслужнікаў і пісаў шчыра-бунтарскі, не баючыся за сваё жыццё. Люблю я Пушкіна за тое, што ў дэспатычным жандарскім акружэнні ён, адзінокі, быў страшным для царскіх сатрапаў. Імператар быў бяссільны са сваёй ахранай, прыдворнай гвардыяй і казематамі перад Пушкіным-паэтам".

Купалу імпанавала тое, што Пушкін абараняў не толькі асабістую незалежнасць чалавека, а быў жывым змагаром за свабоду і шчасце людзей. Ці мог выпадкова Купала пісаць такое ў пік сталінскіх рэпрэсій, у пік трагедыйных падзей у краіне? Сёння можна здагадацца, які патаемны сэнс уклаў аўтар артыкула ў сваё прызнанне: "...Мне хацелася б так пісаць, як пісаў любімы мною А. С. Пушкін", і чаму такое прызнанне прагучала заключным акордам у ягоным публіцыстычным творы. Купала заявіў: вось якім хацеў бы я быць паэтам, але гэта немагчыма ў наш час — пугай абуха не пераб'еш! Купала, калі пісаў пра Пушкіна, у думках параўноўваў палітычныя перыпетыі далёкай эпохі са змрочнай атмасферай сталінскіх парадкаў. Гэтым і тлумачыцца спалучэнне суб'ектыўнага ўспрымання асобы Пушкіна з аб'ектыўнай ацэнкай яго вольналюбівай паэзіі, эмацыянальная насычанасць Купалавых радкоў, напоўненых любоўю да непакорнага паэта і пагарды да яго ганіцеляў, пра якіх ён пісаў з гневам і здзеклівай іроніяй ("У цара халіла храбрасці толькі спадчышка забіць вялікага песняра").

Артыкул невялікі паводле свайго аб'ёму: у ім толькі шэсць абзацаў, з якіх чатыры пачынаюцца гарачым аўтарскім прызнаннем ("*люблю я*", "*я люблю*"). Такі аднолькавы пачатак большасці абзацаў узмацняе публіцыстычны напал Купалавай думкі і акцэнтуе ўвагу на глыбіню ягоных пачуццяў. Беларускі паэт, выяўляецца, жаліўся на тое, што ў гады бязлітаснага таталітарнага рэжыму не ўяўлялася магчымым пісаць так, як пісаў Пушкін: гэта было раўназначна смяротнаму прыгавору, які, што самае страшнае, суправаджаўся народнай анафемай. Смеласці Купалу было не пазычаць у нікога: у знак пратэсту супраць хлуслівых абвінавачванняў ён спрабаваў звесці рахункі з жыццём. Але песня яго не магла вырвацца з крывадушных ланцугоў.

Купала ўславіў свабоду чалавечай асобы, свабоду думкі, свабоду творчасці. Ён выказаў у артыкуле свае патаемныя меркаванні, якія дазволілі адчуць велічэзны зарад жыццёвай энергіі, якая незапатрабаванай таілася ў ім. Сыходзіла крывёю душа паэта, намертва заціснутая ў ціскі жалезнай сталінскай хваткай. У артыкуле вырвалася вонкі гордае і журботнае Купалава слова. Смуткам і горычу напоўнены ягоныя радкі ад усведамлення безвыходнага становішча, ад невырашальнасці праблемы заставацца самім сабой у перыяд жорсткага цкавання, ад неабходнасці ўтойваць свае натуральныя пачуцці і непрадузяты роздум.

У страшны 1937 год, у пару поўнай пагарды да асобы, у пару ашаламляльнага страху перад бязлітаснай дыктатарскай уладай, калі ўсё завязла ў ліпкай павуціне хлусні і двудушнасці, калі свінцовым цяжарам навісла над паэтам пагроза пагібелі, Купала абараняў чалавечую годнасць і права мастака на бескампраміснае абвяшчэнне праўды, вобразам рускага паэта натхняў на супрацьстаянне несправядліваму ўладаранню штучна створанага ідала. Спасылкай на Пушкіна Купала атрымаў магчымасць выказацца аб самай набалелай, аб самай актуальнай для яго ў той час праблеме чалавечай годнасці, сумлення і справядлівасці. "Любімы паэт" — не толькі праяўленне купалаўскага паклонення перад геніем рускай літаратуры, але і ўласная свабодалюбная дэкларацыя, што накіравана супроць жандарскага парадку, які аздобіўся ідэалагічным камуфляжам. Купала на ўвесь голас заявіў пра неўміручае, нягледзячы на ўсе старанні афіцыйных тагачасных уладароў задушыць яго незалежнасць, сваё вальнадумства. Гэта быў горды і горкі крык пакалечанай Купалавай душы. Нешматслоўны, спрасаваны болем — сэнс яго даходзіць да нас праз дзесяцігоддзі. Трэба пачуць гэты голас паэта!

Нам таксама здаецца, што ў страшны год сталінскіх рэпрэсій Купала невыпадкова звярнуў увагу на пушкінскую паэму "Медны коннік" і ўзяўся менавіта за яе пераклад на родную мову. Песняра захапіла смеласць пушкінскай думкі, якая імкнулася зразумець сэнс заканамерных супярэчнасцей жыцця, вастрыню ўзнятай праблемы трагічнага антаганізму ўзаемаадносін дзяржавы з асобай. Супадаў роздум паэтаў па складанай дылеме: ці павінен ход гістарычных падзей заставацца абыякавым да прыватных інтарэсаў і перажыванняў чалавечай асобы, суправаджацца грэбаваннем да чалавечага жыцця, ці магчыма ўсё ж пазбегнуць чалавечых пакут і чалавечых ахвярапрынашэнняў? Не мог Купала не думаць пра сучаснага сатрапа пры перакладзе радкоў пра "грозного царя", "кумира", "державца полумира", "горделивого истукана", "мощного властелина судьбы", чыёй "воле роковой" былі бязмежна падуладныя чалавечыя лёсы. Дамінуючую ўвагу ўслед за Пушкіным ён звярнуў на пратэст, які выспеў у "маленького человека", што згубіў паводле недарэчнага дзівоцтва ўладара спачатку свой спакой, потым любоў, шчасце і розум, а пазней і ўласнае жыццё. У дынамічных радках, спрасаваных унутранай сілай, ва унісон пушкінскаму жаласнаму спачуванню ахвярам дзяржаўнага самавольства гучаў купалаўскі пратэст супроць узаконенага злачынства, якое быццам бы дыктавалася гістарычнай неабходнасцю. Перакладчык словамі рускага паэта выказаў сутнасць сваіх адносін да сучаснага яму тыранічнага рэжыму, дзякуючы Пушкіну атрымаў магчымасць выказацца пра дэспатычную прыроду сучаснай яму таталітарнай улады. Невыпадкова апісанне бунта Яўгенія гучыць у яго перакладзе з такой жа высокай патэтыкай, як і урачысты ўступ да паэмы.

Вакол куміра
ля штахетаў
Бядак шалёны абышоў,
І вочы дзікія навёў
Ён на дзяржаўца
палусвета.
І грудзі зжаліліся. Чало
Да крат халодных
прылягло
А вочы заплылі туманам,
Па сэрцу перабег агонь,
Зайграла кроў.
Стаў хмурны ён
Прад гардалівым
істуканам,
Заціснуў зубы,
пальцы сцяў,
Як спанаваны
моцай чорнай.
"Ну, што ж,
будоўнік цудатворны!"
Шапнуў са злобаю лютой.
"Папомніш ты!.."

Пры перакладзе пушкінскай паэмы ў душнай атмасферы сталінскіх ганенняў Купала не мог не думаць пра трагічныя лёсы сучаснікаў, не цэпліць патаемную думку аб узнаўленні гістарычнай справядлівасці і груба зняважаных чалавечых правоў.

Хлусня недаўгавечна.

Праўды не схаваеш нават тады, калі яна завуаліравана.

Праўда сама сябе ачысціць, заўсёды наверх выйдзе.

Ці не спрыяе наша здагадка ўзнаўленню сапраўднай ісціны, ці не дапамагае ўзнаўленню тагачасных думак і настрояў паэта?

Артыкулам "Любімы паэт" і перакладам паэмы "Медны коннік" Купала знайшоў магчымасць сказаць праўду пра свой "жестокий век", пра сваю непакорлівасць, выказаў пратэст супроць тых цёмных спраў, што тварыліся ў краіне, услаўіў свабоду. Гэтыя творы, звязаныя з імем Пушкіна, сведчаць, што пясняр Беларусі бачыў свет у дынамічным сутыкненні дабра са злом і зрабіў свой выбар на карысць дабра. Выбар, які сведчыць пра ягоную ўнутраную нескаронасць пры знешняй лаяльнасці да ўлады. Разуменне гэтага дае магчымасць паглыбіцца ў трагізм лёсу паэта.

Цімох ЛІЯКУМОВІЧ

Марцін КОЎЗКІ

Доля праўды

Цесная кватэра... нізкая зарплата... "Хочаш быць шчаслівым, — цешаць нас цытатай, — дык і спачувайся гэткім чалавекам". Шчырая парада. *Толькі* знік здзек.

●

— Дзеда, чаму ніколі не бастуюць прадаўцы? — Ім, бач, не затрымліваюць зарплату. — А чаму ім не затрымліваюць зарплату? — Бо яны на яе не жывуць. — А з чаго яны жывуць, дзеда? — Загадка гэта. — А давай спытаемся ў прадаўцоў. — Марна, унучак, у іх "санітарны" зноў.

●

Рыбазавод прадае малькоў. — Што вы робіце, губіце ўлоў. — Самі ведаем, — адказваюць пакупнікам, — ды няма чым плаціць рыбакам. Вазьміце краму паблізу ад нас, спойвае нам рабочы клас. Зачыніце краму, просім дапамогі. Нельга, кажуць, няма чым плаціць педагогам. Мусіць жа нехта на зямлі гэтай грэшнай сеяць разумнае, добрае, вечнае. Так што купляйце пакуль што дробязь, не дараслі мы, нічога не зробіш.

●

— Паставілі кропкі над "і"? Ну, і? — Зірніце на навакольныя пні — усе як кропкі ад высечаных "і".

●

З урокаў у школе страусаў. Страус А зрабіў выгляд, што не бачыць страуса Б і схаваў галаву ў пясок. Страус Б у адказ схаваў сваю пад крыло і горда пратэпаў міма. Страус А хацеў паздароўкацца, але было позна ўжо. Страус Б не азірнуўся. З гэтага вынікае, дзеці, што галавой трэба карыстацца разумна, і думаць, раней чым нешта робіш. Але лепш за ўсё не канфліктаваць з суродзічамі, бо ворагаў у нас і так хапае.

●

У аддзеле кадраў (з польскай). Спачатку пытаюцца з недаверам, ці бачыў калі турэмныя дзверы. Тады — ці зазіраў у турэмнае вочка і як зазіраў — з калідора ці з адзіночкі? Дападкія гэтыя кадравікі — скажы ім адразу, свой ці чужы. Знаходзім ужо агульную мову, калі пераконваюцца, што і я з аховы.

ЛіМ — Літаратура і мастацтва

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; рэдакцыя газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Уладзімір НЯКЛЯЕЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:
Святлана БЕРАСЦЕНЬ,
Мікола ГІЛЬ — *намеснік галоўнага рэдактара*
Міхась ЗАМСКІ,
Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ,
Жана ЛАШКЕВІЧ,
Алесь МАРЦІНОВІЧ,
Барыс ПЯТРОВІЧ — *першы намеснік галоўнага рэдактара,*
Юрась СВІРКА,
Віктар ШНІП — *адказны сакратар*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:
220005, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:
прыёмная рэдакцыі — 2332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 2332-525, 2331-985

АДДЗЕЛЫ:
публіцыстыкі — 2332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 2331-985
літаратурнага жыцця — 2332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 2331-985
паэзіі і прозы — 2332-204
музыкі — 2332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 2332-153
выяўленчага мастацтва, аховы помнікаў — 2332-462
навін — 2332-462
мастацкага афармлення — 2332-204
фотакарэспандэнт — 2332-462
бухгалтэрыя — 2682-667

Пры перадруку просьба спасылацца на "ЛіМ".
Рукапісы рэдакцыя не вяртае і не рэцэнзуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856.
Наклад 4463
Нумар падпісаны ў друк 15.5.1997 г. у 17.30.
Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715
Заказ 2810/Г

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12